

Vermisten op het spoor

Vermisten op het spoor

Rechercheren naar langdurige vermissingen

I. van Leiden
M. Hardeman

In opdracht van:
Programma Politie & Wetenschap

Foto omslag: AS Media/Hollandse Hoogte

Ontwerp:
Mediaeval Tekst en Vorm & Martien Frijns

ISBN: 978 94 635 0002 9
NUR: 130

Realisatie:
Reed Business, Amsterdam

© 2017 Politie & Wetenschap, Apeldoorn; Bureau Beke, Arnhem

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photo print or other means without written permission from the authors.

Ver·mist (bijvoeglijk naamwoord, bijwoord):
onvindbaar, niet onder de levenden of doden terug te vinden

Van Dale

Inhoud

	Voorwoord	9
	Samenvatting	13
1	Introductie	19
1.1	Onderzoek naar langdurig vermisten	20
1.2	Leeswijzer	25
2	De opsporing van vermiste personen in theorie	27
2.1	Werkprocessen in Nederland	27
2.2	Werkprocessen in het buitenland	32
2.3	Wetenschappelijke kennis	39
2.4	Resumé	47
3	De eerste fase na de vermissing	51
3.1	Broninformatie	51
3.2	De vermisten	53
3.3	De vermissing	56
3.4	De melding	57
3.5	De inschatting	62
3.6	De eerste handelingen	65
3.7	Resumé	71

4	De opsporing van de vermisten	73
4.1	De opstart	73
4.2	Scenario's	79
4.3	Opsporingshandelingen	82
4.4	Hernieuwd onderzoek	101
4.5	Resultaten	114
4.6	Resumé	121
5	Lessen voor de opsporing	125
5.1	Informatieverzameling en inschatting	126
5.2	Benadering van de vermissing	132
5.3	Inzet op de zaak	137
5.4	Communicatie over de zaak	142
5.5	Tactische opsporing	146
5.6	Forensische opsporing	152
5.7	Monitoring en heropening	157
5.8	Resumé	161
6	Slotbeschouwing	163
6.1	Succesfactoren en lessen	163
6.2	Monitoring	165
6.3	Kansen voor de toekomst	166
6.4	Tot slot	168
	Literatuur	169
	Bijlagen	173
1	Analyseformat casestudies	173
2	Respondenten casestudies	179

Voorwoord

Vijftienhonderd. Dat is het aantal langdurig vermisten dat we in Nederland kennen. Langdurig betekent dat iemand een jaar of langer vermist is. Daarbij gaat het om Nederlanders die vermist zijn in Nederland of het buitenland en buitenlanders die vermist zijn in Nederland. Doorgerekend komt het erop neer dat er jaarlijks bijna honderd mensen langdurig wegblijven. Een aanzienlijk aantal, zo vinden wij zelf. In ons eerder gepubliceerde onderzoek *Vermisten op de kaart* (2015) worden de kenmerken van die langdurige vermissingen geschetst. Het Programma Politie en Wetenschap heeft het mogelijk gemaakt dat de Nationale Politie daarmee voor het eerst inzicht heeft in de aard en omvang van langdurige vermissingen. Alle regionale eenheden van de Nationale Politie beschikken over een lijst met namen van langdurig vermiste personen in de eenheid. Een politiefunctionaris merkte op dat ons gesprek over langdurig vermisten hem de ogen voor dit thema heeft geopend. Sindsdien is zijn eenheid met een stofkam door de lijst met vermiste personen gegaan en zeer actief bezig met afname van DNA bij achterblijvers van langdurig vermisten.

Vermisten op het spoor is een vervolg op *Vermisten op de kaart*. In deze publicatie doen we verslag van de bevindingen uit een landelijk onderzoek naar het rechercheren naar langdurige vermissingen. Hoe is er in eerste instantie gereageerd op de vermissing? Wat gebeurt er met vermissingszaken die na lange tijd nog niet opgehelderd zijn en wat is daarbij wel en niet mogelijk? Om deze en andere vragen te beantwoorden, hebben we dertig langdurige vermissingszaken onder de loep genomen. Dat wil zeggen dat we de politiedossiers hebben bestudeerd, de betrokken politiefunctionarissen hebben geïnterviewd en in een aantal gevallen ook met de achterblijvers hebben gesproken. Om lessen te leren uit opsporingsonderzoeken naar langdurige vermissingen hebben we ook gekeken naar zaken die uiteindelijk zijn opgehelderd.

De selectie van zaken is in nauw overleg met de Nationale Politie gemaakt. Voor het uiteindelijk vinden van alle zaken hebben we een lange weg bewandeld. Na de selectie van zaken begon de zoektocht naar wat er nog van de dossiers over was en vervolgens naar wie er destijds bij de zaak betrokken zijn geweest. Omdat het vaak om vermissingen van lange tijd geleden gaat, zijn

dossiers zoekgeraakt, systemen gewist en rechercheurs met pensioen. Soms hebben we ons moeten behelpen met resterende journaals en gedeelten uit het dossier omdat de rest nooit is teruggevonden. In andere zaken had een zaak ‘een eigen kamer’ binnen het politiebureau. Stapels archiefdozen met daarin nog handgeschreven processen-verbaal en spullen van de vermiste troffen we dan aan. En het bleef niet altijd bij papier; soms hebben we ook de plaats van vermissing of van het later aantreffen van de vermiste bezocht. Uiteindelijk zijn we tot de gewenste dertig zaken gekomen.

Ten tijde van het onderzoek bemerkten wij hoe ‘hot’ het onderwerp vermissing is en hoe actief de politie bezig is met het zoeken naar vermiste personen. Toen we belden met een rechercheur voor het maken van een afspraak om een oude vermissingszaak te bespreken, had hij niet direct tijd omdat hij een ‘nieuwe’ vermiste moest gaan zoeken. De Specialist Vermiste Personen uit een andere eenheid stond op het moment dat we haar belden in een bos paraat om een grootschalige zoektocht met paarden te starten naar een man die al bijna een jaar vermist was. En zo bleek weer een andere politiefunctionaris op het moment dat we haar belden bezig met de opgraving van een onbekende dode.

Maar los van de drukte die er – mede vanwege de reorganisatie bij de Nationale Politie – speelde, zijn we in alle eenheden ontzettend welkom ontvangen. Het thema leeft. De politiefunctionarissen die erbij betrokken zijn, juichen het toe dat er oog is voor vermissingen en bovendien hebben velen van hen het naar eigen zeggen fijn gevonden om nog eens te kunnen reflecteren op zaken die hen doorgaans erg aan het hart gaan. Sommigen blijven er tot in hun pensioen mee bezig. De interviews leidden vaak tot hernieuwd enthousiasme bij de politiefunctionarissen om de vermiste alsnog te vinden. We beëindigden de interviews dan ook vaak met een korte ‘sparsessie’ over mogelijke kansen in de toekomst in de vermissingszaak. Dit was niet alleen inspirerend voor beide partijen maar werpt misschien ook nog zijn vruchten af. In een van de zaken werd bij de zoektocht naar het dossier een doos met materiaal over de zaak aangetroffen. In deze doos zat een sigarettenpeuk die achttien jaar eerder op de vindplaats van de vermiste is aangetroffen. Deze sigarettenpeuk is door de Specialist Vermiste Personen van de betreffende eenheid direct de volgende dag naar het Nederlands Forensisch Instituut opgestuurd voor onderzoek. Helaas leidde dit niet tot een bruikbaar resultaat.

Wij danken iedereen die zijn medewerking aan het onderzoek heeft geleverd heel hartelijk. Dat zijn in de eerste plaats het Programma Politie en Wetenschap dat het onderzoek heeft gefaciliteerd en de Nationale Politie, in het bijzonder

het Landelijk Bureau Vermiste Personen, die het onderzoek heeft omarmd. Daarnaast bedanken we alle betrokken politiefunctionarissen voor de bemiddeling naar zaken en achterblijvers, voor de hulp bij onze zoektocht naar dossiers en voor het ons te woord staan in de uitgebreide interviews. We waarderen bovendien de gastvrijheid die we op alle bureaus hebben ervaren gedurende alle uren die we daar hebben doorgebracht.

In het bijzonder zijn wij ook de achterblijvers van vermisten heel erkentelijk voor het openhartig delen van hun ervaringen met ons. De interviews maakten bij de meesten van hen zichtbaar veel los. De interviews waren waardevol om het politieproces ook vanuit het perspectief van de achterblijvers te belichten. We hopen dat zij er uiteindelijk enigszins in kunnen berusten dat de mogelijkheid bestaat dat hun dierbare nooit wordt teruggevonden.

Ten slotte gaat onze dank uit naar de leden van de leescommissie voor hun feedback. Dat zijn Kees Loef (Politie en Wetenschap), Sybo Schouten (gepensioneerd wetenschapper), Leo Simais (Nationale Politie), Miranda Baas (Nationale Politie) en Rosaly Brandon (Gemeente Amsterdam).

Ilse van Leiden en Manon Hardeman
Bureau Beke

Samenvatting

Nederland telt 1500 langdurig vermiste personen. Dat wil zeggen: personen die een jaar of langer in Nederland zijn vermist of Nederlanders die al minstens een jaar in het buitenland zijn verdwenen. Bureau Beke heeft in opdracht van het Programma Politie & Wetenschap de werkwijze van de politie bij langdurige vermissingen onder de loep genomen om lessen voor de politiepraktijk op te tekenen. De ervaringen van politiefunctionarissen met langdurige vermissingszaken kunnen van waarde zijn voor de politiepraktijk omdat niet elke politiefunctionaris in zijn of haar carrière regelmatig met een dergelijke zaak geconfronteerd zal worden.

De vermissingszaken

Er is een reconstructie en analyse gemaakt van dertig langdurige vermissingszaken, gelijkmatig verspreid over de tien politie-eenheden. De selectie van de zaken is gemaakt in overleg met de Specialisten Vermiste Personen van de Nationale Politie. De selectiecriteria zijn dat de vermissingen langdurig zijn en dat er op enig moment een vermoeden van een misdrijf bestaat. Om zicht te krijgen op factoren die kunnen bijdragen aan de opheldering van langdurige vermissingen bestaat de selectie uit zowel opgehelderde zaken (12) als niet-opgehelderde zaken (18). De vermissingen dateren uit het tijdvak 1985 tot en met 2010 en kennen een gemiddelde looptijd van elf jaar.

De eerste fase na het misdrijf

De politie is over het algemeen relatief snel van de vermissingen op de hoogte gesteld. Gemiddeld volgde er binnen twee weken een melding, maar in een belangrijk deel van de zaken ook veel later, met uitschieters van enkele weken of maanden na de verdwijning. In bijna de helft van de zaken hebben de directe achterblijvers niet of pas heel laat melding gemaakt van de vermissing. De zaken die uiteindelijk zijn opgehelderd, zijn eerder bij de politie gemeld dan de zaken die nog niet zijn opgehelderd.

Het onderbuikgevoel van politiefunctionarissen, de omstandigheden van de vermissing, kenmerken van de vermiste en eventuele sporen zijn meegewogen in de urgentiebepaling. Meer dan de helft van de dertig zaken is in eerste instantie als niet urgent ingeschat en in bijna de helft van de zaken volgde geen directe actie door de politie. Redenen om niet te handelen waren bijvoorbeeld capaciteitsgebrek, een lage prioritering van de zaak en het als plausibel aannemen van de verklaring voor de verdwijning die achterblijvers geven. Bovenal lijkt het al dan niet ondernemen van actie op een melding ingegeven te zijn door de waan van de dag en de individuele commitment van bij de zaak betrokken politiefunctionarissen.

De opsporing van de vermisten

Omdat het bij vermissingszaken onbekend is wat er aan de hand is, heeft de politie direct al een achterstand maar tegelijkertijd ook nog een kans. In ruim de helft van de zaken is er binnen een week tot opsporingshandelingen overgegaan. Evenwel is er in een kwart van de zaken pas na een maand of langer tot actie overgegaan. Het zo snel mogelijk starten van een zaak kan bepalend zijn voor de afloop van een vermissingszaak. Over het algemeen zijn de opgehelderde zaken eerder in onderzoek genomen dan de niet-opgehelderde zaken.

De opsporing in de dertig zaken heeft veelal in handen gelegen van een klein aantal politiefunctionarissen, meestal op districtsniveau. De vermissingszaken hebben geen hoge prioriteit gekregen en zijn meestal niet door doorgewinterde rechercheurs ter hand genomen.

De opsporing kent vaak een hectische aanloop omdat er met het verzamelen van informatie verschillende denkrichtingen mogelijk zijn. Er is niet altijd direct met een opsporingsbril gekeken waardoor aanwijzingen voor een misdrijf over het hoofd gezien zijn. Soms is er niet meer dan één scenario uitgelopen. De handelingen die door de politie zijn verricht variëren van het registreren van de vermiste, het horen van betrokkenen, het verzamelen van informatie en spullen, het genereren en nalopen van tips en het uitvoeren van zoekacties. Het ontbreken van voldoende overtuiging en bewijs van een mogelijk misdrijf beperkte de opsporingsmogelijkheden vaak.

Hernieuwd onderzoek

In de meeste zaken is er niet vanaf het moment van de vermissing doorlopend onderzoek verricht. Zaken zijn in de loop der tijd opgepakt en weer weggelegd.

Betrokken politiefunctionarissen reflecteren op sommige zaken dat ze het spijtig vinden dat ze onvoldoende tijd hebben gekregen om aan de zaak te werken. Vaak is er geen sprake geweest van een formele afsluiting, maar ruim de helft van de zaken is op termijn wel een of meerdere malen formeel heropend. Gemiddeld zijn deze zaken bijna zes jaar na sluiting opnieuw in onderzoek genomen. Aanleidingen daarvoor zijn nieuwe informatie, druk van buitenaf, nieuwe methoden en technieken, maar ook doorzettingskracht van betrokken politiemensen. Daarnaast zijn er ook zaken die nooit meer zijn heropend nadat ze als onopgehelderd zijn afgesloten. Hernieuwd onderzoek vindt ook plaats na aantreffen van het stoffelijk overschot van de vermiste; er moet dan worden vastgesteld wat de doodsoorzaak is.

De resultaten van de opsporing

In de twaalf als opgehelderd bestempelde zaken is de vermiste na een periode van gemiddeld ruim vijf jaar teruggevonden en/of is er een dader veroordeeld. Niet in alle opgehelderde zaken blijkt sprake te zijn van een misdrijf. Van de tien vermisten die zijn teruggevonden, zijn er zes door een misdrijf om het leven gekomen, zijn er twee verongelukt en hebben er twee zelfmoord gepleegd. In vier zaken had de vindplaats een bijzondere betekenis voor de vermiste en/of de dader. Twee vermisten uit de opgehelderde zaken zijn nog niet terecht maar er is in die zaken wel een veroordeling voor moord c.q. doodslag uitgesproken.

De helft van deze zaken is opgehelderd dankzij het direct doorpakken op de zaak of het in hernieuwd onderzoek serieus onderzoeken van de vermissing. Hierbij helpt het als er een verdachte in het vizier is. De andere helft van de zaken is door toeval opgehelderd; in die zaken zijn de vermisten na verloop van tijd door derden gevonden. Ook voor de niet-opgehelderde zaken geldt dat er nog een kans bestaat dat deze worden opgehelderd.

Lessen voor de opsporing

Van concrete zaken valt te leren. De ervaringen uit de opsporingsonderzoeken kunnen waardevol zijn voor teams die in de toekomst met vermissingen te maken krijgen. Dat kan een nieuwe zaak zijn maar ook een heropening van een oude vermissingszaak. Uit de analyse van de dertig opsporingsonderzoeken en de interviews zijn lessen voor de politiepraktijk gestedilleerd. Deze lessen kunnen door de politie ter lering naast de handelwijzen uit het *Handboek Vermiste Personen* worden benut. De lessen hebben betrekking op de verschillende fasen en

thema's in een onderzoek naar een vermissing: informatieverzameling en de inschatting, de benadering van de vermissing, de inzet op de zaak, communicatie over de zaak, tactische opsporing, forensische opsporing en monitoring en heropening.

Samengevat moet er sprake zijn van een directe, kwalitatief goede investering aan de voorkant; bij de melding. Vermissingen moeten met een opsporingsbril worden bekeken en niet te veel vanuit een hulpverleningsperspectief. De inhoud van de melding en de persoon van de melder zijn belangrijke informatiebronnen. De intuïtie van ervaren politiefunctionarissen (*fingerspitzengefühl*) moet bij de inschatting van de ernst van de vermissing serieus worden genomen. De eerste uren tellen. Een misdrijf moet als een van de scenario's worden meegenomen en vanuit dat scenario moet worden gehandeld. Zoals de Britten stellen: 'When in doubt, think murder.' De vermissingslocatie moet dan worden beschouwd als een potentiële plaats delict. Omdat er bij een vermissing over het algemeen weinig tastbaars is, moet er op verhalen worden gerechercheerd. Veel aandacht besteden aan het verifiëren van verhalen is dan ook cruciaal om te voorkomen dat de verkeerde denk- en zoekrichtingen worden ingeslagen. Daarbij moet er geanticipeerd worden op het feit dat achterblijvers en getuigen niet altijd (direct) openheid van zaken geven vanwege gevoelens van trots, schaamte, angst of eventuele betrokkenheid. Aan achterblijvers moet het belang van volledige medewerking duidelijk worden gemaakt. Een gebrek aan bezorgdheid, het bewust achterhouden van informatie of het bewust op het verkeerde spoor zetten van de politie maken verdacht. Het is belangrijk gebleken goed geïnformeerd op pad te gaan: socialeachtergrondinformatie en systeem informatie over een vermiste zijn van belang om een inschatting te kunnen maken (bijvoorbeeld een verleden van huiselijk geweld of antecedenten). Het voortdurend aanboren, aanhoren en wegen van informatie buiten maar ook binnen de politieorganisatie is een belangrijk onderdeel van het onderzoek. Daarnaast moeten forensisch onderzoek en expertises ten volste worden benut maar ook kritisch worden beschouwd. Meer specifieke lessen die uit de bestudeerde opsporingsonderzoeken naar voren komen, zijn onder andere het belang van alertheid op de vervoer- en reismiddelen van de vermiste, eventuele verbouwingen in de omgeving van de vermiste en eventuele verdachten in verband met het verbergen van het lichaam. En in meer algemene zin zijn creativiteit, overtuigingskracht en vasthoudendheid bij het team en de officier van justitie voorwaarden om alles op alles te kunnen zetten in een vermissingszaak.

Kansen voor de toekomst

Zaken waarin vanaf de start direct goed wordt doorgepakt, hebben een grotere kans opgehelderd te worden dan zaken die jaren na dato nog worden heropend. Heropeningen zijn echter niet kansloos, mits de heropening niet te lang op zich laat wachten. De zaken knagen in de meeste gevallen aan de betrokken politiefunctionarissen. Als ze de kans krijgen er nog op te investeren, willen ze die met beide handen aangrijpen. Indien een zaak niet kan worden opgehelderd, dient deze, zoals een cold case, goed te worden weggezet voor nieuwe pogingen in de toekomst. Tussentijdse monitoring van de zaak is daarbij cruciaal; dat is in oude vermissingszaken nog wel eens misgegaan. De Specialisten Vermiste Personen zijn hier sinds enkele jaren verantwoordelijk voor en zij behoren zaken met indicatie van een misdrijf aan te melden bij de coldcaseteams. Het beheer van langdurige vermissingszaken is hiermee geprotocolleerd. Richtlijnen en werkprocessen voor het opnieuw tegen het licht houden van langdurige vermissingszaken ontbreken vooralsnog. Er zou een voorbeeld genomen kunnen worden aan Australië en het Verenigd Koninkrijk waar concrete richtlijnen bestaan voor de momenten waarop een zaak weer in onderzoek moet worden genomen om na te gaan of er nieuwe opsporingskansen zijn. Het ‘warm houden’ van de vermissingszaken door er geregeld aandacht voor te vragen en het blijven ondernemen van actie, bijvoorbeeld tegen verdachten als die er zijn, kunnen bijdragen aan de opheldering. De aandacht voor vermissingen is nu groter dan ooit. De uitdaging die nu voorligt, is het terugbrengen van de lijst met 1500 langdurig vermisten.

Introductie

Jair Soares verdwijnt op een zomermiddag in 1995 van het strand bij Monster. Tot op de dag van vandaag tast men in het duister over wat er met de jongen is gebeurd. In 2011 liet de politie een verouderingsfoto maken die de jongen toont zoals hij er op 23-jarige leeftijd uit zou zien. De vermissing van Jair Soares startte met een melding bij de politie zoals vele andere vermissingen. Jaarlijks worden er in Nederland 30.000 tot 40.000 meldingen van vermissing gedaan (Schouten, Van den Eshof, Schijf & Schippers, 2016). Dat komt neer op één melding per vijfhonderd inwoners. Het merendeel van deze vermissingen is geen urgente vermissing en de meeste vermisten zijn dezelfde dag nog terecht. Actuele, betrouwbare cijfers hierover ontbreken, maar uit een onderzoek uit 1992 blijkt dat circa driekwart binnen 24 uur gezond en wel terugkeert. Daarbij geldt over het algemeen hoe jonger de vermiste des te groter de kans dat de vermissing kortdurend is (Schouten & Van den Eshof, 2002). Dat laatste geldt niet voor Jair Soares en vele anderen. In recent onderzoek (Van Leiden & Hardeman, 2015) hebben we vastgesteld hoeveel mensen er langdurig – dat wil zeggen: een jaar of langer – zijn vermist. Dat zijn er vijftienhonderd. Jaarlijks raken bijna honderd mensen langdurig vermist, wat aangeeft dat het een serieus probleem is. Langdurige vermissingen hebben grote impact op de achterblijvers. De angst dat iemand niet meer terugkeert en er iets ernstigs gebeurd kan zijn, is groot. De achterblijvers tasten volledig in het duister en voor de opsporing zijn ze afhankelijk van de politie.

In deze publicatie beschrijven we op basis van een landelijke studie hoe de politie heeft gehandeld in dertig langdurige vermissingszaken. Uit een reconstructie van deze dertig zaken zijn lessen gedestilleerd ter vergroting van de kennis bij de politie. De vraagstelling die gehanteerd is, luidt:

Hoe gaat de politie om met langdurige vermissingen, wat kan daarvan worden geleerd en hoe kan die kennis in de politiepraktijk worden benut?

Daarbij zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Hoe gaat de politie in de praktijk om met langdurige vermissingen?
2. Hoe wordt de ernst van vermissingen in eerste instantie ingeschat?
3. Welke handelingen verricht de politie in langdurige vermissingszaken?
4. Hoe kan de kennis omtrent langdurige vermissingen in de politiepraktijk benut worden?

Aan de hand van de bevindingen uit het onderzoek beschrijven we hoe en wanneer een vermissing bij de politie gemeld wordt, hoe de vermissing wordt ingeschat, wat de eerste opsporingshandelingen zijn en hoe het opsporingsonderzoek daarna verloopt. Hierbij besteden we ook aandacht aan de inzet van interne en externe expertise, media en de achterblijvers.

1.1 Onderzoek naar langdurig vermisten

Naar het fenomeen van langdurige vermissingen is in Nederland weinig wetenschappelijk onderzoek verricht. Dat is verrassend omdat langdurige vermissingen maatschappelijk een grote impact hebben en de politie veel werk kunnen opleveren. Om meer inzicht in het fenomeen te krijgen en daaruit lessen voor de opsporingspraktijk te genereren, hebben wij de internationale literatuur op dit thema bestudeerd. Daarnaast hebben we in alle eenheden een (groeps)interview gehouden over de wijze waarop zij met langdurige vermissingen omgaan. De kern van het onderzoek vormt de analyse van dertig langdurige vermissingszaken. Met een verdiepende analyse van deze zaken is in beeld gebracht wat de aard en achtergronden van de zaken zijn, hoe de politie met deze zaken is omgegaan en wat daarvan te leren valt. Maar eerst beschrijven we hoe deze zaken zijn geselecteerd en geanalyseerd.

Zaaksselectie

Bij een vermissing zijn meerdere scenario's mogelijk, bijvoorbeeld een vrijwillige verdwijning, zelfmoord of er kan een misdrijf in het spel zijn. In het kader van zuiverheid van de analyse hebben wij ons beperkt tot de langdurige vermissingszaken waarvoor in eerste instantie geen aannemelijke verklaring bestaat en waarbij een misdrijf een van de scenario's is. Hoewel elke zaak op zichzelf staat, bewaken we door dit criterium te hanteren zo goed mogelijk de

zuiverheid in de analyse. De werkwijze van de politie bij bijvoorbeeld internationale kindontvoeringen kan er immers anders uitzien dan bij vermisten waarbij het vermoeden van een (andersoortig) misdrijf zoals moord of doodslag bestaat.

Beoogd werd om vijftien niet-opgehelderde zaken en vijftien opgehelderde vermissingszaken te analyseren. Uiteindelijk betreft de selectie achttien niet-opgehelderde en twaalf opgehelderde zaken. Opgehelderde vermissingen definiëren we als zaken waarin de vermiste is gevonden en/of waarin een verdachte is veroordeeld. Niet-opgehelderde vermissingen zijn de zaken waarin de vermiste niet is teruggevonden én waarin geen verdachte is veroordeeld. Door deze tweedeling te hanteren, kan een vergelijkende analyse over de kenmerken van de zaken in relatie tot de status van de zaken worden gemaakt.

In de selectie van zaken zijn alle eenheden van de Nationale Politie min of meer gelijkmatig vertegenwoordigd. Uit twee eenheden zijn twee zaken betrokken, zes eenheden zijn elk met drie zaken vertegenwoordigd en ten slotte zijn er in twee eenheden vier zaken meegenomen. Zie tabel 1.1 voor een verdeling van de zaken over de regionale eenheden.

De niet-opgehelderde zaken zijn in eerste instantie op basis van de eerder door ons vastgestelde landelijke lijst Langdurig Vermiste Personen geselecteerd. Die zaken waarbij een aantekening voorhanden was dat er mogelijk een misdrijf in het spel is, zijn uit de lijst geselecteerd. Dat kwam neer op 51 potentiële casus. Vervolgens hebben we – met inachtneming van een gelijkmatige geografische spreiding – een deel van de zaken voor toestemming aan de betreffende eenheden voorgelegd. In een aantal gevallen is na overleg met de teamleiding van de recherche en soms ook het Openbaar Ministerie besloten een bepaalde zaak niet mee te nemen in het onderzoek. Dit zijn zaken waarin op dat moment opsporingsbelangen in het geding zouden kunnen komen en zaken die volgens de politie te veel reuring zouden veroorzaken.

In eerste instantie hebben we vijftien niet-opgehelderde zaken geselecteerd. Vanwege het uitblijven van het gewenste aantal opgehelderde zaken (zie hierna) zijn gaandeweg nog drie extra niet-opgehelderde zaken geselecteerd waarmee het totaal op achttien komt.

Opgehelderde zaken waarbij is uitgegaan van een misdrijf en die een jaar of langer hebben voortgeduurd, zijn lastiger vindbaar of schaarser dan de niet-opgehelderde zaken. Dat heeft voor een deel te maken met het feit dat de opgehelderde zaken niet meer in de landelijke lijst Langdurig Vermiste Personen

staan geregistreerd en het dossier vaak is vernietigd. Dit type zaken hebben we achterhaald door een zoektocht in openbare bronnen en door een beroep te doen op het geheugen van specialisten Vermiste Personen en ervaren rechercheurs. Uiteindelijk hebben we twaalf opgehelderde zaken gevonden die aan de criteria voldoen en waarvoor toestemming door de politie is gegeven om deze te analyseren. Daartoe behoren ook enkele min of meer atypische zaken, zijnde de zogenaamde ‘moord-zonder-lijkzaken’. Dat wil zeggen dat er wel een verdachte is veroordeeld voor moord of doodslag maar dat de vermiste zelf (nog) niet terecht is. De zaak is daarmee dus wel opgehelderd maar de vermissing feitelijk nog niet. Andersom komt ook voor: de vermiste is wel (dood) aangetroffen en door een misdrijf om het leven gekomen, maar de dader is niet veroordeeld. Alleen al het selectieproces van de zaken geeft aan hoe dynamisch het fenomeen is. Zie tabel 1.1 voor een verdeling van de niet-opgehelderde en opgehelderde zaken over de politie-eenheden.

Tabel 1.1: Overzicht van de herkomst van de zaken

Eenheid	Niet opgehelderd	Opgehelderd	Aantal zaken
Amsterdam	2	1	3
Den Haag	2	0	2
Limburg	2	1	3
Midden-Nederland	1	1	2
Noord-Holland	1	2	3
Noord-Nederland	1	2	3
Oost-Brabant	2	1	3
Oost-Nederland	1	2	3
Rotterdam	3	1	4
Zeeland West-Brabant	3	1	4
Totaal	18	12	30

Zaakanalyse

De zaakanalyse moet inzicht geven in de stappen die de politie heeft ondernomen, welke overwegingen daaraan ten grondslag lagen en wat de resultaten daarvan zijn. Bij de analyse van de dertig zaken is gebruikgemaakt van open bronnen, politieregistraties en politiedossiers. Daarnaast zijn over alle zaken interviews gehouden met betrokken politiefunctionarissen, met een officier van justitie en in een aantal gevallen zo mogelijk met de achterblijvers (familieleden) van de vermisten. In bijlage 1 is het analyseformat opgenomen dat hierbij is gebruikt.

Het openbronnenonderzoek is de eerste stap in de analyse. Dit biedt een glo-

baal beeld van de zaak. Bovendien geeft het inzicht in hoeveel publiciteit er aan een vermissing is gegeven en in hoeverre er een beroep op burgers is gedaan door de politie maar ook door familie van de vermiste of andere betrokkenen. Over sommige zaken is vrijwel niets in openbare bronnen te vinden omdat de zaak ofwel dusdanig oud is dat die informatie niet meer op het internet te vinden is of omdat er simpelweg weinig aandacht aan de zaak is besteed.

De tweede stap in de analyse betreft het bestuderen van het politiedossier van de zaak. Voor ons, maar zeker ook voor de politie, is het soms een onderzoek op zich gebleken om de dossiers boven water te krijgen. Sommige dossiers bleken na lang speuren alleen nog in papieren versie bij een politiefunctionaris in de la te liggen. Een van de dossiers hebben we gevonden door in een kilometer lang archief te wandelen en te zoeken. Daarnaast zijn er dossiers die zo zorgvuldig bewaard zijn dat deze niet alleen gedigitaliseerd zijn maar er ook nog alle originele documenten van beschikbaar zijn, zoals processen-verbaal die nog op de typemachine zijn getypt en handgeschreven aantekeningen. De omvang van de dossiers en de tijd die de analyse in beslag nam, varieerden dan ook per zaak. Duidelijk is in elk geval dat lang niet alle langdurige vermissingszaken goed gedocumenteerd zijn. Soms heeft onze bevraging van het zoeken naar de dossiers ertoe geleid dat deze daarna zijn ondergebracht bij het coldcaseteam.

Interviews

Na het bestuderen van de politiedossiers zijn als derde stap interviews gehouden met betrokken politiefunctionarissen en in één zaak ook met de officier van justitie. Met name bij oudere zaken heeft het tijd gekost de juiste politiefunctionarissen te vinden. Een aantal bleek met pensioen, maar zij waren wel bereid om met ons over de zaak te praten.

Omdat niet-opgehelderde vermissingszaken vaak al jaren spelen, is in veel van die zaken op meerdere momenten onderzoek gedaan. Dat kan een kleine handeling zijn door een individuele politiefunctionaris, maar ook een formeel hernieuwd onderzoek door een Team Grootschalige Opsporing (TGO) of een coldcaseteam. In die gevallen hebben we vaak gesproken met zowel politiefunctionarissen die bij het eerste onderzoek betrokken zijn geweest als met hen die later hernieuwde onderzoekshandelingen hebben uitgevoerd. In totaal hebben we verdeeld over de dertig zaken gesproken met 45 respondenten. Dat betreft 44 politiefunctionarissen en een officier van justitie. In bijlage 2 zijn de namen van alle respondenten opgenomen.

Met de teams hebben we een reconstructie van het opsporingsonderzoek gemaakt en gesproken over aspecten van de zaak die in het dossier zijn opgenomen, maar ook over aspecten die op basis van de papieren documentatie onbekend zijn. Daarnaast is aandacht besteed aan de ervaringen die de politiefunctionarissen met vermissingszaken hebben opgedaan en de lessen die zij daaruit hebben geleerd.

In aanvulling op voornoemde bronnen zijn we, waar mogelijk, in gesprek gegaan met achterblijvers van de vermisten. Het doel daarvan is achterblijvers te laten reflecteren op het politieonderzoek om ook vanuit hun perspectief zicht te krijgen op hoe het proces is verlopen en welke lering daaruit te trekken valt. De keuze voor het al dan niet selecteren van respondenten voor deze interviews hebben we in nauw overleg met de politie gemaakt. Wanneer de achterblijvers nog in leven waren, deze volgens de betrokken politiefunctionarissen open zouden staan voor een interview, een interview niet te veel reuring zou geven en het bovendien veilig voor ons zou zijn om het gesprek te voeren, heeft de politie geprobeerd contact te zoeken met de achterblijvers. In het merendeel van de zaken bleek ten minste een van de voornoemde criteria niet op te gaan. Daarbij speelt met name het veiligheidsaspect een rol. Om die reden is in twintig zaken geen poging ondernomen om met de achterblijvers in contact te treden. In zeven gevallen omdat de vermiste afkomstig is uit een milieu dat 'niet op goede voet staat' met de politie en in vijf zaken omdat een van de achterblijvers verdachte is (geweest) in de vermissingszaak.

Het is geen goed idee om met de achterblijvers in gesprek te gaan omdat er recent een formeel eindgesprek heeft plaatsgevonden met de familie door de politie en de zaaksofficier. 'Dit is een echte afsluiting met een grote A geweest. Het bij de familie weer oprakelen van de zaak is daarom niet wenselijk.' (bron: interview politie)

In vier zaken is geen interview geïnitieerd met de achterblijvers omdat dat mogelijk te veel reuring zou veroorzaken; die zaken zijn te actueel of liggen te gevoelig bij achterblijvers en de media. In twee zaken zijn de achterblijvers onvindbaar of overleden en in eveneens twee zaken werpt de taal een barrière op voor het kunnen uitvoeren van een interview.

Uiteindelijk heeft de politie in tien zaken een poging tot bemiddeling ondernomen voor een interview met de achterblijvers. In drie zaken gaven de achterblijvers daar geen gehoor aan of zij lieten het bij de afspraak afweten.

Uiteindelijk hebben we in zeven zaken de gelegenheid gekregen om met de achterblijvers te spreken. Dat betreft in totaal negen respondenten.

De interviews zijn goed verlopen, zij het dat het gesprek door een aantal respondenten als belastend is ervaren omdat het veel bij hen heeft losgemaakt. Om te kunnen voorzien in een vorm van nazorg hebben we met Slachtofferhulp Nederland afgesproken dat de respondenten daar terecht kunnen als zij naar aanleiding van het interview behoefte hebben aan een gesprek of hulp.

1.2 Leeswijzer

In het vervolg van deze publicatie worden de resultaten uit het onderzoek beschreven. Het volgende hoofdstuk behandelt allereerst wat er uit internationaal onderzoek bekend is over vermissingen in het algemeen en langdurige vermissingen in het bijzonder. Daarna wordt een overgang gemaakt naar de praktijk door een beschrijving te geven van hoe de politie daadwerkelijk heeft gehandeld in dertig vermissingszaken. In hoofdstuk 3 wordt de eerste fase na de vermissing gepresenteerd. Hierin worden de kenmerken van de zaken beschreven en wordt het proces van melding en de inschatting van de urgentie tot en met de eerste handelingen door de politie beschreven. Vervolgens is hoofdstuk 4 gewijd aan een descriptieve, chronologische schets van de wijze waarop de politie invulling heeft gegeven aan de opsporing van de vermiste personen en welke resultaten hiermee zijn behaald. In hoofdstuk 5 presenteren we de concrete lessen voor het rechercheren naar vermissingen die uit het onderzoek geleerd kunnen worden. En ten slotte geven we in hoofdstuk 6 een slotbeschouwing van de bevindingen met een doorkijkje naar de toekomst.

Ter illustratie van de praktijk wordt op verschillende plekken in het boek gebruikgemaakt van (geanonimiseerde) casuïstiek uit de politiedossiers en citaten afkomstig uit de interviews.

De opsporing van vermiste personen in theorie

Alvorens te beschrijven hoe er in de praktijk uitvoering wordt gegeven aan de opsporing van langdurig vermisten gaan, we in op wat hier vanuit de literatuur en documentatie over bekend is. We kijken niet alleen naar de Nederlandse situatie maar betrekken ook internationale bronnen erbij. Wetenschappelijk onderzoek naar het opsporingsproces in het kader van langdurige vermissingen blijkt schaars. De bronnen die er zijn, richten zich met name op de eerste fase van het opsporingsonderzoek. Op dat moment is het uiteraard nog onbekend hoelang iemand vermist zal blijven. In verschillende landen zijn protocollen of richtlijnen ontwikkeld over hoe een vermissingszaak idealiter moet worden opgepakt. De eerste inschatting van een melding van een vermissing kan bepalend zijn voor het verdere opsporingsproces en het resultaat daarvan. Vandaar dat we in dit hoofdstuk ook ingaan op de voorgeschreven werkprocessen in een aantal landen. Daarbij is op voorhand van belang op te merken dat deze werkprocessen – in elk geval in Nederland – volop in ontwikkeling zijn. Naast de werkprocessen beschrijven we welke wetenschappelijke kennis er over vermissingen bekend is die van belang kan zijn in opsporingsonderzoeken naar langdurige vermissingen.

2.1 Werkprocessen in Nederland

Een melding of aangifte van vermissing wordt gedaan bij de politie-eenheden en de verantwoordelijkheid voor de opsporing van vermiste personen ligt dan ook bij de eenheden. Het Landelijk Bureau Vermiste Personen (LBVP), ondergebracht bij de Landelijke Eenheid van de Nationale Politie, verleent op aanvraag van de eenheden specialistische ondersteuning bij vermissingszaken. Het LBVP is het nationale expertisecentrum op het gebied van vermiste personen en heeft een coördinerende en adviserende rol.

Ontwikkelingen

Om de ernst van een vermissing zo goed mogelijk in te kunnen schatten, zijn er binnen de Nationale Politie enkele hulpmiddelen ontwikkeld in de vorm van een vragenlijst en een stroomschema voor een categorisering van vermissingen. Deze werkwijzen zijn vastgelegd in verschillende handboeken en werkprocessen (Schouten, Van den Eshof & Jonge Vos, 1996; Schouten & Van den Eshof, 2002). Behalve aan de registratie en procedures wordt daarin ook aandacht besteed aan de opsporing. Ondanks het feit dat het handboek voor vermissingen al lang bestaat, werd enkele jaren geleden geconstateerd dat een adequate, eenduidige aanpak van vermissingen door de politie ontbreekt (Van der Veen, 2012). Vermissingszaken komen op diverse plekken binnen de politie terecht en elke eenheid behandelt zaken op haar eigen manier. Er is geen dienst 'Vermiste personen' binnen de eenheden. Zo komen bij de politie Amsterdam-Amstelland vermissingen van kinderen terecht bij de afdeling zeden, niet-geïdentificeerde lichamen bij het coldcaseteam en komen overige vermissingszaken op diverse plekken in de eenheid binnen. Uit een studie van Baas-Berntssen (2011) naar de werkwijzen bij vermissingen blijkt bovendien dat het besluitvormingsproces ten aanzien van het maken van een inschatting van de ernst van een vermissing vrijblijvend en onduidelijk is. De politiefunctionarissen die met een vermissingszaak te maken krijgen, handelen vanuit hun eigen gevoel, gecombineerd met de kennis en ervaring die ze hebben. De invloed van een willekeurige verbalisant op hoe een vermissingszaak wordt behandeld, kan daardoor groot zijn.

Een vermissingszaak die de werkprocessen bij politie en justitie op scherp heeft gezet, is die van Milly Boele. Het meisje verdween in 2010 op twaalfjarige leeftijd uit haar woning in Dordrecht. Zes dagen later werd haar lichaam in de tuin van een buurman aangetroffen. De commissie-Leeuwe die de vermissingszaak evalueerde, stelde vast dat belangrijke informatie over de buurman niet tijdig is doorgegeven aan het onderzoeksteam en dat met name de hogere leiding van de politie en het Openbaar Ministerie zich onvoldoende bewust zijn geweest van de ernst van de situatie (Leeuwe, Hulsenbeek & Velings, 2011). Kort na de zaak-Milly Boele volgde in 2011 de vermissing van de tienjarige Jennefer van Oostende uit Rotterdam. Ook deze zaak liep slecht af: het meisje werd enkele dagen later dood aangetroffen.

Mede ingegeven door voornoemde vermissingen met dodelijke afloop is er de laatste jaren binnen de Nationale Politie een ontwikkeling op gang gekomen waardoor vermissingen meer serieuze aandacht krijgen en er inspanningen

worden verricht om de werkprocessen beter te stroomlijnen en uniformeren. Zo zijn er sinds 2013 in elke eenheid Specialisten Vermiste Personen aangesteld om de kennis te borgen. Een andere stap richting een uniformer werkproces is dat het *Handboek Vermiste Personen* recent is herzien (Schouten, Van den Eshof, Schijf & Schippers, 2016). Het herziene handboek beschrijft criteria om een betrouwbare inschatting van de aard van de vermissing te maken. Het *Handboek Vermiste Personen* bevat daarnaast onder meer methoden en technieken om de vermiste terug te vinden, waaronder de juridische mogelijkheden, registratiewijzen en identificatietechnieken.

Urgentiebepaling

De inschatting en categorisering van een melding van een vermissing is bepalend voor de verdere stappen die er worden genomen. In de loop der jaren zijn er verschillende modellen en categorieën voor gehanteerd. De Nederlandse politie onderscheidt nu nog twee categorieën vermissingen: de urgente en de overige vermissingen. In het nieuwste *Handboek Vermiste Personen* dat in 2016 is uitgebracht, worden de criteria geschetst op basis waarvan een melding van een vermissing moet worden gecategoriseerd. Volgens het handboek is sprake van een urgente vermissing wanneer de vermiste een hoge mate van risico loopt en/of de vermiste in direct (levens)gevaar verkeert en waarbij snel handelen noodzakelijk is. Bij overige vermissingen vindt de inzet plaats op basis van hulpverlening of handhaving (artikel 3 Politiewet 2012).

Categorisering vermissingen Nederland

Een vermissing is urgent wanneer:

- er substantiële aanwijzingen zijn dat de vermiste in gevaar is doordat de vermissing in complete tegenstelling is tot het normale gedrag;
- er aanwijzingen zijn dat de vermiste slachtoffer is van een misdrijf;
- er substantiële aanwijzingen zijn dat rondom de vermissing er een gevaar is voor de veiligheid van anderen of van de samenleving;
- een persoon langer dan drie weken wordt vermist zonder dat iets van hem is vernomen of duidelijk is geworden dat er sprake is van een vrijwillig vertrek.

Een vermissing is niet urgent wanneer:

- er geen directe aanwijzingen van bedreiging, gevaar of risico zijn;
- er een aanleiding is voor een bewust vertrek of weglopen.

Bron: Schouten, Van den Eshof, Schijf & Schippers (2016)

Daarnaast worden in het handboek risicogroepen aangewezen. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om kinderen, lichamelijk of verstandelijk beperkten, personen met psychische stoornissen en personen die medische zorg nodig hebben. Indien de vermiste niet in een van de opgesomde risicogroepen valt, is er geen sprake van een urgente vermissing, zo stelt het handboek (Schouten e.a., 2016).

De categorisering moet door de Officier van Dienst Politie, de Officier van Dienst Recherche of de Hulpofficier van Justitie worden bepaald waarna besloten wordt of de zaak opsporing behoeft en waar dit dan moet worden belegd (Flantua & De Graaf, 2015). Wanneer er een vermoeden van een misdrijf bestaat, moet de vermissing – volgens het *Handboek Vermiste Personen* – ook gemeld worden bij het Openbaar Ministerie. In een aantal eenheden zijn duidelijke afspraken gemaakt met het Openbaar Ministerie, in andere eenheden is dit nog niet het geval.

Langdurige vermissingen

Met het verbeterprogramma dat naar aanleiding van de bevindingen van de commissie-Leeuwe is ingezet, wordt gestreefd naar een betere inschatting van de ernst van vermissingen in de eerste fase. Systematische werkprocessen bij het monitoren van langdurige vermissingszaken ontbreken vooralsnog. Wel is gesteld dat de Specialisten en Coördinatoren Vermiste Personen de langdurige vermissingszaken – ofwel de niet-opgehelderde zaken – behoren te monitoren (Flantua & De Graaf, 2015). In het herziene *Handboek Vermiste Personen* wordt opgemerkt dat monitoring van vermissingen van belang is maar hieraan wordt geen concrete invulling gegeven: ‘Monitoring van een vermissing is belangrijk, nieuwe informatie kan een heel ander uitgangspunt geven in de beoordeling van de prioriteit.’ In het *Handboek Vermiste Personen* volgt het afhandelen van een melding van vermissing drie fasen:

- 1 Alle acties die onmiddellijk na de melding moeten worden uitgevoerd.
- 2 Als de vermiste na drie weken nog niet gevonden is, worden de opsporingshandelingen doorgezet en/of wordt er gestart met nieuwe opsporingshandelingen.
- 3 Na een jaar wordt gesproken van een langdurige vermissing en in sommige gevallen gaat de zaak naar de coldcaseafdeling.

Met de reorganisatie van de Nationale Politie is het coördinatorschap van vermissingszaken belegd binnen de voorziening cold cases in de eenheden (Nationale Politie, 2012). Een cold case is een onopgelost levensdelict of een onopgelost zeer ernstig delict waarop een minimale gevangenisstraf van twaalf jaar is gesteld. Een vermissing als cold case is een wat vreemde eend in de bijt omdat in veel gevallen niet met zekerheid kan worden gezegd dat er sprake is van een ernstig (levens)delict. De Specialist Vermiste Personen (SVP) moet beslissen of een zaak wordt overgedragen aan het coldcaseteam. De aanmelding van een zaak verloopt via een lid van de korpsleiding en de rechercheofficier. De Dienst Regionale Recherche (DRR) beslist of een zaak een coldcasestatus krijgt. Dat houdt in dat de niet-opgehelderde vermissingszaken, mits er indicatie is voor een misdrijf, bij cold cases terecht moeten komen. Op die manier komen de onopgeloste vermissingszaken op de coldcaselijst te staan naast andere onopgehelderde ernstige zaken zoals onopgeloste levens- en zedendelicten.

In de laatste versie van het handboek is daarmee voor het eerst aandacht voor vermissingszaken die na langere tijd nog steeds niet zijn opgehelderd. Binnen de coldcaseteams gelden echter geen richtlijnen om een vermissingszaak al dan niet, op welk moment en op welke wijze opnieuw tegen het licht te houden. Zoals ook het geval is bij cold cases kan de opsporing van een vermissingszaak een nieuwe impuls krijgen door hernieuwde media-aandacht of door nieuwe informatie (Van Leiden & Ferwerda, 2006). De politie kan bijvoorbeeld in actie komen bij nieuwe informatie omtrent een vermissingszaak. Indien een eenheid een coldcaseteam heeft, komt het voor dat dit team zich richt op een langdurige vermissing. Zo heeft een coldcaseteam van de politie Haaglanden nieuwe opsporingshandelingen in de vermissingszaak van Jair Soares verricht. Het jongetje verdween in 1995 op zevenjarige leeftijd van een strand in Monster. In 2011 is een nieuwe verouderingsfoto van de inmiddels 23-jarige Jair getoond. Deze actie heeft tot op heden echter niet tot opheldering van de zaak geleid.

Twintig jaar geleden constateerden Schouten, Van den Eshof en Jonge Vos (1996) al dat er in de praktijk behoefte is aan kennis over langdurige vermissingen voor de politiepraktijk. Hierin voorziet ons eerste onderzoek waarvan de bevindingen zijn gepubliceerd in *Vermisten op de kaart* (Van Leiden & Harde-man, 2015). In dit onderzoek zijn de omvang en kenmerken van het aantal langdurige vermissingen in kaart gebracht.

2.2 Werkprocessen in het buitenland

Ter vergelijking met de Nederlandse situatie schetsen we in deze paragraaf kort de werkprocessen ten aanzien van vermissingen zoals die zijn vastgelegd in het buitenland. De volgende landen zijn bestudeerd: België, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en Australië.

België

België kent een zogeheten ‘veldboek’ voor de politiediensten inzake de opsporing van vermiste personen. Dit betreft een Ministeriële richtlijn waarin afspraken staan over hoe in het gehele proces van een vermissing – van melding tot eventuele terugkeer – gehandeld moet worden. De richtlijn is eerder in de praktijk een goed werkinstrument gebleken (Ministeriële richtlijn, 2003) en wordt zo nu en dan geüpdatet met nieuwe informatie en ervaringen. De laatste versie van de Ministeriële richtlijn voor de opsporing van vermiste personen is van 26 april 2014 (Ministeriële richtlijn, 2014).

In België is in de vorm van de Cel Vermiste Personen (hierna: de Cel) een vangnet gecreëerd voor meldingen van vermissingen. De Cel monitort iedere vermissingsmelding met een onrustwekkend karakter en ondersteunt de politie bij het maken van de inschatting van de ernst van de vermissing. Daarnaast coördineert, steunt en biedt de Cel expertise aan alle partners in België die te maken krijgen met vermissingen. Medewerkers van de Cel draaien zelf geen opsporingsonderzoeken naar vermiste personen. Dit laten ze aan de politie over.

De dienstdoende officier van de politie is de eindverantwoordelijke voor de inschatting van de ernst van de vermissing. In de Belgische richtlijn wordt benadrukt dat het ogenblik van aangifte en de daarop volgende uren cruciaal zijn. Er wordt in het beschreven werkproces aandacht besteed aan de houding die de politie moet aannemen bij een melding van een vermissing. ‘Het komt

eropaan zo gepast mogelijk te reageren, zonder enerzijds de zaak te onderschatten of te minimaliseren, noch anderzijds te gaan overdrijven of overreageren', aldus de richtlijn.

Voor de bepaling van de urgentie zijn in België criteria opgesteld die voor een belangrijk deel overeenkomen met de criteria die in Nederland worden gehanteerd. Ook België kent twee categorieën: de onrustwekkende en de overige vermissingen. De onrustwekkende vermissing in België is min of meer te vergelijken met de urgente vermissing in Nederland. De criteria zijn richtinggevend: elke vermissing is uniek en verschillend. De richtlijn schrijft voor dat gezond verstand en logisch nadenken de basis zijn voor een gepaste aanpak.

Criteria voor een onrustwekkende vermissing België

De vermissing moet als onrustwekkend worden beschouwd wanneer zij voldoet aan minstens een van de volgende criteria:

- 1 De vermiste persoon is jonger dan 13 jaar oud.
- 2 De vermiste persoon is lichamelijk of geestelijk gehandicapt, of mist de nodige zelfredzaamheid.
- 3 De vermiste persoon is afhankelijk van (onontbeerlijke) medicatie of medische behandeling.
- 4 Op basis van de beschikbare informatie kan vermoed worden dat de vermiste persoon zich in een voor hem levensbedreigende situatie bevindt.
- 5 Op basis van de beschikbare informatie kan vermoed worden dat de vermiste persoon in het gezelschap is van derden die zijn welzijn kunnen bedreigen, ofwel dat hij het slachtoffer is van een misdrijf.
- 6 De afwezigheid van de persoon is in complete tegenstelling tot zijn normale gedrag.

Bron: Ministeriële richtlijn (2014)

De Belgische Ministeriële richtlijn vervolgt na de bepaling van de urgentie met een aantal 'onmiddellijke opdrachten' die moeten volgen op de melding. Daarbij geldt dat er voor een als zodanig vastgestelde onrustwekkende vermissing een groter aantal directe handelingen is vereist dan bij de overige vermissingen. In alle gevallen moet de politie er onder andere voor zorg dragen dat:

- er een volledige verklaring van de aangever wordt opgenomen;
- er zo veel mogelijk informatie wordt ingewonnen bij de familie en naasten;
- er een recente foto van de vermiste beschikbaar is;
- de lokale politiediensten op de hoogte zijn van de vermissing;
- de vermiste wordt geregistreerd in de (inter)nationale signaleringssystemen;
- de locatie waar de vermiste voor het laatst is gezien wordt bepaald, geïsoleerd en bewaakt;
- de woonplaats (woning) van de vermiste worden bezocht, aanwijzingen worden bezocht en sporen worden bewaakt;
- de identiteit van de aanwezige personen en degenen die de vermiste voor het laatste hebben gezien worden genoteerd;
- een algemene controle worden uitgevoerd bij de andere politiediensten en stations, ziekenhuizen enzovoort.

Indien er ingeschat wordt dat het om een onrustwekkende vermissing gaat, moet de politie als bijkomende opdrachten onder meer het parket de verklaring van de aangever toezenden, de Cel inlichten, een grondig bezoek afleggen aan de woonplaats van de vermiste en een systematisch buurtonderzoek verrichten. Eventueel kunnen daarnaast technisch onderzoek en inbeslagnemingen plaatsvinden, andere diensten of middelen zoals speurhonden worden ingezet, opsporingsberichten worden verspreid en zoekacties worden georganiseerd. De plek waar de vermiste voor het laatst is gezien, vormt het vertrekpunt voor alle verdere opsporingsinspanningen.

Onmiddellijke reactie: nazicht in de woning

Voer een controle uit in de woning waar de vermiste verbleef en heb daarbij oog voor aanwijzingen in verband met de vermissing (wanorde, sporen van geweld, kledij vermiste, afscheidsbrief, adressen, telefoonnummers, geneesmiddelen, drugs...). Ook al werd door familie of naasten van de vermiste reeds een zoeking gedaan, dan nog moet deze door de politiedienst hernomen worden; men moet zelf de volstrekte zekerheid hebben dat een zoeking negatief is alvorens met iets anders te starten! Let op dat geen sporen worden vernietigd voor een eventuele latere afstapping van het labo of voor de inzet van een speurhond.

Bron: Ministeriële richtlijn, (2014)

De Belgische richtlijn vermeldt voorts, zoals in het kader hiervoor, op welke wijze de acties uitgevoerd dienen te worden. Daarnaast bevat hij informatie over hoe te handelen in specifieke vermissingszaken zoals internationale kindontvoeringen, benoemt aanbevelingen over hoe om te gaan met achterblijvers en de media en bevat stroomschema's, checklists en een overzicht van contacten.

In het geval dat de opsporing niet leidt tot het terugvinden van de vermiste, schrijft de Ministeriële richtlijn voor dat het parket ervoor moet zorgen dat de vermissingszaken periodiek voorgelegd worden. Daarbij wordt de stand van zaken besproken en nagegaan of het onderzoek moet worden voortgezet of opnieuw moet worden opgestart. Een concrete tijdsperiode voor een dergelijke monitoring wordt in de richtlijn echter niet aangegeven.

Verenigd Koninkrijk

In 2002 is in het Verenigd Koninkrijk een campagne gestart om een eenduidiger (opsporings)beleid in het kader van vermiste personen op te zetten (Missing Women Commission of Inquiry, 2012). Deze campagne leidde in 2005 tot de *Guidance on the Management, Recording and Investigation of Missing Persons* (ook wel de *Guidance* genoemd) en in 2010 is deze publicatie geüpdatet (NPIA, 2010). Het doel van de *Guidance* is op consistente wijze te reageren op vermissingen.

De politiefunctaris die de melding opneemt, is verantwoordelijk voor de zaak. Hij schat de urgentie in en zet de eerste stappen in het onderzoek. De vervolgstappen zijn afhankelijk van de omstandigheden van de vermissing. Waar in Nederland en België gesproken wordt van respectievelijk urgente en onrustwekkende vermissingen, spreekt met in het Verenigd Koninkrijk van *high risk*-vermissingen. In de *Guidance* wordt gesteld dat als de politie twijfels heeft bij een vermissing de zaak beschouwd moet worden als een moordonderzoek: 'When in doubt, think murder.' Bij een *high risk*-vermissing moet direct een politieteam worden ingezet met daarin een senior rechercheur. De *Guidance* adviseert om er altijd rekening mee te houden dat een vermissing in bijna alle gevallen kan worden gerelateerd aan een probleem in iemands leven. Voorts beschrijft de *Guidance* een structuur die gehanteerd moet worden voor een effectief opsporingsonderzoek.

Structuur van een opsporingsonderzoek Verenigd Koninkrijk

- 1 Alle informatie opnemen en registreren in de systemen.
- 2 Een accurate risico-inschatting (de eerste uren zijn het belangrijkste).
- 3 Controle door een leidinggevende.
- 4 Samenwerking met specialisten (seniors en adviseurs).
- 5 Familie en verzorgers van de vermiste steunen.
- 6 Informatie blijven verzamelen.
- 7 Intelligence-systemen raadplegen om mogelijke links met criminelen na te gaan.
- 8 Goede coördinatie met andere organisaties (informatie delen, strategie uitzetten).
- 9 Een woordvoerder aanstellen.
- 10 Proactief handelen (neem ervaringen uit eerdere vermissingszaken mee).

Bron: NPJA (2010)

Wat betreft langdurige vermissingen schrijft de Guidance stelliger dan de handboeken in andere landen voor dat zaken niet te lang mogen blijven liggen zonder opsporingsonderzoek. Daarbij worden concrete richtlijnen gegeven voor de momenten waarop een zaak weer in onderzoek moet worden genomen. Zo schrijft de Guidance voor dat een vermissing de eerste drie maanden om de 28 dagen tegen het licht moet worden gehouden. Vervolgens moet de zaak – indien nog niet opgehelderd – na een half jaar en vervolgens na een jaar opnieuw worden bekeken. Daarnaast moet de zaak opnieuw worden opgepakt wanneer er tussentijds nieuwe informatie binnenkomt. De politie moet volgens de Guidance reële verwachtingen scheppen tegenover de achterblijvers van langdurig vermisten. Een vermissingszaak mag pas gesloten worden als de vermiste is gezien door de politie en als er een ‘*check and return*-interview’ is afgenomen. Hierdoor krijgt de politie meer zicht op waarom iemand vermist is geweest en kunnen ze deze kennis toepassen in andere vermissingszaken (Parr & Fyfe, 2012).

Verenigde Staten

In de Verenigde Staten verschilt het begrip vermiste personen en het beleid op dit onderwerp per staat (Parr & Fyfe, 2012). Desalniettemin worden ook hier pogingen ondernomen om het opsporingsbeleid rondom vermissingen meer te standaardiseren. In 2005 heeft de National Criminal Justice Reference Service een statuut uitgebracht – The Model State Missing Persons Statute (ook wel het Model Statute genoemd) – waarin afspraken worden gemaakt in het kader van vermissingen. Dit is een landelijk protocol dat in alle afzonderlijke staten gebruikt moet worden. In het Model Statute staat:

- Alle vermissingen moeten gerapporteerd worden.
- Informatie moet gedeeld worden met de staat en met regionale autoriteiten.
- Er moet binnen dertig dagen DNA van de vermiste worden verzameld en worden toegevoegd aan de databases.
- High risk-zaken moeten direct worden opgepakt.
- Er moet DNA-onderzoek plaatsvinden op alle ongeïdentificeerde menselijke overblijfselen.

In het Model Statute wordt een onderscheid gemaakt tussen *high risk missings* en *other missings*. Bij een vermissing met een hoog risico gaat het om een persoon wiens verblijfplaats niet bekend is en waarbij uit de omstandigheden kan worden afgeleid dat er een risico op letsel of overlijden is. Dit kan bijvoorbeeld zo zijn wanneer iemand ontvoerd is, vermist is geraakt onder verdachte, onbekende of gevaarlijke omstandigheden, of langer dan dertig dagen is vermist. Daarnaast kan een vermissing ook als hoog risico worden bestempeld als de vermiste bijvoorbeeld medicijnen nodig heeft, nog nooit eerder is weggelopen, verstandelijk beperkt is, of jonger dan 21 jaar is. In het Model Statute (p. 3) staat dat ‘(...) any other factor that may, in the judgment of the law enforcement official, determine that the missing person may be at risk’. Hiermee sluit het Model Statute geen situaties uit waardoor alle vermissingen als high risk bestempeld kunnen worden. Een vermissing die als ‘overig’ wordt ingeschat, moet worden opgeschaald wanneer er nieuwe informatie binnenkomt dat de vermiste een hoog risico loopt.

Een vermissing met een hoog risico moet binnen twee uur na de inschatting en beoordeling van de vermissing worden ingevoerd in de database van het National Crime Intervention Center. Bij de overige vermissingen moet dit binnen een dag.

Australië

In Australië verzamelt het National Missing Persons Coordination Centre (NMPCC) alle informatie over vermiste personen. Het NMPCC is in 2006 opgezet door de Australian Federal Police en zet zich in voor gestandaardiseerd opsporingsonderzoek naar vermiste personen. Het NMPCC stelt minimale eisen waaraan een onderzoek naar vermiste personen moet voldoen.

Bijzonder aan het model in Australië is dat elke staat en regionale politieafdeling een Missing Persons Unit heeft die verantwoordelijk is voor het onderzoek naar vermiste personen. Deze hebben in de loop der jaren allen een eigen beleid ontwikkeld waarbij de minimeisen van de NMPCC gelden.

In Australië wordt een rapport opgemaakt van alle vermissingen waarbij onduidelijkheid bestaat over de veiligheid en het welzijn van de vermiste. De politiefunctionaris die de vermissing opneemt, is verantwoordelijk voor de zaak. Vermissingszaken worden ingeschat op een lage, medium of hoge urgentie. De vermissingszaken met een hoge urgentie zijn de zaken waarin direct moet worden overgegaan tot actie omdat de vermiste waarschijnlijk in gevaar is. De volgende criteria bepalen in welke categorie een vermissing valt: leeftijd van de vermiste, het gevaar waar een vermiste of anderen mogelijk aan is/zijn blootgesteld en afwijkend gedrag in vergelijking met het 'normale' gedrag van de vermiste.

Over het algemeen wordt onderzoek naar vermissingen door lokale politiefunctionarissen uitgevoerd. Indien de vermiste niet binnen een aantal uur wordt gevonden, start er een follow-uponderzoek waarbij nogmaals contact wordt gezocht met allerlei instanties om meer informatie te verzamelen over de vermiste. Familie en vrienden worden gehoord en er wordt een foto van de vermiste opgevraagd bij de familie. Wanneer een vermiste na een aantal weken nog steeds niet terecht is, gaat de politie gegevens verzamelen die kunnen helpen bij een eventuele identificatie. Dit kan bijvoorbeeld gaan om medische informatie, een gebitsstatus en DNA-materiaal. Daarnaast worden er posters verspreid.

In Australië geldt er een procedure voor de monitoring van langdurig vermisten. Indien de vermiste na zes maanden nog steeds vermist is, wordt de zaak doorgezeten naar de *officer in charge* bij de Missing Persons Unit. Die bekijkt het dossier van de vermissing jaarlijks en gaat na of er nieuwe informatie is.

2.3 Wetenschappelijke kennis

In aanvulling op de vastgelegde werkprocessen en richtlijnen schetsen we in deze paragraaf wat er op basis van internationale literatuur bekend is over bepaalde aspecten in het optreden in geval van vermissingen. Deze kennis kan van nut zijn voor de opsporingspraktijk.

Omvang in Nederland

Dagelijks worden er meerdere mensen als vermist bij de politie gemeld. De omvang van het probleem van langdurig vermisten is in 2015 voor het eerst in Nederland onderzocht (Van Leiden & Hardeman, 2015). Langdurig vermisten zijn gedefinieerd als personen die een jaar of langer in Nederland vermist zijn en Nederlanders die een jaar of langer in het buitenland vermist zijn. Om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van het aantal langdurig vermisten zijn alle beschikbare, relevante registratiebronnen binnen en buiten de politie geraadpleegd en geanalyseerd. Op basis hiervan is de Landelijke Lijst Langdurig Vermiste Personen opgesteld. In totaal staan er 1497 langdurig vermiste personen op de lijst. Deze lijst is overgedragen aan de Nationale Politie en wordt door de eenheden up-to-date gehouden. De lijst is dynamisch in de zin dat er elke dag vermisten bij kunnen komen of er weer afgehaald kunnen worden omdat zij gevonden zijn.

Omvang in het buitenland

In het Verenigd Koninkrijk zijn in 2010 ongeveer 200.000 personen als vermist geregistreerd (NPJA, 2012). Volgens het UK Missing Persons Bureau keert tussen de 55 en 80 procent van deze vermiste personen binnen 24 uur weer terug. Ongeveer 1 procent blijft langer dan een jaar vermist, wat neerkomt op circa 2000 langdurig vermiste personen.

In Australië worden elk jaar circa 35.000 vermiste personen geregistreerd.¹ Ruim 95 procent van de vermiste personen wordt teruggevonden en ongeveer 1600 personen zijn langdurig vermist.

1 www.missingpersons.gov.au.

Het merendeel van de 1497 registraties van langdurig vermisten (95%) betreft personen die sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw vermist zijn geraakt. Een verklaarbare bevinding, omdat er sinds die periode databases in gebruik zijn genomen waarin vermiste personen kunnen worden geregistreerd. Vanaf de eeuwwisseling zijn de registratiesystemen het meest betrouwbaar. Tachtig procent van alle personen op de lijst is na de eeuwwisseling vermist geraakt. Afgaande op de registraties vanaf het jaar 2000 raken er jaarlijks gemiddeld bijna honderd personen een jaar of langer vermist. Zes op de tien langdurig vermisten zijn tussen de één en tien jaar uit beeld. Een kwart is tussen de tien en vijftien jaar vermist en de overige vermissingen spelen langer dan vijftien jaar.

Bij de langdurig vermisten gaat het vooral om mannen en om niet-Nederlanders. Relatief bevinden zich even veel minderjarigen als volwassenen onder de langdurig vermisten. Uit de interpretatie van de vermoedelijke redenen van vermissing blijkt er op hoofdlijnen een verschil te zijn tussen de leeftijdsgroepen van de langdurig vermisten. Minderjarige vermisten zijn vooral als asielzoeker en als slachtoffer van parentale kindontvoeringen te categoriseren. Minderjarige meisjes hebben daarnaast een relatief groot aandeel onder de weglopers. Volwassenen komen bij deze laatste categorie vaker voor dan minderjarigen. En in het bijzonder geldt dat vermiste volwassen mannen te relateren zijn aan gebeurtenissen als een ongeval, een misdrijf of een buitenlandse reis. Een belangrijke kanttekening bij deze gegevens is dat het om vermoedelijke redenen gaat die kunnen overlappen. Van geen van de vermisten op de landelijke lijst kan met zekerheid gesteld worden wat er is gebeurd; ze zijn immers (nog) niet teruggevonden. Bovendien is er voor een belangrijk deel van de langdurig vermisten op de lijst onvoldoende informatie beschikbaar om te interpreteren wat er gebeurd zou kunnen zijn. Die onwetendheid over de toedracht is inherent aan vermissingen.

Beoordeling

De opsporing van vermiste personen neemt vaak veel politiecapaciteit in beslag (Fyfe, Stevenson & Woolnough, 2013). Die capaciteit wordt niet altijd direct voor elke vermissing ingezet. Dat is in Nederland zo, maar ook in het buitenland. De terughoudendheid van de politie om vermissingszaken op te pakken, heeft te maken met het feit dat een vermissing niet per definitie een misdrijf is. Omdat de meeste vermissingen bovendien uiteindelijk snel worden opgehelderd, worden deze zaken niet snel als een belangrijke of interessante taak

gezien. En als zaken al worden opgepakt, gaat dat vaak met vertraging (IPD, 2005). Uitgaande van de schatting dat een op de vijf niet-teruggekeerde vermisten slachtoffer is van moord of doodslag (Quinet, 2007), is de algemene terughoudendheid van de politie opmerkelijk.

Inherent aan een vermissing is dat onduidelijk is wat er met de vermiste gebeurd is en dat compliceert de opsporing (Fyfe e.a., 2013). Er zijn verschillende onderzoeken gedaan om aanknopingspunten te vinden voor het opsporingsproces. Dodge en Kitchen (2005) stellen dat het zoeken naar vermiste personen altijd een toevallig proces is dat afhankelijk is van de specifieke kenmerken van de vermissing, risico-inschattingen, beschikbare middelen, besluitvormingsprocessen en familieomstandigheden.

Een factor die belangrijk is in opsporingsonderzoek naar vermiste personen is de inzet van de direct betrokken politiefunctionarissen (Amoore, 2011). Het opsporingsproces is in grote mate afhankelijk van de besluitvorming en prioritering door de politiefunctionaris. Een recente ontwikkeling in de denkwijze bij vermissingen is dat de eerste 24 uur van een vermissing cruciaal zijn. In het verleden werd over het algemeen aangenomen dat er bij niet urgente vermissingen eerst 24 uur moest worden gewacht of de vermiste zou terugkeren. Indien dit niet het geval was, moest er opnieuw aan de bel worden getrokken bij de politie. Deze denkwijze is inmiddels in binnen- en buitenland achterhaald, zo getuigt wetenschappelijk onderzoek en documentatie uit verschillende landen (Quinet, 2007; NPIA, 2012; Missing Women Commission of Inquiry, 2012; Nationale Ombudsman, 2013). Dit voortschrijdend inzicht heeft ervoor gezorgd dat de politie een melding van een vermissing meteen serieus moet nemen. Deze zienswijze is meegenomen in de laatste versie van het handboek in Nederland: 'De eerste 24 uur kunnen cruciaal zijn in het redden van een leven of binnenhalen van de juiste informatie' (Schouten e.a., 2016). Ook in de werkwijze in andere landen zien we de focus op het belang van de eerste uren terug: 'Elke aangifte van een vermissing moet direct serieus worden genomen. Er mag in geen geval aan de persoon die de aangifte wil doen gevraagd worden om enkele uren te wachten alvorens zich opnieuw aan te melden' (Ministeriële richtlijn, 2014).

Drie fasen

Fyfe en collega's (2013) onderscheiden drie fasen in het onderzoek naar vermiste personen: de eerste reactie op de vermissing, het opsporingsonderzoek en

het vinden van de vermiste. In de eerste fase van het onderzoek moet de situatie rondom de vermiste worden gedefinieerd. Politiefunctionarissen inventariseren waar de zorgen van de achterblijvers uit bestaan, of er sprake is van afwijkend gedrag, of de vermiste medische kwalen heeft, of deze mogelijk slachtoffer van een misdrijf kan zijn geworden of op een andere manier kwetsbaar of benadeeld kan zijn, of de vermiste zelfmoordneigingen zou kunnen hebben en of er een gevaar voor anderen is. In deze fase wordt onderzoek uitgevoerd in de woning van de vermiste en daarnaast wordt zo veel mogelijk informatie verzameld. Verschillende onderzoekers vergelijken opsporingsonderzoek naar vermiste personen met het opsporingsonderzoek naar een dader in een moordzaak (Fyfe e.a., 2013; Innes, 2002). Net als bij een slachtoffer van moord wordt het leven van de vermiste zo compleet mogelijk in kaart gebracht. Dit wordt ook wel psychologische autopsie genoemd (Foy, 2006; La Fon, 2008). Psychologische autopsie is een techniek waarbij alle psychosociale aspecten in het leven van een slachtoffer – of in dit geval een vermiste – worden belicht.

In de tweede fase – het opsporingsonderzoek – wordt verder gezocht naar informatie over de vermiste en de vermissing door familie te horen, telefoon- en reisdata op te vragen en forensisch materiaal te verzamelen. Ook kan het onderzoeksteam worden opgeschaald en kan extra expertise worden betrokken in het team. Het doel van de informatieverzameling is te komen tot scenario's zodat vanuit deze scenario's verder gerechercheerd kan worden. In deze fase van het onderzoek kunnen ook familierechercheurs worden ingezet om de achterblijvers te voorzien van informatie en om ze te ondersteunen. Om een vermiste terug te vinden is het belangrijk dat er informatie wordt gedeeld tussen verschillende politie-eenheden en tussen verschillende landen. Indien ergens een spoor van de vermiste wordt gevonden, kan dit worden teruggekoppeld aan de desbetreffende politiefunctionaris en kunnen achterblijvers eerder duidelijkheid krijgen (Cohen, McCormick & Pleces, 2008). Daarnaast is het van belang dat een politiefunctionaris alle handelingen goed registreert zodat voor anderen duidelijk is wat er in een zaak is gedaan (Innes, 2002). Deze informatie kan nuttig zijn voor andere opsporingsonderzoeken of wanneer een zaak lang loopt en er verschillende personen aan het onderzoek werken.

De laatste fase – het terugvinden van de vermiste – blijft in sommige gevallen uit. In dat geval is er sprake van een langdurige vermissing. Maar wanneer een vermiste wel wordt teruggevonden, is van belang dat er een *safe and well check* wordt uitgevoerd om na te gaan waarom de vermiste weg was. Deze laatste fase is vooral bestemd om vast te stellen of het goed gaat met de vermiste en om deze goed te kunnen afmelden in de systemen. Een andere reden hiervoor is

van preventieve aard: de politie kan van een opgehelderde vermissing leren om het in de toekomst wellicht te kunnen voorkomen (Henderson, Henderson & Kiernan, 2000).

Middelen

Het succes van de opsporing van vermisten is, volgend op de initiële inschatting, afhankelijk van de inzet van de juiste middelen (James, Anderson & Putt, 2008). Welke middelen moeten en kunnen worden ingezet, is afhankelijk van de situatie. In bepaalde zaken kan een vergelijkende database-analyse een belangrijk onderdeel van het opsporingsonderzoek vormen (Dodge & Kitchin, 2005). Daarnaast kan de politie gebruikmaken van bijvoorbeeld nummerplatenonderzoek, mobiele telefoondata, GPRS-data en bankgegevens. De mogelijkheden zijn echter afhankelijk van de wetgeving rondom het betrekken van dit soort persoonlijke informatie.

Homburg, Schreijenberg en Stouten (2014) hebben onderzoek gedaan naar zoekmiddelen bij urgente persoonsvermissingen en de juridische belemmeringen die hierbij een rol spelen. In Nederland is het zo dat een vermissing onder de hulpverleningstaak van de politie valt wanneer er geen concrete aanwijzingen zijn dat een vermissing in verband staat met een misdrijf (artikel 2 Politiewet 1993). De politie heeft dan geen bijzondere opsporingsbevoegdheden om informatie over de verblijfplaats van de vermiste te verzamelen. In de praktijk blijkt dat de politie hierdoor niet altijd de gegevens kan krijgen die zij nodig acht om juist te kunnen handelen. Eenzelfde probleem wordt in het buitenland ervaren. De Britse onderzoekers Dodge en Kitchin (2005) merken op dat het de laatste jaren moeilijker is geworden voor de politie om toegang te krijgen tot dergelijke informatie in de niet urgente zaken. De juridische knelpunten die bij de bevoegdheden in een opsporingsonderzoek naar vermiste personen ontstaan, komen voort uit het feit dat zoekmiddelen kunnen ingrijpen op de privacy van de vermiste.²

Uit het onderzoek van Homburg en collega's (2014) blijkt dat politiefunctionarissen pleiten voor een verruiming van de wettelijke bevoegdheden in een eerder stadium van het onderzoek. Zij noemen hierbij voornamelijk bevoegdheden om de volgende zoekmiddelen te kunnen inzetten: historische telefoongegevens, plaatsbepaling van de mobiele telefoon, inzage in bankgegevens,

2 Zie ook Homburg, Schreijenberg & Stouten (2014) voor meer informatie over juridische knelpunten bij vermissingen.

inzage in OV-transacties en incheckgegevens luchtvaart, camerabeelden, doorzoeken van computers en sociale media. Daarnaast merken Homburg en collega's op dat mogelijke inbreuk op de privacy van een vermiste (artikel 10 van de Grondwet en artikel 8 van het EVRM) haaks staat op de plicht van de politie de levens van burgers te beschermen (artikel 2 EVRM). 'De bescherming van de privacy van een vermiste persoon (een "recht om te verdwijnen") weegt niet per definitie zwaarder dan de positieve verplichting tot bescherming van leven en gezondheid' (Homburg e.a., 2014). De onderzoekers opperen om 'vermissingsprofielen' op te stellen naar doelgroep en omstandigheden van de vermissing. Hierdoor kunnen bevoegdheden proportioneel worden ingezet.

Paragnosten

In opsporingsonderzoek naar vermiste personen dienen zich vaak paragnosten aan. Uit onderzoek van Van Hall en Van der Kemp (2013) blijkt dat politiefunctionarissen niet goed weten hoe ze moeten omgaan met paragnosten. Paragnosten dienen zich het vaakst aan bij vermissingszaken: in twee derde van de gevallen. In de overige zaken waarin paragnosten zich aandienen, gaat het om moord, ontvoeringen en andere feiten. Een paragnost raakt in driekwart van de zaken betrokken via achterblijvers of nabestaanden en anders op eigen initiatief. Over de waarde van de informatie van paragnosten bestaat geen eenduidig beeld. Gedetailleerde en geverifieerde voorbeelden van correcte informatie zijn niet te geven. In academische kringen worden de bijdragen van paragnosten niet serieus genomen. Veel voorspellingen van paragnosten blijken het gevolg te zijn van informatie die via de pers of de familie verzameld werd en waaruit conclusies worden getrokken die als bovennatuurlijk worden voorgesteld (Ministeriële richtlijn, 2014). Gezien het feit dat de inmenging van paragnosten de politie veel werkoverlast bezorgt en het nooit eerder heeft geleid tot een oplossing, wordt in de Belgische richtlijn geadviseerd 'een aanvaardbaar ontmoedigingsbeleid te ontwikkelen'.

Vindplaatsen

Om zo weinig mogelijk tijd te verliezen in het zoekproces is het van belang gericht te kunnen zoeken. Om zo snel mogelijk na te gaan wat de mogelijke verblijfplaats van een vermiste kan zijn, zijn verschillende ruimtelijke typolo-

gieën ontwikkeld. Uit onderzoek – op basis van politiedata – blijkt dat ruimtelijke c.q. geografische scenario's kunnen worden opgesteld aan de hand van de kenmerken van een vermiste of vermissing (Gibb & Woolnough, 2007). Zo verblijft een kind van drie jaar oud vaak binnen een straal van 850 meter vanaf de locatie waar het het laatst is gezien.

Brits onderzoek van Newiss (2003) laat zien dat kinderen in de leeftijd van vijf tot negen jaar en volwassenen in de leeftijd van 19 tot 29 jaar het grootste risico lopen na een melding van een vermissing vermoord teruggevonden te worden. Uit een later onderzoek van Newiss (2006) blijkt dat het risico om na een vermissing dood gevonden te worden 1 op 165 is. Dit risico wordt hoger naarmate de leeftijd van de vermiste op het moment van de vermissing toeneemt en de duur van de vermissing langer is. Deze studie laat ook zien dat mannen twee keer zo vaak dood worden teruggevonden als vrouwen. Het verschil tussen de studie uit 2003 en 2006 is dat Newiss zich in 2003 heeft gericht op vermisten die vermoord zijn. In 2006 heeft hij allerlei doodsoorzaken meegenomen in zijn studie, bijvoorbeeld ook suïcide, een natuurlijke dood of een ongeval.

Ook Shalev, Schaefer en Morgan (2009) hebben een studie gedaan naar de vindplaats van vermisten. Zij hebben aan de hand van zeventig vermissingszaken in kaart gebracht waar vermisten naartoe gaan en hoever vermisten reizen. Shalev en collega's laten zien dat bijna veertig procent van de vermisten is aangehouden of zich heeft gemeld op de vermissinglocatie. Daarnaast is ruim veertig procent naar het buitenland gegaan. Tien procent van de vermisten worden tussen de één tot tien kilometer vanaf de vermissinglocatie teruggevonden. Bij de overige tien procent is dit meer dan tien kilometer.

Ragavan, Schaffer, Dotina en Lobet (2001) laten zien dat ongeveer driekwart van de ontvoerde kinderen die vermoord zijn teruggevonden, binnen twee à drie uur na de ontvoering vermoord is. Uit onderzoek van Boudreaux, Lord en Dutra (1999) onder vermiste kinderen blijkt dat daders in een derde van de gevallen het slachtoffer op de plaats delict achterlaten. De plaats delict is in dit geval de locatie waar het kind vermoord is.

Vermiste personen kunnen het slachtoffer zijn geworden van een misdrijf en niet gevonden worden omdat ze bijvoorbeeld in het water zijn gedumpt, ingemetseld zijn of zijn begraven in een clandestien graf. Het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) beheert sinds 2005 een database met clandestiene graven (NFI, 2013). Jaarlijks worden er gemiddeld twee à drie clandestiene graven gevonden. In zeventig procent van deze gevallen is het slachtoffer dat in het graf begraven ligt eerder als vermist opgegeven. Sommige graven worden bij toeval ontdekt door voorbijgangers, andere graven door gerichte zoekacties door de

politie of andere partijen naar aanleiding van tips of door het aanwijzen van het graf door de dader. Vanuit de opsporingspraktijk is er behoefte aan wetenschappelijke indicaties voor zoekingen omdat het lokaliseren van een mogelijk clandestien graf lastig en tijdrovend is. Buijt, Pellemans en Van Wilsem (2015) hebben een aanzet tot dergelijke kennisverwerving gedaan op basis van een analyse van de data in de database met clandestiene graven van het NFI. Zij komen op drie typologieën van begravingszaken. De eerste categorie zaken betreft overwegend mannen die door geweld zijn omgebracht vaak door een of meerdere bekenden. De tweede categorie behelst vrouwen die met geweld door bekenden zijn gedood en in de derde categorie zaken gaat het om vrouwen die veelal door vreemden om het leven zijn gebracht. De eerste en derde categorie slachtoffers worden van de pleeglocatie getransporteerd naar een andere begraaflocatie. Meestal is dat een plek in een park, een bos, de duinen of ergens op een openbare weg. De tweede categorie slachtoffers (vrouwen die door bekenden worden gedood) wordt vaak in de woning om het leven gebracht en in de woning zelf of in de tuin begraven.

In een andere Nederlandse studie, gebaseerd op dezelfde database met clandestiene graven van het NFI, is getracht nader inzicht te krijgen in de afstand tussen de pleegplaats en de begraafplaats (Kurpershoek, 2015). Deze kennis kan bijdragen aan een nadere afbakening van het zoekgebied van vermiste personen. Uit deze verkennende studie van 88 zaken komt naar voren dat slachtoffers van moord en doodslag wier lichamen door de dader clandestien zijn begraven, vaak binnen een straal van twintig kilometer hemelsbreed van de vermissingslocatie liggen. Daders zoeken daarbij vaak beschutte plekken zoals een bosgebied, duinen of groenstroken.

Bijna de helft ligt begraven op minder dan vijf kilometer van de plaats waar de vermiste het laatst is gezien. Een vijfde van de slachtoffers is op of binnen enkele meters van de vermissingslocatie begraven. Denk hierbij aan de woning zelf of de tuin bij de woning. Vaak zijn dader en slachtoffer in deze situaties bekenden van elkaar. Daders uit het criminele milieu leggen juist over het algemeen langere afstanden af om hun slachtoffer te begraven. Dit type dader valt onder de eerste categorie uit de eerder genoemde studie van Buijt en collega's (2015). Een andere belangrijke bevinding is dat slachtoffers die met de auto naar een andere locatie zijn getransporteerd vaak op minder dan vijftien meter van de plek waar de auto gestopt is, begraven liggen.

Een andere aanwijzing voor een zoektocht is dat meer dan de helft van de aangetroffen slachtoffers in zandgrond is begraven. In gebieden met kleigrond worden relatief weinig lichamen gevonden. Een eenduidige conclusie is hier

niet over te trekken omdat enerzijds het graven in kleigrond lastiger is dan in zandgrond en anderzijds een graf in kleigrond lastiger te detecteren is. Het kan dus ook zo zijn dat er wel meer slachtoffers in kleigrond begraven liggen dan in zandgrond maar dat deze niet worden gevonden. Onderzoekers van het NFI pleiten voor een landelijke database met informatie van het NFI en de politie over vindplaatsen van slachtoffers van misdrijven. Behalve clandestiene graven gaat het dan ook om andere ‘dumpplekken’ zoals in het water en alternatieve methoden om van een lichaam af te komen, bijvoorbeeld een lichaam dat in stukken in een vuilniszak wordt verstopt. Op basis van een dergelijke database ontstaat er in de toekomst meer inzicht in patronen van daders.

2.4 Resumé

Uit de internationale bronnen over de opsporing van vermiste personen komt naar voren dat vermissingen in het laatste decennium als een steeds serieuzer fenomeen worden beschouwd. Verschillende landen zijn zich sinds de eeuwwisseling gaan toeleggen op het ontwikkelen van protocollen en richtlijnen voor het beoordelen van meldingen van vermissingen en de opsporing van vermisten. Deze documenten worden met enige regelmaat geüpdatet op basis van nieuwe kennis en ervaringen, en aanpassingen in de wetgeving. Nederland loopt hiermee in de pas. De eerste fase na de melding is bepalend voor het verdere proces. De inschatting van de ernst en aard van de vermissing krijgt vanuit die wetenschap in de protocollen en richtlijnen in binnen- en buitenland de nodige aandacht. De criteria die in ons land gehanteerd worden voor het bepalen of een vermissing directe opsporing behoeft of niet komen voor een belangrijk deel overeen met de criteria in enkele andere landen. Over het algemeen wordt een vermissing in de verschillende landen op basis van de achtergrondinformatie als urgent beoordeeld wanneer er substantiële aanwijzingen zijn dat een persoon in gevaar is, wanneer er rond de vermiste een gevaar voor de samenleving of anderen is of bij aanwijzingen dat de vermiste persoon slachtoffer is van een misdrijf. De professionaliteit waarmee de urgentie wordt bepaald, verschilt internationaal gezien echter. In Nederland is de nieuwe werkwijze dat de inschatting gemaakt wordt door een officier van dienst, al dan niet met advisering van een Coördinator of Specialist Vermiste Personen. In het buitenland kan de verantwoordelijkheid voor de inschatting van de melding in het ene land liggen bij de politiefunctionaris die de melding aanneemt, in het andere land wordt meer expertise ingeschakeld door hier een speciale unit Ver-

miste Personen bij te betrekken. Het toepassen van criteria voor de inschatting van urgentie is een stap richting uniformiteit, maar zoals in sommige richtlijnen staat beschreven, moet het gezonde verstand en onderbuikgevoel van de betrokken politiefunctionaris niet genegeerd worden. Idealiter wordt de beoordeling gedaan door een functionaris met kennis en ervaring op het gebied van vermissingen.

Het protocolleren van de opsporing van vermisten is van belang om tot een meer uniforme werkwijze te komen, gebaseerd op wetenschappelijke kennis en ervaringen. Tegelijkertijd, zo wordt ook in de opgestelde richtlijnen door meerdere landen erkend, staat elke vermissing op zichzelf en is een vastomlijnde procedure niet altijd de juiste of de mogelijke route om een vermiste terug te vinden. Zo staat in de Belgische richtlijn beschreven dat ‘de opsomming van opdrachten niet noodzakelijk volledig is omdat elke vermissing een aangepaste benadering vereist’. In het Nederlandse handboek wordt gewaarschuwd voor routine omdat elke zaak anders is. Dit zijn belangrijke aantekeningen omdat het streven naar uniformiteit door protocollering de creativiteit van de politie en de eisen die een specifieke vermissing stelt niet in de weg moet staan. In het Verenigd Koninkrijk wordt gesteld dat als de politie twijfels heeft bij een vermissing de zaak beschouwd moet worden als een moordonderzoek.

Met name langdurige vermissingen, van een jaar of langer, zijn relatief zeldzaam. Relatief in de zin dat niet elke politiefunctionaris in zijn carrière met regelmaat met dit type zaken geconfronteerd zal worden. Handboeken en richtlijnen zijn daarom waardevolle middelen om een overzicht te hebben van de belangrijke stappen en mogelijkheden. Over hoe om te gaan met langdurige vermissingen is echter weinig gedocumenteerd. Alleen in Australië en het Verenigd Koninkrijk is in een richtlijn vastgelegd op welke momenten een zaak opnieuw bekeken moet worden. In andere landen, waaronder Nederland, is hooguit vastgelegd bij wie de verantwoordelijkheid voor monitoring ligt. Op welke wijze er invulling gegeven moet worden aan de opsporing van niet-opgehelderde vermissingszaken staat nergens beschreven. Kennis over bijvoorbeeld de inzet van middelen en vindplaatsen van vermiste personen biedt een belangrijke input voor de opsporing. Wetenschappelijk onderzoek met een praktisch toepasbare waarde is er echter nauwelijks. En daarbij geldt ook hiervoor dat elke zaak anders is en een uitzondering op de regel kan zijn.

Buiten de bestaande kennis, handboeken en richtlijnen vormen de praktijkervaringen van politiefunctionarissen met langdurige vermissingen daarom belangrijke input om het opsporingsproces zo goed mogelijk vorm te geven. Van oude zaken valt immers te leren. In aanvulling op de vastgelegde kennis in

binnen- en buitenland handelen de hiernavolgende hoofdstukken over de ervaringen met en resultaten van dertig langdurige vermissingszaken in ons land en de lessen die daaruit te leren zijn.

De eerste fase na de vermissing

Volgend op de theoretische invulling van de opsporing van vermiste personen schetsen we vanaf dit punt hoe de opsporing van vermiste personen in de praktijk verloopt. Dat wil zeggen: de wijze waarop de politie feitelijk handelt in langdurige vermissingszaken gebaseerd op een analyse van dertig langdurige vermissingszaken. In dit hoofdstuk beschrijven we de eerste fase na de vermissing: van de melding tot en met de eerste handelingen die de politie verricht. Allereerst gaan we in op de beschikbare bronnen over de zaken en de kenmerken van de vermisten en de vermissing. Daarna schetsen we de wijze waarop de vermissing ter kennis van de politie is gekomen, hoe deze door de politie is ingeschat en welke handelingen daarop zijn gevolgd. Het hoofdstuk eindigt met een resumé.

3.1 Broninformatie

De politiedossiers en openbare bronnen vormen de basis voor de analyse van de vermissingszaken. Het zoeken naar de complete dossiers was in sommige zaken een hele opgave voor de teamleider, de betrokken rechercheur of de dossiervormer. Voorbeelden van knelpunten die de rechercheurs hebben ondervonden, zijn de volgende:

- Bij oude zaken zijn dossiergegevens in het bedrijfsprocessensysteem van de politie aangemaakt. Omdat dit systeem – in verband met de privacywetgeving – om de vijf jaar geschoond wordt, zijn deze gegevens verloren gegaan.³
- De archivering van de gegevens is verdeeld over verschillende bureaus in de eenheid, waardoor het veel tijd kost om alle informatie bij elkaar te krijgen. Sommige onderzoeksgegevens bleken te zijn opgeslagen in een archief, op en in kasten op verschillende bureaus en in dozen bij diverse politiemedewerkers.

3 Tegenwoordig worden (langdurige) vermissingszaken geregistreerd in Summ-IT. In dit systeem staat informatie over opsporingsonderzoeken en de data wordt niet automatisch geschoond.

Archivering

De voormalig teamleider van een vermissingszaak is in de veronderstelling dat het dossier bij het coldcaseteam ligt maar dat blijkt niet zo te zijn. Gelukkig heeft hij zelf een kopie van het dossier bewaard. De meeste dossiers van langdurig vermiste personen worden wel bewaard op de coldcaseafdeling (12 van de 30) of in het archief (10 van de 30). Voordat het dossier wordt gearchiveerd of wordt doorgezet naar de coldcaseafdeling houden de betrokken politieambtenaren het dossier vaak bij zich. Dit is vooral zo bij vermissingen van voor de eeuwwisseling omdat er toen nog minder protocollen bestonden over wat gedaan moet worden bij een vermissing. De overige dossiers bevinden zich op regionale rechercheafdelingen (4 van de 30) of staan opgeslagen in het politiesysteem (3 van de 30). Eén dossier is teruggevonden op het bureau van de politiefunctionaris die vanaf het begin bij de zaak betrokken is geweest.

‘Er is nooit een uitgebreid dossier opgemaakt. Alles wat we hadden, is bewaard in een kast naast ons bureau. We hadden strafrechtelijk niets en dan maken we ook geen dossier aan.’ (bron: interview politie)

Ongeveer de helft van de dossiers is gedigitaliseerd. In een derde van de zaken is dit niet het geval en van de overige dossiers is het onbekend of de dossiers in het politiesysteem staan opgeslagen. Deze zijn in ieder geval fysiek aanwezig in het politiearchief.

Omvang

De omvang van de dossiers loopt uiteen van een enkel proces-verbaal tot een kamer vol met verhuisdozen. In een derde van de zaken bestaat het dossier uit een of twee dossierdozen. Bij vijf zaken was slechts een deel van het dossier beschikbaar. In 6 van de 30 zaken bestaat het dossier uit meer dan 25 archiefdozen. In deze gevallen zijn er kasten of zelfs kamers vrijgemaakt voor al het materiaal over de zaak. In sommige opgehelderde zaken was het niet mogelijk om het originele onderzoeksdossier te bestuderen omdat het dossier niet meer in handen van de politie is. Dit is bijvoorbeeld het geval in de zaak waarin de vermiste zelfmoord blijkt te hebben gepleegd. Er is dan geen sprake van een misdrijf en bovendien van een afgeronde zaak waardoor het dossier niet is bewaard. In dat geval beschikte een van de betrokken rechercheurs nog over de journaals die hij aan ons ter beschikking heeft gesteld.

Kwaliteit

Net zoals de omvang van de dossiers loopt ook de kwaliteit ervan uiteen. In het ene dossier is alles goed gemuteerd terwijl in het andere dossier veel cruciale informatie ontbreekt.

Het dossier is netjes gestructureerd en alles is gemuteerd. In het dossier staat zelfs vermeld dat ‘de onderzoekers van Bureau Beke het dossier gaan gebruiken voor een onderzoek naar langdurig vermiste personen’.
(bron: politiedossier)

Waar in de ene zaak weinig bewaard is gebleven, is in de andere zaak juist veel origineel materiaal bewaard. In sommige dossiers zitten handgeschreven briefjes, brieven die zijn getypt met een typemachine, cassettebandjes, videobanden en veel foto's. We zijn ook andere voorwerpen tegengekomen in de archiefdozen, zoals een agenda van een verdachte, speelgoed van een vermiste kleuter en het paspoort van een vermiste man.

Openbare bronnen

Bij elke zaak hebben wij ook in openbare bronnen naar informatie over de vermissing gezocht. In meer dan de helft van de vermissingszaken is er veel media-aandacht voor de zaak geweest. Deze aandacht is vaak landelijk en regionaal. Er is vooral veel media-aandacht in de eerste fase van een vermissing en bij het moment van de eventuele opheldering. In een derde van de vermissingszaken is er rondom de gehele vermissingsperiode aandacht in de media voor de zaak. In enkele zaken zijn ook sociale media gebruikt om de vermissing onder de aandacht te brengen.

3.2 De vermisten

Het gaat in de 30 vermissingszaken om 33 vermiste personen. Het merendeel van de zaken (27 van de 30) heeft betrekking op de vermissing van één persoon. In de resterende 3 zaken zijn 2 personen samen vermist geraakt. In een van die zaken gaat het om een echtpaar, in een andere zaak om twee vriendinnen en in de derde zaak om een moeder en haar kind. In deze paragraaf schetsen we de kenmerken van deze vermiste personen.

Achtergrondkenmerken

De verdeling man-vrouw is over de 30 zaken min of meer evenredig; onder de vermisten bevinden zich 16 vrouwen en 17 mannen. Wat betreft de leeftijd van de vermiste personen geldt een brede range. De jongste is één jaar op het moment van haar verdwijning en de oudste is dan 78 jaar. De gemiddelde leeftijd van de vermisten is 35 jaar. De vermisten van het vrouwelijk geslacht zijn met gemiddeld 29 jaar over het algemeen op jongere leeftijd verdwenen dan de mannelijke vermisten met gemiddeld 41 jaar.

De politiedossiers bieden een inkijkje in de achtergrond van de vermisten. Onder hen bevinden zich vaders en moeders uit soms nog jonge gezinnen, enkele kinderen en jonge mensen die midden in het leven stonden, enkele immigranten die in Nederland een nieuw bestaan hebben opgebouwd, volwassenen die nog bij hun ouders inwoonden, mensen met drukbezette banen en drukke sociale levens maar ook einzelgängers. Drie van de vermisten zijn zwakbegaafd. De variatie in de achtergrondkenmerken is daarmee groot.

Problematiek

Wat veel van de onderzochte langdurig vermisten overeenkomstig hebben, is dat zij voorafgaand aan de verdwijning problemen hadden. Dat kunnen psychische problemen zijn maar ook andersoortige problemen zoals overmatig middelengebruik, financiële problemen of conflicten met anderen. In 13 zaken kampten de vermisten met relationele problemen. In de meeste gevallen betreft dat problemen met de partners, zoals bij enkele vermisten die na een echtelijke ruzie verdwenen zijn. Een andere vermiste had voor zijn verdwijning al een jarenlang conflict met zijn schoonvader en weer een ander was het zwarte schaap van de familie.

De vermiste had kort voor zijn verdwijning onenigheid met zijn gezin. Zijn echtgenote is een week voor de vermissing uit huis vertrokken om tot rust te komen. De vermiste was betrokken bij illegale praktijken en de familie vreest daarom voor een misdrijf. (bron: politiedossier)

Ten minste 4 vermisten verkeerden in criminele kringen waarin zij soms in een conflict verzeild zijn geraakt. Zo valt over een van hen in de politiedossiers te lezen dat hij in drugs handelde, in vrouwen handelde en ook weleens heeft

vastgezet. Van 5 vermisten is verder bekend dat ze kampten met psychische problemen uiteenlopend van depressieve gevoelens tot soms suïcidale gedachten. Verslavingsproblematiek speelde bij eveneens 5 vermisten. Een van hen werd in een kliniek behandeld voor een cocaïneverslaving, anderen waren verslaafd aan alcohol of gokken. Ten slotte komt uit de politiedossiers naar voren dat ten minste 4 van de vermisten gebukt gingen onder schulden voorafgaand aan hun verdwijning.

Kort voor zijn verdwijning had de vermiste zijn broer gevraagd of hij € 200.000 kon lenen 'want dat was zijn enige uitwijkmogelijkheid'. Zijn broer had dit geld echter niet, waarop de vermiste had gereageerd met 'als ik er niet meer ben, zijn alle problemen opgelost'. (bron: politiedossier)

De problemen speelden doorgaans al langere tijd. Uit de verhoren van achterblijvers over de vermissing blijkt dat sommige vermisten kort voor de verdwijning opvallend of afwijkend gedrag vertoonden. Enkele keren wordt door achterblijvers aangegeven dat de vermiste voorafgaand aan de verdwijning bang was.

Er waren problemen in de relatie, de vermiste lag in scheiding met haar man. Met haar moeder had ze een noodplan gemaakt voor als er wat dreigde te gebeuren. (bron: politiedossier)

In een aantal gevallen ontdekken de achterblijvers aan de hand van het politieonderzoek dat de vermiste persoon zich met hele andere zaken bezighield dan men dacht. Het kan zijn dat de vermiste een dubbelleven leidde. Soms blijkt dat achterblijvers bewust een rooskleuriger beeld van de vermiste schetsen vanuit trots, schaamte of zelfbescherming.

Volgens zijn zoon gedroeg zijn vader zich in de maanden voor de vermissing anders dan anders. Hij vergat afspraken, was zeer introvert, kwam te laat en was niet meer attent. De familie omschreef de man als een keurige man maar hij blijkt met grote regelmaat prostituees te bezoeken, grote schulden te hebben en verschillende personen te hebben opgelicht. (bron: interview politie)

3.3 De vermissing

Naast de kenmerken van de vermiste personen zijn de kenmerken van de vermissing zelf van belang. Hierna gaan we in op de periode waarin de vermissing plaatsvond, de locatie en de omstandigheden.

Periode

De vermissingen dateren uit de periode 1985 tot en met 2010. De meeste zaken zijn van na de eeuwwisseling.

Tabel 3.1: Jaar van vermissing

Tijdvak	Zaken
1985-1990	3
1990-1995	3
1995-2000	5
2000-2005	8
2005-2010	6
2010	5
Totaal	30

Van deze 30 zaken zijn er 12 opgehelderd. Dat wil zeggen dat de vermiste is gevonden en/of er een dader voor de verdwijning is veroordeeld. Gemiddeld hebben alle vermissingszaken tezamen een looptijd van 11 jaar. Splitsen we die uit naar opgehelderde en niet-opgehelderde zaken dan ontstaat een ander beeld. De opgehelderde vermissingszaken hebben gemiddeld vijf jaar geduurd. De kortste duurde een jaar en de langste opgehelderde zaak 16 jaar. De niet-opgehelderde zaken lopen gemiddeld 16 jaar. Het is vanzelfsprekend dat deze zaken gemiddeld langer lopen omdat er ieder jaar weer een jaar bij optelt. Een van deze vermissingen duurt inmiddels 30 jaar en de meest recente zaken duren vijf jaar voort. Zie tabel 3.2 voor een overzicht.

Tabel 3.2: Looptijd vermissingszaken

Looptijd*	Niet-opgehelderd	Opgehelderd	Totaal
1-5 jaar	-	5	5
5-10 jaar	5	6	11
10-15 jaar	3	-	3
15-20 jaar	3	1	4
20-25 jaar	2	-	2
25 t/m 30 jaar	5	-	5
Totaal	18	12	30

* Peildatum: 01-01-2016

Vermissingslocatie

Op basis van meldingen en verklaringen is in het politieonderzoek vastgesteld van welke locatie de vermiste vermoedelijk is verdwenen. In de meeste zaken (19) is bekend waarvandaan de vermiste is vertrokken met een bepaalde (veronderstelde) bestemming waar hij of zij nooit is aangekomen. Zo zijn er meerdere vermisten die na het verlaten van het werk niet meer thuis zijn gekomen. En er zijn vermisten die na familiebezoek, onderweg naar vrienden of na het verlaten van een feestje zijn verdwenen. Soms is het onduidelijk of en met welk vervoermiddel de vermiste is vertrokken maar in de meeste gevallen (13) is dat een auto en soms met de fiets (2).

De man is niet meer thuisgekomen na een bezoek aan de sportschool. Op dezelfde avond wordt zijn auto aangetroffen. Zonder inzittenden en niet afgesloten. Op de grond naast de auto lagen de persoonlijke spullen van de vermiste. (bron: politiedossier)

In een derde deel van de vermissingszaken (10) zijn de vermisten vermoedelijk voor het laatst in de eigen woning geweest. In de resterende zaak is de vermiste voor het laatst gezien in de woning van een ander.

Bij de woning van het vermiste echtpaar zaten 's avonds de ramen en de luiken van de woning dicht en alles was donker. De deur werd niet opengedaan toen een kennis op de afgesproken tijd langskwam. De vermisten reageerden ook niet op telefoontjes die mensen naar hen pleegden. (bron: politiedossier)

3.4 De melding

Een belangrijk moment in vermissingszaken is het moment dat de vermissing ter kennis van de politie komt. In 29 van de 30 zaken is de vermissing vroeg of laat bij de politie gemeld. In de overige zaak is de vermissing nooit gemeld bij de politie. Deze zaak kent daarmee een andere aanleiding. De politie is de vermissing op het spoor gekomen tijdens een onderzoek naar een criminele organisatie. Een van de leiders van de betreffende organisatie zou verdwenen zijn, zo bleek uit informatie uit het onderzoek. Hij blijkt op dat moment al ruim twee jaar vermist.

Snelheid

Hierna schetsen we de snelheid waarmee de politie in kennis wordt gesteld van de vermissing en door wie er melding wordt gemaakt. Daarbij besteden we extra aandacht aan zaken die ons in het proces van melding opvallen. Het moment waarop de vermissingen worden gemeld, varieert over de zaken. Over alle 29 zaken waarvan melding is gemaakt tezamen is dat binnen gemiddeld twee weken gebeurd. Van het merendeel van de vermissingen (21) is de politie binnen de eerste week na de vermissing in kennis gesteld, het vaakst op de dag van vermissing (6) of op de dag erna (6). De overige zaken zijn na langer dan een week aanhangig gemaakt bij de politie. Daarbij zijn enkele uitschieters van zeven weken en van ruim acht maanden na de verdwijning. Deze uitschieters komen doordat niemand in de omgeving zich in eerste instantie geroepen voelt om de vermissing te melden of omdat de vermissing ontkend wordt door de naasten. In tabel 3.3 staat een overzicht.

Tabel 3.3: Moment van melding van vermissing⁴

Aantal dagen na vermissing	Niet-opgehelderd	Opgehelderd	Totaal
0 t/m 1 dag	7	5	12
2 t/m 4 dagen	4	5	9
5 t/m 7 dagen	1	0	1
8 t/m 14 dagen	1	1	2
15 t/m 30 dagen	3	0	3
> 30 dagen	1	1	2
Totaal	17	12	29

Hoe sneller het ter kennis van de politie komt, hoe sneller er informatie verzameld kan worden over de verdwijning. Vergelijken we de opgehelderde met de niet-opgehelderde zaken dan blijkt dat de opgehelderde zaken relatief eerder ter kennis van de politie zijn gekomen dan de niet-opgehelderde zaken. Binnen de eerste week na de vermissing is 83 procent (10 van de 12) van de opgehelderde zaken bij de politie gemeld tegenover 71 procent (12 van de 18) van de niet-opgehelderde zaken. Omdat de aantallen klein zijn, kunnen hieraan echter geen harde conclusies worden verbonden.

In het merendeel van de zaken (18) waarin melding is gedaan, is dat op het plaatselijke politiebureau gedaan. In de overige tien zaken is de politie (in eerste instantie) per telefoon op de hoogte gebracht van de vermissing.

⁴ Het zijn 29 zaken omdat in één zaak geen melding is gedaan van de vermissing.

Melders

De eerste melding van vermissing wordt veelal gedaan door familie van de vermiste persoon. In de meeste zaken zijn de vader en/of moeder van de vermiste de eersten die de politie in kennis stellen. Daarna broers en zussen, de kinderen en in een enkel geval een ander familielid van de vermiste. Ook komt het regelmatig voor dat vrienden van de vermiste de eerste melding doen en daarnaast zien we dat de partner van de vermiste persoon de politie in kennis stelt. In sommige zaken maakt een instelling waar de vermiste verbleef melding van de verdwijning, waaronder een verslavingskliniek en een blijf-van-mijn-lijfhuis.

In 9 van de 29 zaken die via een melding bij de politie bekend zijn geworden, is de eerste melding gedaan door meerdere contacten van de vermiste. Zo is er een zaak waarin de broers en zussen van een vermiste gezamenlijk melding komen doen. En een zaak waarin de moeder van een vermiste jongen samen met diens vriendin en nog enkele van zijn vrienden melding maakt.

In ten minste 8 zaken is het niet bij een enkele melding van achterblijvers gebleven. Na de eerste melding is in die zaken opnieuw actief contact gezocht met de politie om de vermissing aanhangig te maken. Soms door dezelfde melder maar in veel gevallen ook door anderen. De eerste situatie doet zich voor in een zaak waarin de broers en zussen van een vermiste man in de loop van ruim vijf maanden na de verdwijning op drie verschillende momenten samen het politiebureau bezoeken 'omdat ze zeker weten dat hun broer dood is'. In een andere zaak hebben diverse familieleden en de partner van de vermiste op verschillende momenten onafhankelijk van elkaar melding gemaakt over een tijdsbestek van twee maanden.

Een week na de vermissing van zijn vader komt een jongen daarvan melding maken op het politiebureau in zijn woonplaats. De zus van de vermiste man heeft rond dezelfde periode de politie in de plaats waar haar broer vermist is geraakt ingelicht. Vervolgens bezoekt de zoon van de vermiste man tien dagen na zijn eerste melding opnieuw het politiebureau omdat hij nog steeds niets van zijn vader heeft gehoord. Aanvullend maakt de halfbroer van de vermiste man ruim twee maanden na dato melding van de vermissing op weer een ander politiebureau. (bron: politiedossier)

Niet-melders

Behalve dat het interessant is te weten welke achterblijvers de vermissing melden bij de politie is het interessant te weten wie dat níét (direct) doen. In 14 van de 30 vermissingszaken is het opmerkelijk dat bepaalde achterblijvers de hulp van de politie in het geheel niet inroepen, dit pas op een relatief laat moment doen of dat alleen doen op aandringen van derden. Dat geldt in negen zaken voor de partner van de vermiste, in drie zaken voor de thuiswonende (volwassen) kinderen van de vermiste personen, in twee zaken voor de vader dan wel de moeder van een vermist kind en in één zaak voor een goede vriend van een vermiste man. Dit betreft achterblijvers van wie je zou verwachten dat de vermissing hen frappeert en zorgen baart. Hieronder valt de verdwijningszaak die twee jaar na dato tijdens een onderzoek naar een criminele organisatie ter kennis van de politie is gekomen. De vriendin van de vermiste man heeft daar nooit melding van gemaakt. In een andere zaak is er sprake van een soortgelijke situatie. Een vrouw zoekt in het geheel geen contact met de politie aangaande de verdwijning van haar vriend. De familie van de man maakt zich wel duidelijk zorgen en maakt op meerdere momenten melding van de zaak. In een andere zaak heeft geen van de echtgenoten van de twee vrouwen die plotseling samen verdwenen ooit melding gemaakt. Dat heeft een neef van een van de vrouwen uiteindelijk gedaan. Datzelfde geldt in een andere vermissingszaak; de echtgenoot heeft de politie nooit ingelicht. Vrienden van de vermiste vrouw in deze zaak stappen acht maanden later alsnog naar de politie.

Opmerkelijk is ook de zaak waarin een klein meisje plotseling verdwijnt en haar vader – die in zijn eentje alle zorg over haar heeft – geen melding maakt. Deze gebeurtenis is door een vriendin van de vader bij de politie aangegeven. Later verklaart de vader dat zijn dochtertje uit de auto is ontvoerd, daar maakt hij echter zelf geen melding van. En dan is er de zaak waarin een aan huis gebonden oudere vrouw ineens verdwijnt. Haar inwonende zoon, die de zorg voor haar heeft, licht de politie niet in over de verdwijning. De politie neemt er kennis van via een man die, als hij bij de familie langsgaat, constateert dat zijn schoonmoeder verdwenen is. In twee andere zaken blijft een melding door de thuiswonende (volwassen) kinderen van de vermisten (in eerste instantie) eveneens uit. In een van die zaken gaat de zoon van het vermiste echtpaar op aandringen van de broers en zussen van zijn vader – vijf maanden na dato – alsnog mee naar het bureau. Sociale druk vormt ook de aanleiding tot een uiteindelijk melding door de betrokken achterblijvers in twee andere zaken.

Een moeder is bezorgd omdat ze tegen de gewoonte in geen contact kan krijgen met haar dochter. Daarop bezoekt ze het huis waar haar dochter met haar man woont. De man is alleen thuis en zegt zijn vrouw niet gezien te hebben en niet te weten waar ze is. De echtgenoot heeft de vermissing van zijn vrouw niet gemeld bij de politie en volgens de moeder gedraagt hij zich vreemd. Omdat de moeder het zorgelijk vindt dat haar dochter ineens weg is belt zij ter plekke in het bijzijn van de echtgenoot van haar dochter en haar zus de politie. De moeder en zus dwingen de echtgenoot de hoorn aan te nemen om de politie te woord te staan en de vermissing te melden. (bron: politiedossier)

Soms kan de druk om melding of aangifte te doen ook vanuit de politie komen. Dit lijkt het geval in de zaak van een man die alleen woonde met zijn vijf volwassen kinderen. Zijn kinderen hebben na zijn plotselinge verdwijning nooit melding gemaakt. Nadat de politie wegens geruchten over een mogelijke verdwijning van de man poolshoogte is gaan nemen, is het tot een aangifte gekomen.

Naar verklaring van de zoon is het echtpaar uit eigen beweging naar Engeland vertrokken. Dat gegeven is echter door niemand anders bevestigd en een onaangekondigd vrijwillig vertrek verwondert vrienden en andere familieleden van de vermisten. Ook later in het opsporingsonderzoek naar de vermissing worden geen aanwijzingen gevonden die het verhaal van de zoon ondersteunen. Evenmin is vast komen te staan dat deze verklaring niet juist is. (bron: politiedossier)

Soms hebben achterblijvers een min of meer plausibele, onschuldige reden om de verdwijning niet bij de politie te melden. Een voorbeeld daarvan is een moeder die het niet nodig achtte de vermissing te melden omdat haar zoon wel vaker 'een tijdje weg was'. Daarnaast komt het voor dat directe familieleden van de vermiste niet naar de politie gaat, omdat ze de taal niet spreken. Een andere reden die ten grondslag ligt aan het (in eerste instantie) uitblijven van een melding in een aantal zaken is de aanname van achterblijvers dat de vermiste uit vrije wil (plotseling) naar het buitenland is vertrokken. Of dat de vermiste vrijwillig is vertrokken wegens relationele problemen of na een ruzie. Dit lijken op het eerste oog plausibele verklaringen waarom de politie niet (direct) in kennis wordt gesteld. Uit de opsporingsonderzoeken naar deze vermissingszaken zal later echter blijken dat een vrijwillig vertrek heel onwaarschijnlijk is en dat er door de betreffende achterblijver bovendien in een aantal zaken aantoonbaar is gelogen.

In de 14 zaken waarin het opmerkelijk is dat de melding door directe achterblijvers (in eerste instantie) uitblijft, lijkt er in de meeste gevallen uiteindelijk meer aan de hand te zijn. In 12 van de 14 zaken waarin achterblijvers geen of pas op een later moment – al dan niet onder druk van derden – melding maken van de verdwijning van hun vermeende dierbare zijn zij op enig moment door het rechercheteam (al dan niet formeel) als verdachte beschouwd. In drie zaken blijken zij uiteindelijk ook de dader te zijn. In de overige zaken is er (vooralsnog) onvoldoende bewijs dat zij kennis dragen van de verdwijning maar zijn zij evenmin uitgesloten als verdachten.

Vrienden van een vermiste vrouw maken zich zorgen. Ze hebben al maandenlang geen contact met haar kunnen krijgen en melden dat bij de politie. De politie bezoekt daarop de echtgenoot van de vermiste vrouw. Deze verklaart dat zijn vrouw voorgoed naar het buitenland is vertrokken. Volgens haar vrienden zijn er echter geen aanwijzingen dat de vrouw in het buitenland verblijft. De omstandigheden waaronder de vrouw plotseling verdween, baren hen zorgen en zij blijven de politie aansporen onderzoek te doen. Jaren later blijkt de vrouw het land nooit verlaten te hebben maar thuis door haar echtgenoot na haar dood begraven te zijn. (bron: politiedossier)

3.5 De inschatting

De initiële inschatting van de ernst van de vermissing is bepalend voor het vervolproces. In deze paragraaf gaan we in op de beoordeling van de meldingen van de vermissing door de politie.

Urgentiebepaling

Op basis van de politiedossiers en de interviews blijkt dat minder dan de helft (13) van de 30 vermissingen direct als urgent aangemerkt is en meer dan de helft (17) in eerste instantie als niet urgent. De analyse leert dat er verschillende argumenten zijn om al dan niet uit te gaan van een urgente verdwijning. Deze argumenten worden gevoed door harde en zachte informatie omtrent de vermiste en de vermissing. Bij de inschatting van een vermissing kunnen meerdere factoren tezamen een rol spelen.

De melding is als urgent ingeschat. Het was een raar verhaal. Gelet op de omstandigheden kan een misdrijf (ontvoering, moord of doodslag) niet uitgesloten worden. Het aantreffen van de auto, de persoonlijke spullen die ernaast liggen, de manier waarop zijn vrouw reageert (noodkreet) en de bezorgdheid van de vrienden gaven aanleiding van het ergste uit te gaan. (bron: interview politie)

Omstandigheden

De urgentie van de vermissingen kan onderbouwd worden door harde informatie betreffende de omstandigheden waaronder iemand is verdwenen. Denk aan het aantreffen van het voertuig van de vermiste of sporen van geweld op de locatie van de vermissing. Zo heeft de politie de vermissing van een man direct serieus genomen nadat zijn auto uitgebrand werd teruggevonden. ‘De auto gaf aanleiding om van een misdrijf uit te gaan’, aldus de politie.

De vermissing wordt als urgent ingeschat nadat de broer van de vermiste man bloed- en brandsporen in diens appartement aantreft. Daarnaast vertelt de broer aan de politie dat ook zijn moeder zich ernstige zorgen maakt omdat zij normaal gesproken vrijwel dagelijks telefonisch contact met zijn broer heeft. (bron: politiedossier)

Kenmerken van de vermiste

Een vermissing kan daarnaast als urgent worden ingeschat op basis van de kenmerken van de vermiste. Deze kenmerken kunnen gebaseerd zijn op feitelijkheden. Zo is het in de zaak waarin een bejaarde vrouw is verdwenen onwaarschijnlijk dat zij uit vrije wil en zelfstandig is vertrokken omdat zij niet mobiel is. En in een andere zaak is er direct vrijwel alleen gedacht aan een misdrijf gezien het feit dat de vermiste een bekende topcrimineel is. In laatstgenoemd voorbeeld vormt politie-informatie een belangrijke bron. Informatie uit de politiesystemen blijkt echter niet altijd te worden benut in vermissingszaken. Van drie vermiste vrouwen is op basis van de systemen bekend dat zij eerder slachtoffer zijn geweest van huiselijk geweld door hun partner. Bij de inschatting van de urgentie van deze vermissingszaken wordt deze informatie echter niet meegenomen. De vermissingen worden als niet urgent ingeschat.

Kenmerken van de vermiste kunnen een juiste, eerste inschatting van de ernst van een zaak ook in de weg staan. Dit is het geval bij de melding van de vermissing van een jongeman zonder vaste woon- of verblijfplaats.

Omdat hij drugsverslaafd was en een zwervend bestaan leidde, is zijn vermissing als niet urgent ingeschat. De eerste inschatting was dat hij wel vaker een tijdje weg was. Naar later blijkt, waren er echter ook omstandigheden om te veronderstellen dat zijn plotselinge verdwijning verontrustend was. Zo nam hij altijd contact op met zijn moeder, zou hij zijn hondje nooit alleen laten en had hij tegen een vriend gezegd alleen even een boodschap te gaan doen. (bron: interview politie)

Tot de kenmerken van de vermiste behoort ook diens psychische toestand voorafgaand aan de verdwijning. Zo wordt een vermissing van een jonge vrouw als urgent aangemerkt op basis van het verhaal van de melder dat de vrouw wel eens depressief is en de dag voor haar verdwijning had gezegd in het kanaal te willen springen. Een soortgelijke inschatting wordt gemaakt bij de verdwijning van een man omdat hij problemen had met het feit dat hij medisch volledig was afgekeurd en kort voor zijn verdwijning was verlaten door zijn vrouw.

Afwijkend gedrag

Een vermissing kan zorgwekkend zijn wanneer het gedrag van de vermiste duidelijk afwijkt van het normale gedrag. Denk hierbij aan het achterlaten van kinderen of huisdieren die men normaliter nooit alleen laat. Voor de inschatting van een zaak is het vanzelfsprekend wel van belang te weten wie de vermiste is en wat 'afwijkend gedrag' voor deze persoon is. Hiertoe is de politie aangewezen op hetgeen achterblijvers daarover (willen) vertellen. Het al dan niet bewust achterhouden van belangrijke informatie over de vermiste of de vermissing dan wel het (bewust) geven van onjuiste informatie kan de politie op het verkeerde been zetten en leiden tot een verkeerde inschatting van de zaak. In meerdere zaken leiden verklaringen van achterblijvers ertoe dat de politie (in eerste instantie) niet uitgaat van een urgente vermissing. Later blijkt dat deze verklaringen leugens zijn geweest om te verhullen dat de vermisten niet uit vrije wil zijn vertrokken maar dat hen iets is overkomen. Zo is er bijvoorbeeld volgens de verklaring van een familielid van de vermisten sprake van een vrijwillig vertrek naar het buitenland. De meldingen van de vermissing door anderen zijn door de politie ter kennisgeving aangenomen en vastgelegd. Vele jaren later is er in deze zaak geen enkele aanwijzing voor een verblijf van de vermisten in het buitenland. Hetzelfde gaat op in de zaak van een vermiste vrouw. Later blijkt zij te zijn omgebracht door degene die in eerste instantie heeft gelogen over haar vertrek naar het buitenland.

Onderbuikgevoel

Naast dat de ernst van vermissingen wordt ingeschat op basis van de omstandigheden van de vermissing en kenmerken van de vermiste, kunnen andere factoren een rol spelen. Zo zijn er voorbeelden van zaken die als urgent worden ingeschat op grond van de individuele, professionele inschatting van de betrokken politiefunctionarissen. In feite hebben we het hier over een ‘onderbuikgevoel’ dat er iets aan de hand is. Dit ‘onderbuikgevoel’ kan voortkomen uit de wijze waarop achterblijvers reageren op de vermissing.

In sommige zaken leidt de overtuiging, bezorgdheid en vasthoudendheid van achterblijvers tot het direct serieus nemen van de zaak. Een tegenovergestelde houding van achterblijvers kan ook boekdelen spreken. Dat is bijvoorbeeld het geval in een zaak waarin een man plotseling verdwenen is en zijn vrouw en kinderen daar pas laat melding van maken. Tijdens het bezoek aan de achterblijvers bekruipt de politiefunctionarissen het gevoel dat er iets niet klopt omdat de achterblijvers geen zorgen uitspreken en niet aangeslagen lijken te zijn door de verdwijning. Die constatering leidt er in die zaak toe dat de politie de zaak juist wel serieus neemt.

Na de eerste melding van de vermissing van de man, bijna twee weken na dato, wil de politie het gezin bezoeken. Er doet echter niemand open. Een dag later gaat de politie opnieuw naar de woning en heeft dan een gesprek met de vrouw en de kinderen van de vermiste man. ‘Tijdens het gesprek viel het ons op dat men uiterlijk nogal nuchter stond tegenover het verdwijnen van de man. De beide zoons gedroegen zich zenuwachtig en speelden constant met voorwerpen die op tafel lagen. We kregen de indruk dat men het niet zo erg vond dat vader weg was. Toen we de opmerking plaatsten dat men van het ergste uit moest gaan, reageerde de familie lachend. Het gedrag in zijn totaliteit kwam ons nogal vreemd over als je spreekt over een geval waarbij men de vader kwijt is.’ (bron: politiedossier)

3.6 De eerste handelingen

De initiële inschatting van de kennisname van de vermissing bepaalt vaak of en hoe er verder door de politie wordt gehandeld. Een logische redenering is dat als een zaak als urgent wordt aangemerkt er ook direct actie wordt ondernomen. Bij vermissingen die als niet urgent worden ingeschat, wordt omgekeerd geen direct vervolg verwacht. Tabel 3.4 geeft weer in hoeverre deze logica opgaat in de dertig vermissingszaken.

Tabel 3.4: Initiële inschatting van de zaak en de actie die daarop volgt

	Urgent	Niet urgent	Totaal
Directe actie	11	5	16
Geen directe actie	2	12	14
Totaal	13	17	30

In de meeste zaken die als urgent zijn ingeschat, is er inderdaad direct actie ondernomen. In 2 van de 13 zaken is dat niet het geval. In een van die zaken was de ernst van de zaak evident vanwege het feit dat de vermiste duidelijk afweek van zijn dagelijkse routine. De actie die daarop volgde, is echter beperkt gebleven tot de administratieve handeling van het ‘weggezet krijgen’ van de zaak door de wijkpolitie naar de districtsrecherche. ‘De zaak heeft nog lang gesudderd voordat het bij de recherche kwam’, herinnert een politiefunctionaris zich. De tweede zaak die als urgent is geclassificeerd maar waar eveneens geen directe actie op volgde, kent een soortgelijke vertraging. Nadat de moeder van de vermiste jongen nogmaals bij de politie aanklopt, worden de eerste handelingen in de zaak verricht.

In de meeste zaken die in eerste instantie niet als urgent zijn aangemerkt, blijft directe actie uit. In 5 van de 17 zaken betekent deze inschatting echter niet dat de politie zich geheel afzijdig houdt. In die zaken worden toch handelingen verricht om meer informatie over de vermissing te vergaren. Opmerkelijk is dat dit meestal (4 van de 5 zaken) opgehelderde zaken betreft. Hoewel de aantallen klein zijn, kan dit een voorzichtige indicatie zijn dat het zo snel mogelijk verzamelen van informatie over de vermissing de kans op opheldering kan vergroten.

Type handelingen

De eerste handelingen die de politie na kennisname van de vermissing verricht, variëren. Hierbij moet worden opgemerkt dat er geen volledig zicht bestaat op alles wat de politie heeft ondernomen omdat – zeker in het verleden – niet alles wat er in een zaak is gedaan terug te vinden is in de politiedossiers. Dat geldt over het algemeen in grotere mate voor de handelingen bij de start van de zaak dan later in het proces.

Bezoek aan de woning van de vermiste

Uit de dossiers blijkt dat de politie in de meeste zaken die als urgent zijn geclassificeerd in elk geval allereerst de achterblijvers bezoekt om in een gesprek meer informatie over de vermiste en de vermissing te vergaren. Het blijkt ech-

ter minder vanzelfsprekend dat de politie ook meteen ‘een kijkje neemt’ in de woning van de vermiste of een bezoek brengt aan de locatie waar deze voor het laatst is gezien. In de weinige zaken waarin dat is gedaan, is daar meestal een concrete aanleiding voor. Dat geldt bijvoorbeeld in de zaak waarin getuigen melden dat zij bloedsporen zagen in de woning van de vermiste en in twee zaken waarin de vermissing een feit is nadat de auto van de vermiste persoon onder verdachte omstandigheden wordt aangetroffen. Op basis van artikel 3 Politiewet mag de politie ook een woning betreden om een misdrijf uit te kunnen sluiten.

Het belangrijkste argument dat politiefunctionarissen geven om in eerste aanleg niet ‘rond te kijken’ in de woning van de vermiste is dat er op dat moment niet aan een mogelijk misdrijf werd gedacht. Zeker bij de vermissingen die verder in het verleden liggen, keken de betrokken politiefunctionarissen vanuit de ‘hulpverleningstaak’ naar de zaken. Vanuit dat perspectief redenerend, wordt het verhaal van de achterblijvers leidend voor de handelingen die worden verricht. Neem de vermissing van een meisje dat naar het verhaal van de ouders met de fiets van huis is vertrokken en nooit meer is teruggekeerd. Volgens de ouders zou het meisje vrijwillig zijn vertrokken, ‘want ze was wel vaker weggelopen’. De betrokken politiefunctionarissen melden daarover in een interview dat het huis niet als mogelijke plaats delict is beschouwd ‘omdat het verhaal van de ouders oprecht overkwam’. In deze zaak is op een later moment op allerlei mogelijke locaties naar het meisje gezocht maar de woning zelf is pas jaren later nader onder de loep genomen. Eenzelfde aanloop zien we bij andere zaken terug. Zoals in de zaak waarin een vrouw volgens de verklaring van haar man na een echtelijke ruzie boos zou zijn weggefietsd; in de zaak van een vrouw die onder soortgelijke omstandigheden volgens haar echtgenoot naar haar oorspronkelijke land is teruggekeerd; en in de zaak van een echtpaar dat eveneens na een ruzie volgens de zoon spontaan zou zijn geëmigreerd. De verklaringen van de directe achterblijvers van deze vermisten vormden de basis voor de lijn die later bij de opsporing wordt gevolgd of juist het argument om niet direct tot opsporing over te gaan. De locatie van waar de vermisten zijn verdwenen, wordt daarbij in eerste instantie buiten beschouwing gelaten.

Een meer objectieve beoordeling van de situatie vanuit een opsporingsperspectief zien we terug in een zaak waarin wel direct na de melding tot doorzoeking van de woning wordt overgegaan. Er zijn na bezoek van de politie aan de woning geen zichtbare sporen in de woning geconstateerd die aanleiding geven tot een doorzoeking, maar de politiefunctionarissen worden hiertoe gemotiveerd door de inschatting van de situatie.

De vrouw die wordt vermist is beperkt mobiel en kan enkel kleine stukjes zelfstandig lopen in de eigen woning. Na de melding van de vermissing van de vrouw gaat de politie direct ter plaatse om het verhaal van de familie aan te horen. De politie doorzoekt samen met de zoon van de vrouw en met diens toestemming de woning. Er wordt niets ter zake dienende aangetroffen. Althans niets wat op het eerste gezicht kan dienen als bewijs. (bron: politiedossier)

Zoekactie

Een serieuze zoektocht naar de vermiste heeft in de meeste zaken niet direct plaatsgevonden. Behalve in enkele zaken waaronder die waarin een jonge vrouw plotseling is verdwenen. Volgens achterblijvers was de vrouw in depressieve toestand in haar auto vertrokken. De dag daarvoor zou ze gezegd hebben in het kanaal te willen springen. Er wordt korte tijd na de melding gezocht in de omgeving van het kanaal omdat de vrouw zelfmoord kon hebben gepleegd. De vrouw wordt niet gevonden. Directe serieuze zoekingen naar de vermisten hebben ook plaatsgevonden in twee zaken waarin de auto van de vermiste onder verdachte omstandigheden wordt aangetroffen. Een van die vermissingen is tevens een voorbeeld van de weinige zaken waarin de politie direct voldoende aanleiding ziet om bijzondere opsporingsbevoegdheden (BOB) in te zetten. Zo wordt er direct een zogenaamde spoedtap op de telefoon van de vermiste persoon geplaatst om deze zo snel mogelijk te traceren.

Signalering en registraties

Andere eerste handelingen die de politie verricht na de kennisname van een vermissing zijn het signaleren van de vermiste persoon in het nationale of internationale opsporingsregister, het informeren bij mogelijke verblijfplaatsen van de vermiste en het natrekken van informatie met betrekking tot de vermiste in de politieregistratiesystemen. Zo zijn er voorbeelden van zaken waarin ziekenhuizen worden gebeld en navraag wordt gedaan of de vermiste is aangehouden. Bij dergelijke informatie blijkt het wel van belang die te verifiëren. In een zaak ontvangt de politie informatie uit België dat de vermiste man daar gearresteerd is. Achteraf blijkt die informatie echter niet te kloppen. 'Dit is schrijnend want achterblijvers denken dan dat hij terecht is en het onderzoek loopt bovendien vertraging op', reageert een politiefunctionaris.

Het raadplegen van de politiestystemen is een belangrijke en direct toegankelijke informatiebron voor de inschatting van de situatie. Zo zijn er zaken waarbij na een check in de politiestystemen snel duidelijk is dat de vermiste zich

begeeft in criminele kringen. Een vermissing kan dan verband houden met criminele activiteiten, wat in elk geval in één zaak de aanleiding heeft gevormd om tot opsporing over te gaan.

In een andere zaak komt het niet zover. Wanneer een man verdwijnt die de politie ambtshalve kent als crimineel hebben de betrokken politiefunctionarissen direct het gevoel dat er meer aan de hand is. De officier van justitie geeft aan hier niet in mee te willen gaan. Zijn redenering is: 'Geen lijk, geen zaak.' De politie geeft naar aanleiding daarvan geen (direct) gevolg aan de melding.

Ook aantekeningen in het politiesysteem aangaande eerder slachtofferschap van de vermiste kunnen de noodzaak tot een snelle actie voeden. Blijkens de politiedossiers wordt dergelijke achtergrondinformatie echter niet altijd direct geraadpleegd en benut. De vermissing van een vrouw is niet direct opgepakt ondanks het feit dat er in het politiesysteem informatie bekend is over een langer lopende huiselijk geweldsituatie rondom de vermiste. Daarnaast zijn er andere zorgelijke signalen vanuit de omgeving van deze vermiste vrouw zoals een ruzie met de partner over de alimentatie. Directe actie door de politie blijft in deze zaak desondanks uit omdat de betrokken politiefunctionarissen van hun leiding geen tijd krijgen om de zaak op te pakken. In twee zaken blijkt de aantekening inzake huiselijk geweld in het politiesysteem achteraf wel degelijk een signaal: de partners van de vermiste vrouwen zijn betrokken bij hun dood.

Algemeen gesteld, zijn er zaken waarin de eerste actie beperkt blijft tot het aanmaken van een signalering en zaken waarin er direct meerdere handelingen volgen op de melding.

De politie bezoekt de woning van de vermiste en spreekt met de familie. Ze nemen de agenda van het vermiste meisje mee om na te gaan of daar aanwijzingen in te vinden zijn. Daarna bezoeken de politiefunctionarissen de school om na te vragen of de onderwijzers bijzonderheden hebben opgemerkt aan haar gedrag en nemen ze contact op met de Raad voor de Kinderbescherming met de vraag of het meisje daar bekend is. Alle lokale politiebureaus ontvangen een fax met een foto van het vermiste meisje. Daarnaast wordt er landelijk een bericht binnen de politieorganisatie verspreid voor de opsporing van het meisje. (bron: politiedossier)

Redenen om niet te handelen

De redenen dat er in 14 zaken – voor zover op te maken valt uit de dossiers – niet direct is gehandeld, zijn verschillend.

Plausibele verklaring van achterblijvers

In sommige zaken wordt de verklaring voor de verdwijning die door de directe achterblijver gegeven wordt plausibel geacht en wordt op basis daarvan geen acute noodzaak gezien tot opsporing van de vermiste. Soms blijkt het ogenschijnlijke gebrek aan betrokkenheid en bezorgdheid van directe achterblijvers vertraging in het handelen door de politie te veroorzaken. ‘Als de familie het niet serieus neemt, waarom dan de politie wel’, is dan de redenering. En dan zijn er zaken die ondanks het feit dat er signalen zijn dat iemand niet uit vrije wil verdwenen is, geen directe opvolging krijgen omdat de betrokkenheid aan de kant van de politie ontbreekt. Met andere woorden: sommige zaken zijn bij aanvang door de politie niet serieus genomen. Een politiefunctionaris memoreert aan een van die zaken: ‘De melding van vermissing is ter kennisgeving aangenomen. Het is wel vastgelegd maar niet meer dan dat.’

Organisatorisch probleem

Een andere reden voor het uitblijven van directe actie door de politie die uit de zaken is te destilleren, is een gebrek aan mankracht en tijd. Zo is een vermissingszaak in eerste instantie niet opgepakt omdat er op dat moment al veel grote zaken lopen waardoor de vermissing naar achteren is geschoven in de prioritering.

Het al dan niet direct handelen in een vermissingszaak heeft ook te maken met waar een zaak in de politieorganisatie terechtkomt. In vrijwel alle dertig zaken komt de vermissing allereerst ter kennis van de basispolitiezorg. Een baliemedewerker neemt in de meeste zaken de melding aan en deze wordt vervolgens doorgaans doorgezet naar op dat moment dienstdoende politiefunctionarissen uit het lokale basisteam. Soms komt het daarna ook niet verder. ‘Een hoofdagent die op het moment van de melding dienst had, is uiteindelijk de enige die de zaak op zijn bureau heeft liggen’, reflecteert een politiefunctionaris op een vermissingszaak. Soms blijven zaken (te) lang onder de hoede van de basispolitiezorg, zoals bij een wijkagent of een basisteam, voordat er een team wordt samengesteld of er een opschaling naar de recherche plaatsvindt. De noodzaak van de inzet van de recherche moet worden ingezien. Bovendien moet de recherche de zaak in behandeling willen nemen. Een politiefunctionaris vertelt al direct door te hebben gehad dat er iets mis

was in een zaak maar deze niet kunnen overdragen aan de recherche wegens capaciteitsgebrek.

3.7 Resumé

De eerste uitdaging voor ons bij het bekijken van de kansen in een langdurige vermissingszaak is het complete, originele dossier vinden. De politiedossiers van langdurige vermissingen zijn niet altijd goed gedocumenteerd. Ook de omvang en kwaliteit van de dossiers verschilt sterk. Dit heeft niet altijd te maken met hoe oud een zaak is. Van sommige heel oude zaken is nog alle originele documentatie bewaard terwijl de dossiers van sommige ‘jongere zaken’ niet compleet zijn.

De vermissingen dateren uit het tijdvak 1985 tot en met 2010. Gemiddeld lopen deze zaken 11 jaar. De vermisten zijn ongeveer even vaak van het mannelijk als het vrouwelijk geslacht met een gemiddelde leeftijd van 35 jaar ten tijde van de verdwijning. Veel van de vermisten hadden voorafgaand aan de verdwijning problemen.

Over het algemeen is de politie relatief snel op de hoogte gesteld van de vermissing, gemiddeld binnen twee weken. Een aantal meldingen volgt (veel) later. De zaken die uiteindelijk zijn opgehelderd, blijken over het algemeen eerder bij de politie gemeld dan de niet-opgehelderde zaken. En opmerkelijk is dat in bijna de helft van de zaken bepaalde achterblijvers die close zijn met de vermiste persoon niet direct melding hebben gemaakt. Een aantal doet dat op een relatief laat moment alsnog, al dan niet op aandringen van anderen. Hiervoor kunnen verschillende verklaringen zijn. Achterblijvers kunnen vanuit emoties zoals angst, trots of schaamte niet handelen, een taalbarrière kan de stap naar de politie in de weg staan, maar ook kan het zijn dat achterblijvers kennis dragen over de vermissing die ze bewust achterhouden. Terughoudendheid in het maken van een melding, maakt verdacht. In het merendeel van de zaken waarin dit speelde, is de ‘niet-melder’ op enig moment al dan niet formeel als verdachte beschouwd. In drie zaken leidde dit tot een veroordeling van deze verdachte.

De kenmerken van de vermiste, de omstandigheden en harde informatie zoals sporen, maar ook het onderbuikgevoel van politiefunctionarissen zijn factoren die mee worden gewogen in de urgentiebepaling. Bij alle dertig vermissingszaken is op enig moment uitgegaan van een mogelijk misdrijf maar in eerste instantie is na kennisname van de zaak meer dan de helft van de zaken als niet urgent ingeschat.

In 16 van de 30 zaken is direct actie door de politie ondernomen. Er wordt met achterblijvers gesproken, mogelijke verblijflocaties worden nagetrokken, de politieregistratiesystemen worden geraadpleegd en bij uitzondering wordt er gezocht in de woning. In de andere 14 zaken heeft de politie in eerste instantie niet actief gehandeld. Redenen om niet te handelen zijn bijvoorbeeld het als plausibel aannemen van de verklaring van de achterblijver voor de verdwijning en capaciteitsgebrek of een lage prioritering van de zaak. Ook op enkele als urgent bestempelde vermissingen is niet direct actie gevolgd. Daar staat tegenover dat er in een aantal zaken die als niet urgent zijn aangemerkt wel direct actie door de politie is ondernomen. Hier lijkt sprake van willekeur gevoed door de waan van de dag en de individuele commitment van betrokken politiefunctionarissen voor de zaak.

In het volgende hoofdstuk beschrijven we het vervolg in de dertig vermissingszaken: de opsporing van de vermisten.

De opsporing van de vermisten

De vermissingszaken zoals in het vorige hoofdstuk gepresenteerd, kennen in de aanloop allemaal een eigen dynamiek. In dit hoofdstuk beschrijven we welke stappen er zijn gezet nadat de vermissing ter kennis van de politie is gekomen, welke overwegingen speelden om opsporing in te zetten en wat het resultaat van de opsporing is. De opbouw in dit hoofdstuk volgt de chronologie van het opsporingsproces. Allereerst gaan we in op de opstartfase van het onderzoek. Vervolgens beschrijven we op welke wijze er feitelijke invulling is gegeven aan de opsporing van de vermisten. Daarbij maken we een knip tussen het eerste opsporingsonderzoek en eventuele heropeningen van de zaak. Het hoofdstuk eindigt met de resultaten van de opsporing en een resumé.

4.1 De opstart

In deze paragraaf beschrijven we de tijd die verstrijkt voordat de zaken serieus worden opgepakt, welke overwegingen daaraan ten grondslag liggen, de samenstelling van de teams en de scenario's die in het onderzoek leidend zijn geweest.

Perioden

Ongeacht de aanloop is er in alle dertig vermissingszaken na de eerste handelingen door de lokale politie vroeg of laat opsporing gepleegd. In meer dan de helft van de zaken (17 van de 30) is binnen een week tot opsporingshandelingen overgegaan. Dat wil zeggen dat de politie ook binnen een week na de vermissing in kennis is gesteld. In een op de drie zaken is de politie nog diezelfde of de daaropvolgende dag met de vermissing aan de slag gegaan. 'In de nacht van de melding zijn er al verbalisanten langsgegaan bij de achterblijvers en de volgende ochtend is een onderzoeksteam geformeerd', vermeldt het journaal in een politiedossier. In twee op de tien zaken gaan er enkele weken tot een

maand voorbij voordat de politie actie op de melding onderneemt. Zo is er een zaak waarin de melding er wel direct na de vermissing lag maar die pas na langer dan een week is opgepakt vanwege Pasen. In bijna een kwart van de zaken (7 van de 30) zit er meer dan een maand tussen het moment van vermissing en de eerste onderzoekshandelingen. In een aantal gevallen gaat het om meerdere maanden en zelfs om een aantal jaren na de vermissing. In het extreemste geval gaat het om een vermissing die na drie jaar in onderzoek is genomen.

Tabel 4.1: Periode tussen vermissing en eerste onderzoekshandelingen door de politie

Periode na vermissing	Niet-opgehelderd	Opgehelderd	Totaal
0 t/m 2 dagen	7	3	10
3 t/m 7 dagen	1	6	7
8 t/m 14 dagen	1	1	2
15 t/m 30 dagen	3	1	4
1 t/m 6 maanden	3	0	3
7 t/m 12 maanden	1	1	2
meer dan 12 maanden	2	0	2
Totaal	18	12	30

De langere tussenliggende perioden kunnen deels verklaard worden door het feit dat de vermissing ook op een laat moment ter kennis van de politie is gekomen. Eerder zagen we dat ongeveer een kwart van de vermissingen pas na langer dan een week ter kennis van de politie is gekomen. Een extreem geval vormt een vermissing die pas ruim twee jaar later bij de politie in beeld komt via een opsporingsonderzoek naar een criminele organisatie. Ook is er de vermissing van een vrouw die pas na ruim acht maanden bij de politie wordt gemeld. Er zijn daarnaast echter zaken die vrijwel direct zijn gemeld maar pas na lange tijd door de politie zijn opgepakt. In de zaak die het langst is blijven liggen, blijkt de melding al die tijd op het wijkbureau te hebben gelegen. Over een andere zaak verklaart een politiefunctionaris dat de zaak wegens gebrek aan coördinatie lange tijd van bureau naar bureau is gegaan totdat een rechercheur die terugkwam van vakantie de zaak onder zijn hoede heeft genomen. Er is ook een zaak waarover de politie verklaart dat de familie van de vermiste zelf voor vertraging heeft gezorgd omdat ze geen medewerking verleende en liever niet met de politie sprak. In een andere vermissingszaak geldt het omgekeerde: daarin hebben de achterblijvers de politie pas na bijna zeven maanden weten te overtuigen van de noodzaak van een opsporingsonderzoek. 'Door de vasthoudendheid van de familie heeft de dienst-

doende officier van justitie het onderzoek naar deze vermissing doorgezet', vertelt een politiefunctionaris.

De broers en zussen van het vermiste echtpaar zijn vasthoudend en komen meerdere keren terug naar het bureau om de vermissing onder de aandacht te brengen. Uiteindelijk druppelt de zaak door naar de rechercheafdeling. Het kantelpunt om de zaak op te pakken was vooral het moment dat hij bij de recherche kwam en de rechercheur een vreemd gevoel had bij het verhaal. (bron: interview politie)

Vergelijken we de opgehelderde met de niet-opgehelderde zaken dan blijkt dat de opgehelderde zaken over het algemeen eerder in onderzoek zijn genomen dan de niet-opgehelderde zaken. Driekwart van de opgehelderde zaken is binnen een week na de vermissing opgepakt versus minder dan de helft van de niet-opgehelderde zaken. Het zo snel mogelijk handelen in een vermissingszaak lijkt de kans op opheldering te vergroten.

Overwegingen

De overwegingen tot het serieus oppakken van de zaak zijn grofweg in te delen in enerzijds de kenmerken en omstandigheden van de vermissing en anderzijds de informatie die op basis van de eerste handelingen in de zaak is verzameld. Daarnaast kunnen er externe aanleidingen zijn zoals druk vanuit de media.

Kenmerken en omstandigheden

Wat betreft de eerste categorie vormt soms het simpele feit dat iemand al lange tijd weg is een aanleiding om tot nadere opsporing over te gaan. De kenmerken van de vermiste en de omstandigheden van de vermissing wegen hierin mee. Zo is dat het geval bij de vermissing van een zwakbegaafde man die tegen zijn normale gedrag in niet is thuisgekomen na een afspraak en zijn portemonnee thuis heeft laten liggen. Of zoals in enkele andere zaken waarin de vermiste personen hun kinderen of huisdieren hebben achtergelaten en niet bereikbaar zijn. Ook kan een mogelijk suïcidegevaar uiteindelijk (mede) de aanleiding vormen tot een opsporingsonderzoek. Feitelijke omstandigheden die vragen om opsporing zijn het onder verdachte omstandigheden aantreffen van het voertuig van de vermiste.

De overtuiging van de achterblijver dat er wat aan de hand is en diens vasthoudendheid, zijn bijkomstigheden die bij de overweging van de politie om een onderzoek in te stellen ook vaak een rol spelen. ‘Dat de familie zo verbaasd is over de vermissing is vaak een duidelijke aanwijzing dat er iets niet klopt’, aldus een politiefunctionaris.

De politie ziet na de eerste melding van vermissing van een vrouw geen aanleiding de vermissing te onderzoeken. Nadat de melder weer terugkomt aan het bureau wordt de vermissing toch als een verdachte verdwijning gekwalificeerd. De melder heeft namens de familie een schriftelijk verzoek bij zich om de politie aan te sporen een onderzoek in te stellen naar de verdwijning. Uiteindelijk heeft de politie de zaak toen als nog opgepakt. (bron: politiedossier)

Resultaten van de eerste handelingen

De tweede categorie op basis waarvan zaken in onderzoek worden genomen, handelt om informatie die veelal naar aanleiding van de eerste handelingen door de (lokale) politie is verzameld. Een logische grond voor het inzetten van de opsporing is het aantreffen van sporen die kunnen wijzen op een misdrijf. Maar ook tegenstrijdige of ‘vreemde’ verklaringen of gedragingen van achterblijvers en getuigen kunnen aan de basis liggen van een nader opsporingsonderzoek. De lokale politie haalt dan vanuit intuïtie de recherche erbij: ‘De politiefunctionarissen die er vanaf het eerste uur bij betrokken waren, hadden direct het gevoel dat ze moesten doorpakken.’

Tijdens het gesprek dat de uniformdienst met de achterblijvers heeft, vraagt de zoon van de vermiste of ze de auto van zijn vermiste vader kunnen afmelden in verband met de kosten. De uniformdienst vindt dit een rare vraag omdat de man pas twee dagen vermist is en er dus nog een kans is dat hij zou terugkeren. Daarnaast blijkt uit getuigenverklaringen dat de vermiste man zich voor zijn verdwijning vreemd heeft gedragen. De zaak wordt daarop overgedragen aan de recherche. (bron: politiedossier)

Externe aanleidingen

Twee zaken kennen ten slotte een uitzonderlijke aanleiding. In de ene zaak heeft de familie van de vermiste vrouw via de plaatselijke politiek druk op de politie uitgeoefend om nader onderzoek te doen. En bij de vermissing van een jong

meisje waarbij in eerste instantie niet wordt uitgegaan van een urgente vermissing wordt toch een onderzoek gestart vanwege de slechte afloop van een eerdere vermissingszaak.

Een jong meisje wordt vermist. De ouders melden dit bij de politie. Omdat de ouders aangaven dat het meisje weggelopen was en ze wel vaker was weggelopen, werd er een nacht afgewacht. Daarna pakt de politie de zaak serieus op. De overweging hiervoor is gelegen in het feit dat er kort voor deze vermissing een jongen was vermist. Hij bleek zichzelf verhangen te hebben en dat wilde de politie niet nog eens meemaken. (bron: interview politie)

Geconcludeerd moet worden dat er in de meeste zaken een combinatie van factoren ten grondslag ligt aan het nader onderzoeken van een vermissing. Intuïtie, kenmerken en omstandigheden en informatie die vragen oproept vormen dan tezamen de aanleiding een team op te richten. Illustratief hiervoor is de vermissing van een moeder. De lokale politie heeft er een slecht gevoel bij, dat wordt veroorzaakt door de late melding door de echtgenoot, de echtelijke ruzies die voorafgingen aan de verdwijning en het achterlaten van een baby. De zaak wordt na twee dagen overgedragen aan de districtsrecherche voor onderzoek.

Teams

Na de eerste handelingen in de vermissingszaken die doorgaans door de basispolitiezorg zijn verricht, worden de meeste zaken (18 van de 30) door de districtsrecherche opgepakt. Een vijfde van de zaken (6) wordt vanaf dat moment door de lokale politie (zoals een wijkteam) in onderzoek genomen en eveneens een vijfde (6) is op regionaal niveau door een Team Grootschalige Opsporing (TGO) onderzocht.⁵

Omvang

De omvang van de teams is in de meeste zaken beperkt. Soms is een zaak in handen van een enkel koppel politiefunctionarissen, vaak de politiefunctionarissen die de melding hebben aangenomen. Met name op het niveau van lokale teams zien we dat terug. Maar ook op het niveau van de districtsrecherche gaat

5 Voorheen heette een TGO een recherchebijstandsteam (RBT).

het veelal om kleine teams bestaande uit twee tot maximaal tien politiefunctionarissen. In een zaak heeft een hoofdagent die stage liep bij de districtsrecherche de vermissingszaak in zijn eentje in onderzoek gekregen onder begeleiding van de teamleider. Sommige teams bestaan uit een combinatie van functionarissen uit de basisteams ('blauw') en de districtsrecherche. In een zaak is een heel compleet team op districtsniveau ingezet bestaande uit een leiding, tactische recherche, technische recherche, administratieve ondersteuning en een gedragskundige.

Sinds een aantal jaren kunnen familieleden een familierechercheur toegewezen krijgen. Een familierechercheur staat buiten het opsporingsonderzoek en is er om de familie te ondersteunen. In slechts 4 van de 30 zaken hebben de achterblijvers een familierechercheur toegewezen gekregen. Dit lage aantal kan worden verklaard doordat de meeste vermissingszaken al wat ouder zijn en er in die tijd nog geen familierechercheurs bestonden.

De familie heeft direct twee familierechercheurs toegewezen gekregen. Deze rechercheurs hebben tot vijf jaar na de vermissing nog maandelijks contact met de achterblijvers. (bron: politiedossier)

De beperking van mankracht in de onderzoeksteams lijkt te maken te hebben met de lage prioritering die de vermissingszaken soms krijgen. Andere zaken, waarin duidelijk sprake is van een misdrijf, hebben dan voorrang. Een politiefunctionaris vertelt dat er in zijn zaak door de korpsleiding is beslist dat er geen TGO mocht komen omdat er geen sprake was van een strafbaar feit. Er wordt om die reden dan simpelweg geen toestemming gegeven voor meer capaciteit. In een andere zaak speelde in de maand voordat het team wordt opgericht een grote moordzaak waardoor er weinig capaciteit beschikbaar is voor de vermissing. 'De officier van justitie vond desondanks dat er een TGO moest worden opgericht ook al is dat met minder inzet dan gebruikelijk', licht een politiefunctionaris toe.

Een aantal politiefunctionarissen geeft aan het achteraf te betreuren dat er niet direct een TGO op de zaak is gekomen: 'Dan waren we wellicht slagvaardiger geweest.' Soms is er gaandeweg het onderzoek opgeschaald van de districtsrecherche naar een TGO – 'het onderzoek werd op een gegeven moment te groot voor de districtsrecherche' – en soms is er al direct gekozen om een zaak grootschaliger aan te pakken. De naam TGO betekent in de praktijk echter niet dat het team wat betreft omvang ook groot is. Een volwaardig TGO bestaat uit 25 personen. De grootte van een TGO is zaakafhankelijk. In twee vermissingsza-

ken is een TGO ingezet bestaande uit negentien personen. De andere TGO's zijn beperkt gebleven tot de helft van dat aantal. De TGO's worden door een aantal betrokken politiefunctionarissen omschreven als een 'mini-TGO' of een 'maatwerk-TGO'.

Kwaliteit

Naast de kwantiteit liet ook de kwaliteit van het team volgens sommige betrokken politiefunctionarissen te wensen over. Teams zijn blijkens de interviews soms ad hoc opgericht met enkele op dat moment beschikbare politiefunctionarissen en waren bovendien niet altijd een vast team. Een politiefunctionaris reflecteert: 'We kregen niet het beste team maar we hadden geluk dat er twee goede rechercheurs bij zaten.'

Wat betreft het niveau waarop het eerste opsporingsonderzoek is gedraaid en de omvang en kwaliteit van het team zijn er geen opzienbarende verschillen tussen de opgehelderde en niet-opgehelderde zaken.

4.2 Scenario's

Bij geen enkele vermissingszaak is bij de start van de opsporing bekend wat er is gebeurd. Dat zal pas blijken als de vermiste dood of levend wordt teruggevonden. En dan nog wordt de toedracht van de verdwijning niet altijd duidelijk. Het kernprobleem bij het al dan niet direct in onderzoek nemen van een vermissingszaak is dan ook dat het vaak onduidelijk is of er sprake is van een strafbaar feit. In veel van de politiedossiers staat letterlijk opgenomen dat het doel van het opsporingsonderzoek het vinden van de vermiste persoon is. Er wordt daarbij niet altijd uitgegaan van een misdrijf.

De teams hanteren, meer of minder gestructureerd, verschillende scenario's. Hierbij maakt het uit uit welke periode de vermissing dateert omdat het in de opsporing gaandeweg steeds meer is ingebed dat er verschillende scenario's moeten worden opgesteld en uitgerechercheerd. De rode draad in de dertig vermissingszaken wordt gevormd door de scenario's ongeval, suïcide, ontvoering, mensenhandel en levensdelict. Ten slotte wordt ook vaak het scenario van een vrijwillig vertrek opgehouden. De onderzoeksbevindingen voeden bepaalde scenario's meer dan andere. En het verschilt per onderzoek in hoeverre er meerdere scenario's worden onderzocht. Zo wordt er over het algemeen in vermissingszaken waarin de vermiste persoon zich in het criminele milieu bevindt, hoofdzakelijk uitgegaan van een levensdelict. Dat is bijvoorbeeld het

geval in de zaak waarin de auto van een vermiste man uitgebrand wordt teruggevonden. Hetzelfde gaat op in de zaak waarin een van de leiders van een criminele organisatie al langere tijd verdwenen blijkt te zijn.

‘Hij was gierig, zou zijn compagnons besodemieteren en hield er bovendien een vriendin op na. Deze redenen tezamen hebben vermoedelijk het motief voor een groep personen uit zijn omgeving gevormd om hem uit de weg te ruimen. We hebben alleen het scenario van een liquidatie door de criminele bende uitgelopen. Andere scenario’s deden er niet toe.’ (bron: interview politie)

Het scenario van een misdrijf staat ook hoog op het lijstje van de onderzoeksteams in zaken waarin geen reden bestaat om aan te nemen dat de vermiste betrokken is bij criminele praktijken maar waarin sporen van geweld op de vermissingslocatie zijn aangetroffen. ‘Vanwege de gevonden bloed- en brandsporen is een misdrijf eigenlijk het enige scenario’, vermeldt een dossier. Daarnaast wordt het misdrijfscenario waarschijnlijk geacht bij vermissingen waarover tegenstrijdige verklaringen, dan wel ‘vreemde’ verklaringen worden afgelegd door sommige achterblijvers. ‘Er zijn meerdere scenario’s mogelijk maar vanwege de tegenstrijdigheden in de verklaringen van het gezin zijn we uitgegaan van een misdrijf’, aldus een politiefunctionaris over de vermissingszaak van een jong meisje. In de zaak waarin een oudere vrouw is verdwenen, kan het researcheteam niet anders concluderen dan dat er iemand in het gezin verantwoordelijk is voor de verdwijning en dat de vrouw is vermoord. ‘We hebben er goed over nagedacht maar er is geen enkel ander scenario mogelijk omdat de vermiste niet mobiel was’, licht een rechercheur toe.

Bij zaken waarin de vermiste is vertrokken met een voertuig en waarbij het voertuig eveneens niet is gevonden, voeren de scenario’s van een ongeval of suïcide de boventoon. Het laatste scenario kan ook gelden als blijkt dat de vermiste depressief of wanhopig was.

Ontwikkeling

Lopende het onderzoek naar de vermissing wordt de politie geconfronteerd met steeds meer achtergrondinformatie over de vermiste en tips van derden die invloed hebben op de scenario’s over wat er mogelijk gebeurd kan zijn. In sommige zaken zien we dat onderzoeksbevindingen ertoe kunnen leiden dat bepaal-

de scenario's worden weggestreept dan wel minder prioritering krijgen omdat deze niet meer waarschijnlijk zijn. Denk aan de onwaarschijnlijkheid van een vrijwillige verdwijning als met alle mogelijke middelen is gezocht en naarmate er steeds meer tijd verstrijkt en geen enkel teken van leven te vinden is.

‘Eerst hebben we alle scenario's uitgelopen: ongeluk, vrijwillige verdwijning en een misdrijf. Vanaf het moment dat we ontdekten dat zijn creditcard en pinpas al direct na de vermissing door iemand anders gebruikt werden, bleef voor ons alleen nog het misdrijfscenario over.’ (bron: interview politie)

Ook kunnen onderzoeksbevindingen nieuwe scenario's oproepen. Dat laatste gaat op in de zaak waarin bij de verdwijning van een jongeman in eerste instantie wordt uitgegaan van een vrijwillig vertrek of een misdrijf. De vermiste had voor zijn verdwijning problemen met een groep mannen. Wanneer ruim een week later zijn auto wordt gevonden in de buurt van een bosrijk gebied, wordt ook een zelfmoordscenario waarschijnlijk. In een andere zaak verklaart iemand jaren na dato bij de politie dat de zoon van een vermiste man hem voorlegde: ‘Weet je hoelang een lijk erover doet om in zuur op te lossen?’ Volgens de getuige zag de politie mogelijk over het hoofd dat de vermiste in een zuurbad is gegoooid. Het horen van verschillende contacten uit de omgeving van de vermiste personen levert informatie op die de politie in de richting van de meest uiteenlopende scenario's brengt.

Er vinden verhoren plaats naar aanleiding van een vermissing. Een zus van de vermiste man verklaart dat het haar niet zou verbazen als de homofiele relatie van haar broer meer van de verdwijning weet. Hij zou namelijk erg jaloers zijn en haar broer had plannen om met een vrouw te trouwen. Een andere zus van de vermiste man verklaart te hebben gehoord dat haar broer zich in het harddrugscircuit bewoog en is omgelegd. (bron: politiedossier)

Zolang een vermissing niet is opgehelderd, kan in feite geen enkel scenario worden uitgesloten. In de meeste zaken voelen de betrokken politiefunctionarissen meer voor het ene dan het andere scenario op basis van de onderzoeksbevindingen, maar in enkele zaken is er geen enkele duidelijkheid over wat het meest waarschijnlijke scenario is. In de zaak waarin een man is vermist, wordt nog steeds rekening gehouden met een zelfmoord, een misdrijf en een vrijwillige

verdwijning. De teamleider hierover: ‘Ondanks dat de omgeving zegt dat zelfmoord is uitgesloten, is dit voor het team altijd een scenario geweest; een kat in het nauw maakt rare sprongen.’ Daarmee hamert de politiefunctionaris op het feit dat het belangrijk is om altijd open-minded te blijven in een onderzoek.

4.3 Opsporingshandelingen

Een vermissingszaak maakt veel los: emoties bij achterblijvers maar ook informatie van mensen die menen de vermiste nog gezien te hebben en de politie voorzien van verhaallijnen over wat zij denken dat er gebeurd is. Dat geldt ook voor bijvoorbeeld moordzaken. Het verschil is echter dat het startpunt bij een vermissing anders is dan bij andere zaken omdat er geen plaats delict is en het ‘slachtoffer’ weg is. Bij moord is het een voldongen feit dat er sprake is van een misdrijf en dat is bij een vermissing de vraag. De start van een opsporingsonderzoek naar een vermissing onderscheidt zich daarmee van andere onderzoeken en kent soms een hectische aanloop. ‘We werden doodgegooid met informatie. Je weet gewoon niet waar je moet beginnen’, aldus een rechercheur. Uit de politiedossiers is een beeld verkregen van de opsporingshandelingen in het onderzoek die we hierna beschrijven.

Registratie

Het vastleggen van belangrijke persoonsinformatie van de vermiste persoon is een belangrijke eerste opsporingshandeling. Het gaat enerzijds om het alert maken van (internationale) politiediensten op de vermissing en anderzijds om het veiligstellen van DNA-materiaal van de vermiste.

Signalering

Het nationaal en internationaal registreren van de vermiste en eventueel het voertuig waarmee deze is verdwenen, is een van de eerste belangrijke stappen in de speurtocht naar een vermist persoon. Relevante informatie zoals persoonsgegevens maar ook een signalement en foto’s horen daarbij. Ook foto’s van tatoeages van de vermiste kunnen daarbij geregistreerd worden.

In de praktijk zien we dat er in de meeste zaken binnen korte tijd na de kennisname van vermissing een signalering is aangemaakt in het Nederlandse en/of het buitenlandse opsporingsregister. Er zijn enkele uitzonderingen waar-

bij de signalering pas na lange tijd is aangemaakt. Het gaat dan om een periode van acht maanden en in een extreem geval van 25 jaar na de melding. Signaleringen moeten gedurende de vermissing verlengd worden. Daarnaast moet een signalering worden omgezet van minderjarig naar meerderjarig wanneer een vermiste de volwassen leeftijd heeft bereikt. Meerdere politiefunctionarissen erkennen dat zij zich afvragen of dat bij bepaalde zaken wel gebeurd is. In een van de zaken meldt de Specialist Vermiste Personen ons dat ze bij het opzoeken van het dossier had gezien dat de signalering van een vermist persoon was verlopen en dat ze een nieuwe heeft aangemaakt.

DNA-databank voor vermiste personen

Een andere belangrijke registratiebron voor vermissingen is de DNA-databank voor vermiste personen en ongeïdentificeerde stoffelijke overschotten (NN'ers). Mocht er ergens een stoffelijk overschot worden aangetroffen, dan kan het DNA-profiel van de vermiste personen die geregistreerd staan in deze databank vergeleken worden met het profiel van de onbekende dode. Dat betekent dat de politie het DNA van de vermiste moet veiligstellen en laten opnemen in de databank teneinde het profiel historisch en gericht op de toekomst te matchen met andere profielen. Niet in alle politiedossiers is informatie terug te vinden over het al dan niet veiligstellen van DNA van de vermiste. In de zaken waarin dat wel bekend is, is er op zijn vroegst na anderhalve week DNA veiliggesteld en op zijn laatst na zes jaar. Van belang blijkt dat de betrokken politiefunctionarissen bekend moeten zijn met het bestaan van de DNA-databank Vermiste Personen en bovendien het belang moeten inzien van het tijdig veiligstellen van DNA van de vermiste.

In 2007 lag het onderzoek naar de vermissing nagenoeg stil. Een betrokken rechercheur hoorde toen van het bestaan van de DNA-databank en dacht aan de zaak van de vermiste vrouw. Hij heeft daarop contact opgenomen met de moeder, dochter en zoon van de vermiste en hen gevraagd of ze DNA wilden afstaan om het DNA-profiel van de vermiste op te kunnen nemen in de DNA-databank Vermiste Personen. (bron: interview politie)

Hoe eerder er in het opsporingsonderzoek aan wordt gedacht, hoe makkelijker het doorgaans is om DNA veilig te stellen. In verschillende zaken is het DNA van de vermisten al in een vroeg stadium verkregen via persoonlijke bezittingen zoals een tandenborstel en een scheerapparaat. Daarnaast wordt dan vaak

ook nog referentiemateriaal van een familielid veiliggesteld om met meer zekerheid te kunnen bepalen dat het DNA van de vermiste afkomstig is. In andere zaken heeft de politie meer moeite moeten doen om nog een DNA-profiel van de vermiste te verkrijgen omdat er dan alweer enige tijd is verstreken. Een politiefunctionaris heeft vele jaren na dato toen hij met pensioen ging nog contact gezocht met de moeder van een vermiste man om te vragen of ze nog ergens haar had van haar zoon. Ten aanzien van een andere zaak merkt een rechercheur op dat er waarschijnlijk nooit DNA van de vermiste is veiliggesteld: 'Dit had nu achteraf gezien wel gedaan moeten worden.'

De politie is afhankelijk van de medewerking van anderen voor het verkrijgen van een DNA-profiel. In een uitzonderlijke zaak zijn de ouders vier jaar na de vermissing van hun zoon gevraagd DNA af te staan om het DNA-profiel van de vermiste te kunnen bepalen. De familie wilde daaraan echter niet meewerken, eventueel pas als hun zoon gevonden wordt. 'Vijf maanden nadien heeft een ziekenhuis dat over DNA-materiaal van de vermiste beschikte het vrijwillig afgestaan ten behoeve van het onderzoek', vertelt een rechercheur. Soms gaat het ook makkelijker en beschikt de politie sneller over een DNA-profiel van de vermiste omdat deze in het verleden veroordeeld is geweest en in dat kader DNA heeft moeten afstaan. De officier van justitie speelt hier ook een belangrijke rol in omdat hij toestemming moet geven voor afname van DNA.

Het zo snel mogelijk beschikken over het DNA van de vermiste persoon is niet alleen van belang voor opname in de DNA-databank met het oog op het matchen met onbekende doden. Bij het aantreffen van sporen kan het vergelijken van het aangetroffen DNA-profiel met dat van de vermiste nieuwe aanknopingspunten bieden en soms zelfs bewijsmateriaal opleveren.

Gaandeweg het opsporingsonderzoek komt een kennis van de vermiste man in beeld. Er wordt technisch onderzoek uitgevoerd aan de auto van deze kennis omdat er een vermoeden bestaat dat hij betrokken is bij de verdwijning. In de auto wordt bloed aangetroffen. Het DNA-profiel van de vermiste man – dat drie maanden na de vermissing is veiliggesteld – blijkt overeen te komen met het DNA-profiel van het bloedspoor. Deze bevinding brengt het opsporingsonderzoek in een stroomversnelling. (bron: politiedossier)

Het nut en de noodzaak van het snel registreren van het DNA-profiel van de vermiste komt duidelijk naar voren in de opgehelderde zaak van een vermiste man. Vier jaar na dato geeft de officier van justitie in de zaak alsnog opdracht

tot het verrichten van onderzoek naar biologische sporen en een DNA-onderzoek. Het DNA-profiel van de vermiste blijkt dan bij een vergelijking in de DNA-databank te matchen met het profiel van een ongeïdentificeerd stoffelijk overschot dat drie jaar eerder is aangespoeld. Dat wil zeggen dat de vermissing al na een jaar opgehelderd had kunnen zijn indien het DNA-profiel van de vermiste eerder was opgenomen in de databank.

Bij de Unit Forensisch Technisch Onderzoek van de regiopolitie was nog sporenmateriaal aanwezig (o.a. wattenstaafjes) waarvan in het verleden geen DNA-materiaal was bepaald. Naar aanleiding van onderzoek naar biologische sporen en een DNA-onderzoek rapporteert het NFI: 'Het onderzochte celmateriaal in het wattenstaafje uit de woning van de vermiste kan afkomstig zijn van het niet-geïdentificeerde slachtoffer. De kans dat een willekeurig gekozen individu hetzelfde DNA-profiel bezit als dat van het niet-geïdentificeerde slachtoffer bedraagt minder dan een op de een miljard.' Op grond van dat rapport en de manier waarop het stoffelijk overschot drie jaar eerder werd aangetroffen, was het aannemelijk dat de vermiste door een misdrijf om het leven was gebracht. (bron: politiedossier)

Verhoren

'Het onderzoek naar een vermissing start met verhalen', stelt een rechercheur. 'Er is geen lijk, geen duidelijke plaats delict, in eerste instantie moet je het hebben van getuigenissen.' Het horen van de familie van de vermiste en andere achterblijvers is dan ook een andere belangrijke eerste stap die in alle opsporingsonderzoeken is gezet. Op basis van de informatie van achterblijvers kan de politie denkrichtingen gaan vormen over wat er met de vermiste gebeurd kan zijn. In de gesprekken verzamelt de politie informatie over de achtergrond en kenmerken van de vermiste en mogelijke aanleidingen voor de verdwijning. In sommige gevallen wordt ook openbronnenonderzoek gedaan door het onderzoeksteam en wordt naar informatie gezocht in de politiesystemen.

Een complicerende factor voor het snel verkrijgen van een goed beeld van de situatie is de terughoudendheid van sommige achterblijvers in het verstrekken van relevante informatie. Verschillende zaken leren dat achterblijvers informatie achterhouden. Daardoor wordt (niet direct) het hele verhaal verkregen, met het gevolg dat het team aangrijpingspunten kan missen.

Emotionele belemmeringen

Achterblijvers willen informatie niet altijd delen vanuit een gevoel van schaamte, trots of angst. Neem de zaak van een vermiste man waarin de vrouw overstuur de politie belt. In het gesprek dat zij met de politie heeft, verklaart zij dat er geen relatieproblemen zijn en dat er geen enkele reden voor de verdwijning te zien is. Vrienden van de vermiste verklaren dat er relatieproblemen waren en de vermiste er andere vrouwen op na hield. Als de politie de echtgenote daarmee confronteert geeft ze schoorvoetend toe dat het waar is. Het scenario van 'boze partners' onder de minnaressen van de vermiste komt hierdoor in beeld.

In meerdere zaken zien we dat achterblijvers niet willen praten vanwege angst. In de zaak waarin een man is verdwenen, is de omgeving bang om met de politie te praten omdat de vermiste zelf maar ook diens familie als antisociaal en crimineel bekendstaat. Een kennis van de familie wordt door de zoons van de vermiste man bedreigd als hij wel met de politie in gesprek gaat. Angst om te praten kent soms ook een andere grondslag: getuigen zijn zelf betrokken bij criminele activiteiten en praten liever niet met de politie. Dit zien we vaak terug bij vermisten uit een crimineel milieu.

Er worden mensen gehoord in de omgeving van de vermiste. Vrienden van de vermiste willen niet verklaren omdat ze bang zijn betrokken te raken bij zaakjes die ze niet kunnen overzien en waar ze mogelijk hun vingers aan kunnen branden. (bron: politiedossier)

Als getuigen geen enkele medewerking willen verlenen maar hun verklaringen wel cruciaal worden gevonden voor de opsporing van de vermiste, kan de politie overgaan tot gijzeling van getuigen. Dat is in twee vermissingszaken gebeurd. Een keer met de vader van een vermist meisje en een keer met de vriendin van een vermiste man.

De vriendin van een vermiste man is een belangrijke getuige. Zij houdt zich bezig met criminele activiteiten en wil daarom niet praten. Na dertig dagen vraagt de officier van justitie de rechter-commissaris toestemming tot het gijzelen van de getuige voor verhoor: 'Gezien de feiten en omstandigheden is er reden om te vermoeden dat er mogelijk sprake is van moord, vrijheidsberoving en andere delicten. Derhalve is het voor het verdere onderzoek dringend gewenst dat de vriendin van de vermiste als getuige wordt gehoord.' Na toestemming door de rechter-commissaris volgt een maand later de gijzeling. De getuige verklaart over personen

met wie de vermiste in het verdovendemiddelencircuit contact had.
(bron: politiedossier)

Betrokkenheid

Het achterhouden van informatie door achterblijvers of het geven van onjuiste informatie kan ook wijzen op betrokkenheid bij de verdwijning. Dat is bijvoorbeeld het geval in de zaak van een vrouw die plotseling is verdwenen. De echtgenoot verklaart dat ze vrijwillig is vertrokken maar geen idee heeft waarom. Een half jaar later blijkt uit een verhoor van de echtgenoot dat er grote problemen tussen hem en zijn vrouw waren voorafgaand aan haar verdwijning, vanwege alle ruzies sliepen ze apart. Hij blijkt haar later te hebben vermoord. Ook in een andere zaak brengt een achterblijver de politie bewust op een dwaalspoor. In deze zaak belt een man onder de naam van de vermiste naar de politie om mede te delen dat hij leeft en niet gezocht wil worden. De beller wordt later veroordeeld voor de moord op de vermiste.

Er is weinig contact geweest met de achterblijvers omdat zij allen uit een crimineel milieu komen. Het contact dat er was, verliep problematisch omdat de familie niets met de politie te maken wilde hebben. Toen het onderzoek heropend werd, heeft het team de familie van de vermiste nog opgezocht. De moeder van vermiste was een verslaafde prostituee. Ook de zus van de vermiste was verslaafd. Zij woonde inmiddels bij haar opa en oma maar maakte zich niet veel zorgen om de vermissing van haar zusje. (bron: interview politie)

De eerste indruk en het eerste gevoel dat de politiefunctionarissen tijdens de gesprekken met achterblijvers ervaren is subjectief, maar blijktens verschillende vermissingszaken waardevol. Politiefunctionarissen geven aan altijd een natuurlijke afweging te maken tussen wat ze weten en wat de achterblijvers aan hen vertellen. In ten minste twee derde van de onderzochte zaken zijn de achterblijvers volgens de politiedossiers erg betrokken bij het politieonderzoek. Vaak ondernemen deze achterblijvers ook zelf actie, bijvoorbeeld door flyers uit te delen, zelf op zoek te gaan naar de vermiste, medische gegevens op te vragen of door de media te benaderen. En soms gaan achterblijvers ertoe over om zelf actief te reageren. Zo is de broer van een vermiste man gestopt met werken omdat hij alles op alles wilde zetten om zijn broertje te vinden. Hij licht in een gesprek toe: 'De politie had me gezegd dat ik als burger meer kan dan de politie. Dat hadden ze nooit tegen mij moeten zeggen want toen ging ik ervoor.' Hij

is mensen gaan horen en observeren en daarmee soms in dreigende situaties terechtgekomen. Ook de moeder van een vermiste jongeman is zelf op onderzoek gegaan. Ook zij kende vanuit het verlangen de vermiste te vinden geen angst meer. Ze vertelt: ‘Ik ben bij de gevaarlijkste mensen thuis geweest. Angst kende ik niet. Ik wilde weten waar mijn zoon was.’ In meerdere zaken hebben de achterblijvers van de vermisten een privédetective ingehuurd in de hoop aanwijzingen te vinden waar de politie mee verder kan. Sommige families hebben zelfs een beloning voor de gouden tip uitgelooft. De ouders van een vermiste vrouw die woonachtig waren in het buitenland zijn naar Nederland gekomen om hun dochter te zoeken. Ze verblijven hier nu permanent totdat ze haar vinden.

Gebrek aan betrokkenheid

Het bespeuren van een gebrek aan betrokkenheid of onbezorgdheid bij bijvoorbeeld ouders van een vermist kind of bij een echtgenoot van een vermiste kan wijzen op betrokkenheid bij de verdwijning. Een dergelijk ‘onderbuikgevoel’ laat zich niet altijd vangen in een proces-verbaal waar heel letterlijk in wordt opgenomen wat een getuige vertelt. We lezen in de politiedossiers vaak ook niet terug dat betrokken politiefunctionarissen de gesprekken met achterblijvers als ‘vreemd’ hebben ervaren. Dit blijkt in een aantal zaken uit de interviews waarin we de politiefunctionarissen laten reflecteren op de beginfase van de zaak. In verschillende zaken zien we dat het ‘onderbuikgevoel’ terecht is: achterblijvers blijken dan later inderdaad betrokken te zijn bij de verdwijning. In de drie opgehelderde zaken waarin de (ex-)partner van de vermiste uiteindelijk de dader blijkt, hebben de betrokken politiefunctionarissen vanaf het eerste contact met deze achterblijvers het gevoel gehad dat er iets niet pluis was.

Meerdere getuigen horen

Omdat aan de voorkant van een vermissingszaak niet bekend is hoe de familiebanden liggen en of achterblijvers iets te maken hebben met de verdwijning blijkt het belangrijk met getuigen uit verschillende kringen rondom de vermiste te spreken. Dan kan blijken dat verschillende getuigen een soortgelijke verklaring hebben over waar de vermiste voor het laatst is gezien en welke route deze heeft genomen. Dat geeft meer zekerheid om in een bepaalde richting te zoeken. Dit zien we bijvoorbeeld terug in de zaak van de vermissing van een jonge vrouw. Zij is volgens haar collega’s verdwenen nadat ze op de fiets van haar werk vertrok. Haar familie verklaart eveneens dat ze daar vermoedelijk voor het laatst is geweest en getuigen die in het kader van een buurtonderzoek

zijn gehoord hebben haar zien fietsen op de route van haar werk naar huis. Dit biedt het onderzoeksteam gefundeerde handvatten om op een specifieke route naar de vermiste te zoeken. In enkele andere zaken vormt enkel de verklaring van de directe achterblijvers het uitgangspunt voor de opsporing. Dat is bijvoorbeeld aan de orde in twee zaken waarin de vermiste volgens de directe achterblijvers eveneens op de fiets van huis zou zijn vertrokken. En in twee zaken waarin de vermiste naar de verklaring van de achterblijvers het land heeft verlaten. In die zaken zijn de verklaringen van de achterblijvers langere tijd voor waarheid aangenomen zonder dat andere getuigenissen het verhaal onderbouwen. In alle vier die zaken is de vermiste niet door een ander gezien of is er niet actief op zoek gegaan naar andere getuigenissen. Het verhaal van de achterblijver wordt dan een aanname. Bij de vermissing van een echtpaar zijn de zoon maar ook broers en zussen gehoord. Volgens de zoon zijn zijn ouders naar het buitenland vertrokken. De broers en zussen van de vermisten hebben geen idee waar ze zijn maar weten ook niets van het vertrek naar het buitenland. 'Feitelijk hadden we alleen het verhaal van de achterblijvers dat ze vrijwillig zijn vertrokken', herinnert een politiefunctionaris zich. Daarop is er lange tijd geen vervolg gegeven aan de opsporing. Later, als het onderzoeksteam de zaak nader onderzoekt, wordt er in deze maar ook in andere zaken met een soortgelijke aanloop geen ondersteunend bewijs gevonden voor het scenario van de achterblijvers.

Het is belangrijk om al vooraan in het proces een grotere kring van getuigen te horen. Maar omdat langdurige vermissingen voortduren, kan er gaandeweg nieuwe informatie komen. Dat betekent dat getuigen vaker moeten worden gehoord. Het belang hiervan leert de zaak waarin een vrouw is verdwenen. Als de politie de getuigen later in het onderzoek nogmaals hoort, verklaart een aantal van hen dat de echtgenoot van de vermiste vrouw hen heeft geïnstrueerd over hoe zij op de politie moeten reageren en dat zij bang voor hem zijn.

Informatieverzameling

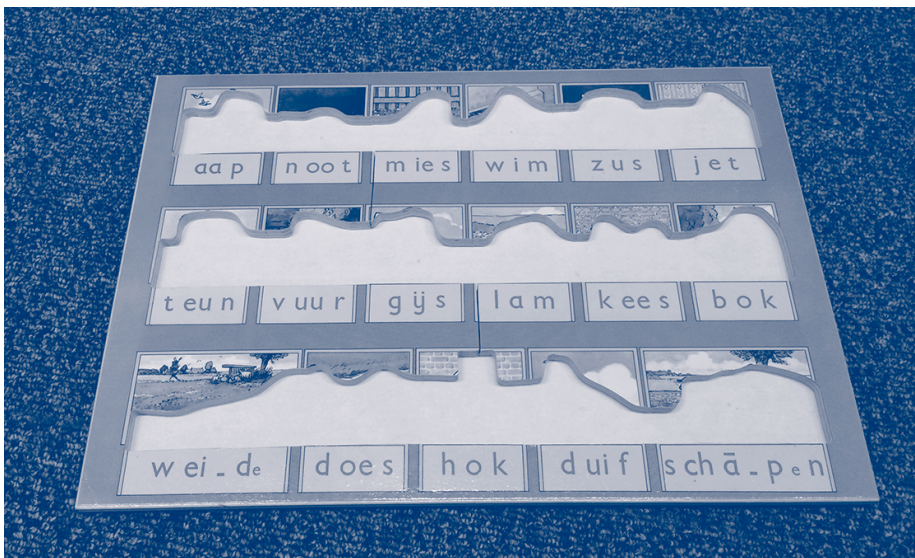
Naast de informatie van getuigen vormen andere bronnen de aanleiding voor een opsporingsonderzoek. De politie onderzoekt waar de vermiste persoon zich mee bezighield. Was de vermiste depressief of suïcidaal, zijn er aanwijzingen dat hij of zij een nieuw leven wilde beginnen, was hij of zij betrokken bij criminele activiteiten, werd hij of zij bedreigd of was er sprake van ruzie, had hij of zij vijanden, had hij of zij schulden, enzovoort.

Bronnen en spullen

Dergelijke informatie wordt in de verschillende zaken betrokken uit politiesystemen, financiële overzichten, openbare bronnen of spullen van de vermiste. Een voorbeeld van dat laatste is het onderzoeken van de laptop van een vermiste man en het doornemen van studieboeken van een vermist meisje op zoek naar aanwijzingen.

Het onderzoeksteam verzamelt zo veel mogelijk informatie over eerdere feiten waarbij de vermiste betrokken was. Uit de politiesystemen blijkt dat hij in de recente jaren voorafgaand aan zijn verdwijning een keer beschoten is, mishandeld is en dat hij zich schuldig heeft gemaakt aan een overval, overtreding van de vuurwapenwet en aan bedreiging/afpersing. (bron: politiedossier)

Mede met het oog op het feit dat sommige achterblijvers beperkte of onjuiste achtergrondinformatie over de vermiste geven, blijkt het verzamelen van informatie via andere bronnen cruciaal. Volgens de moeder van een vermiste man had haar zoon geen vijanden, gedroeg hij zich voorbeeldig en had hij geen problemen. Op basis van andere bronnen blijkt de vermiste man echter betrokken bij criminele activiteiten en verwickeld in een conflict. Bovendien gebruikte hij verdovende middelen. Overigens kan het confronterend en belastend zijn voor achterblijvers om erachter te komen waar de vermiste zich mee bezighield.

In beslag genomen speelgoed van een vermist meisje

Alle informatie die wordt verzameld heeft tot doel in de juiste richting naar de vermiste te kunnen zoeken en daarbij ook de verklaringen van getuigen te toetsen op waarschijnlijkheid. Andere voorbeelden van informatie-inwinning zijn het opvragen van hotelregisters, informatie van openbaarvervoerbedrijven, onderzoek naar de weersomstandigheden ten tijde van de verdwijning, het doen van navraag bij vliegmaatschappijen en het informeren bij buitenlandse autoriteiten. Met betrekking tot de verdwijning van een vrouw verzoekt de politie de autoriteiten in het land waar zij volgens haar echtgenoot naartoe vertrokken zou zijn om informatie. Het immigratiebureau in het betreffende land laat de politie weten: 'No record showed of entry and exit in our country.' Er werd met andere woorden geen bewijs van legale binnenkomst van de vermiste vrouw in het land gevonden, wat de verklaring van de echtgenoot doet wankelen. Informatie kan ook actief verzameld worden via instanties en professionals, zoals GGZ-instellingen, de huisarts en de bank. In eerste aanleg wordt er medewerking gevraagd op basis van vrijwilligheid.

Getuigen

In beperkte of uitgebreidere vorm zien we bij de meeste zaken dat de politie een buurt- en/of passantenonderzoek uitvoert om informatie te vergaren. Een dergelijk onderzoek kan plaatsvinden rondom de locatie waar de verdachte voor het laatst is gezien maar ook in de omgeving van het voertuig van de vermiste wanneer dat is aangetroffen. Over het algemeen blijkt uit de vermissingszaken dat deze bevestigingen niet veel informatie hebben opgeleverd. Het lijkt daarbij echter uit te maken op welk moment een buurt- of passantenonderzoek wordt gedaan en in welke vorm. In een deel van de zaken is een dergelijk onderzoek pas langere tijd (soms jaren) na de verdwijning uitgevoerd waardoor de factor tijd het geheugen van mensen beïnvloedt. Wat betreft de wijze waarop het wordt uitgevoerd, zal het uitmaken welke vragen aan mogelijke getuigen worden gesteld.

Een jonge vrouw is vermist. Nadat het onderzoeksteam de vermoedelijke route van de vrouw in kaart heeft gebracht, worden er borden met een foto van de vermiste op verschillende plekken rondom het bos geplaatst waar de vermiste mogelijk verdwenen is. Middels deze borden wordt de oproep gedaan om informatie over de vermiste door te geven aan de politie. (bron: politiedossier)

Interne informatie

In een aantal zaken wordt ten slotte een zoekvraag bij het Team Criminele Inlichtingen (TCI) uitgezet. Er zijn ook voorbeelden dat het TCI zelf informatie ‘brengt’ naar het onderzoeksteam. Dat laatste is het geval bij de vermissing van een man uit het criminele milieu. Het TCI meldt het team een tapgesprek te hebben opgevangen waarin over de vermiste man wordt gesproken. In dat gesprek wordt gezegd dat de vermiste is omgelegd. ‘Het is gewoon hetzelfde als met (...) zoiets, weet je wel, alleen wat bruter. Ze zijn naar binnen gegaan en hebben hem meegenomen’, zo luidt de zinsnede uit het tapverslag. Dergelijke informatie levert bepaalde denkrichtingen op die verder uitgelopen kunnen worden.

Een andere vorm van actief vragen om informatie is het verzoeken om tips. In meerdere zaken zien we dat er intern binnen de politieorganisatie een bericht wordt gedeeld over de vermissing. Dat kan digitaal zijn maar soms ook via een intern politiemagazine.

Media en tips

Bij informatievergaring in vermissingszaken spelen de media een belangrijke rol. In de meeste zaken heeft de politie met de media samengewerkt. Dit kan verschillende doeleinden hebben, bijvoorbeeld het genereren van tips over de verblijfplaats van de vermiste maar ook het willen voorkomen dat de verkeerde informatie naar buiten wordt gebracht en de buitenwereld laten zien dat ‘de politie er bovenop zit’.

Media-aandacht

In twee derde van de zaken (20 van de 30) is een oproep gedaan waarin is gevraagd informatie met de politie te delen. De teamleider van een TGO die de vermissing van een man heeft onderzocht, vertelt de zaak vanuit tactische overwegingen in de media te hebben gebracht. ‘We liepen al een maand achter met het onderzoek en op deze manier probeerden we tijd in te halen.’ De zaak is in diverse landelijke en regionale media gebracht om tips te vergaren over de verblijfplaats van de vermiste.

De vermissingszaken hebben vooral aandacht gekregen in de tv-programma’s *Tros Vermist*, *Opsporing Verzocht*, *Peter R. de Vries* en *Hart van Nederland*. Enkele zaken zijn (daarnaast) gepresenteerd op regionale tv-zenders. Zes zaken hebben nauwelijks aandacht op tv gekregen. Daarnaast is er een veelheid aan

regionaal en landelijk schrijvende media die artikelen publiceert over vermissingen. Over twee vermissingszaken is een boek verschenen.

Behalve de politie zoeken ook achterblijvers de media actief op om de vermissing onder de aandacht te brengen. Dat is in 9 van de 30 zaken het geval. Opmerkelijk is dat in twee niet-opgehelderde zaken de verdachte zelf de media heeft opgezocht om zijn/haar verhaal te doen. In uitzonderlijke gevallen wordt er ook weleens een beloning uitgelooft door familie of door de officier van justitie voor de gouden tip.

Tips

‘Alles wat je in de media brengt, genereert tips’, aldus een rechercheur. In meer dan de helft van de zaken zijn (redelijk) veel tips binnengekomen. Dit varieert tussen de vijf en duizend tips.

‘In een zaak hadden we wel duizend tips, waarvan er zo’n vierhonderd van paragnosten afkwamen. Het natrekken van tips kost veel tijd. Wij hebben de tips gebundeld en daarna zijn we een rondje gaan maken om de meest betrouwbare tips na te trekken.’ (bron: interview politie)

Er zijn ook zaken waarin geen of weinig tips zijn binnengekomen. Dat kan te maken hebben met het feit dat de vermiste uit een gesloten milieu of familie komt waarin men niet makkelijk praat over wat er (mogelijk) gebeurd is.

Het gezin staat bekend als gevaarlijk. De jongens schieten op alles wat los en vast zit. Het zijn hele intimiderende personen dus niemand durft ze te verraden of er überhaupt over te praten. Tips uit de gemeenschap komen niet binnen terwijl wel het idee bestaat dat meerdere mensen ervan moeten weten. (bron: interview politie)

Terwijl er enerzijds niet altijd de gewenste informatie gegenereerd wordt met de media-aandacht omdat getuigen zwijgen, heeft het onderzoeksteam anderzijds te kampen met tips die onwaarschijnlijk lijken. In meerdere politiedossiers zijn we dezelfde tipgever tegengekomen. Deze man staat te boek als een ‘notoire tipgever’ die in heel veel politieonderzoeken met informatie op de proppen komt waar de politie feitelijk alleen maar door afgeleid wordt.

In een vermissingszaak komen vijftien tips binnen naar aanleiding van een uitzending van Opsporing Verzocht. Er wordt vooral gemeld dat bur-

gers menen de vermiste man nog gezien te hebben. Een getuige heeft de vermiste in een cowboypak gezien. Een andere getuige denkt dat hij de vermiste heeft gezien op een foto in een tijdschrift. Alle tips worden nage- trokken maar ze blijken geen van alle te kloppen. (bron: interview politie)

Nalopen van tips

Het natrekken van tips kan resulteren in nieuwe informatie die relevant is voor het onderzoek. Op basis daarvan kunnen nieuwe scenario's worden gevormd en zoekingen worden gedaan.

Naar aanleiding van een bericht in de media over de vermissing van een man ontvangt de politie meldingen over financiële problemen van de vermiste. Daarop gaat de politie getuigen horen en doet nader financieel onderzoek. De vermiste blijkt torenhoge schulden te hebben opgebouwd die hij probeerde weg te werken met geld dat hij via zijn werkgever wegs- sluisde. Daarnaast had hij zijn zus gevraagd om hem een paar ton te lenen. Het bericht in de media levert daarnaast tips op dat de vermiste man meerdere malen per week prostituees bezocht. (bron: politiedossier)

Politiefunctionarissen merken op dat het belangrijk is om een goede verslagleg- ging te doen van de tips die binnenkomen en het wel of niet oppakken van een tip zodat je daar in de toekomst op kunt terugvallen. Een aantal vermissingsza- ken illustreert de waarde van het goed nalopen van tips. In een zaak is een man met zijn auto van de aardbodem verdwenen. Al vroeg in het onderzoek ont- vangt de politie een tip dat er rijsporen langs een kanaal zijn gezien. Twee poli- tiefunctionarissen gaan kijken, zien de sporen en doen deze af als maaisporen. Tot op de dag van vandaag is het onbekend wat voor sporen het exact zijn ge- weest maar de vermiste is zestien jaar later in de buurt van deze sporen in het water aangetroffen. In een andere zaak ontvangt de politie een tip dat de ver- miste vrouw nog door iemand op de plaatselijke kermis was gezien. Dat verhaal is in het dorp een eigen leven gaan leiden en meerdere mensen verklaarden om die reden hetzelfde. De urgentie tot het actief zoeken naar de vermiste is daar- door in een vroeg stadium afgenomen terwijl de vermiste feitelijk nog niet terecht was.

Op basis van de bevindingen kunnen we niet concluderen dat zaken waarin meer media-aandacht is geweest vaker worden opgehelderd. Ook het uitloven van een beloning heeft in geen van de zaken tot de gouden tip geleid.

Zoekacties

Het vinden van de vermiste is het hoofddoel van de opsporing. Dat betekent zoeken. Maar welke mogelijkheden er tot zoeken zijn en waar gezocht kan worden, is afhankelijk van allerlei factoren. De zoekrichting en het zoekgebied worden bepaald door de informatie die wordt vergaard via diverse bronnen zoals eerder beschreven.

Verhalen

Zoeklocaties komen veelal voort uit informatie die via verhoren en tips wordt vergaard. Een rechercheur: 'Het zoeken is gebaseerd op verhalen en dan ben je bijna naar een speld in een hooiberg aan het zoeken.'

Informatie die middels verhoren wordt verzameld, wijst erop dat de vermiste man zeer kort na zijn verdwijning al zou zijn vermoord. Het onderzoek loopt al lange tijd en circa drie jaar na dato wijzen getuigen en verdachten uiteenlopende locaties aan waar de politie vervolgens zoekingen verricht. Er wordt onder andere gezocht in putten, in woningen en schuren, in open velden, achter een hotel en bij een waterplas. (bron: politiedossier)

In vrijwel alle zaken komt het voor dat paragnosten of helderzienden zich (via de familie of rechtstreeks) melden met een concrete locatie waar de vermiste zich zou kunnen bevinden. Het blijkt afhankelijk van de individuele politiefunctionaris hoe hiermee wordt omgegaan. Zo stelt de een alle aangrijpingspunten die er zijn te omarmen, 'ook al zijn ze afkomstig uit een glazen bol'. Een rechercheur vertelt dat er aangaande de vermissing van een moeder en haar dochter duizend tips binnen zijn gekomen waarvan er circa vierhonderd afkomstig waren van paragnosten. 'Deze tips heb ik allemaal aangehoord en bij bijna elke tip waarbij een locatie werd aangewezen, zijn we met honden gaan kijken.' De ander stelt geen enkele tip afkomstig van een paragnost serieus te nemen omdat dat nog nooit tot een opheldering heeft geleid.

De familie van een vermiste man heeft een paragnost ingeschakeld. Na vijftien maanden meldt de familie zich bij de politie omdat het lichaam van de vermiste volgens de helderziende gedumpt zou zijn in een waterplas. De betrokken politiefunctionaris stelt daarop een onderzoek in de desbetreffende waterplas in. Het leidt niet tot het vinden van de vermiste. (bron: politiedossier)

In zaken waarin signalen zijn van een mogelijk ongeval of suïcide wordt veelal snel gezocht in wateren (rivieren, kanalen, plassen) in de omgeving van waar de vermiste voor het laatst is gezien of op de route die deze vermoedelijk heeft afgelegd.

Als een vermiste man met zijn auto verdwijnt, wordt er uitgegaan van een mogelijk ongeval omdat zijn route langs een kanaal liep. Er is daarom veel gezocht met sonar- en echoapparatuur en een onderwatercamera in verschillende rivieren, kanalen en plassen. Meerdere keren is daarbij een auto uit het water getakeld maar die blijkt in geen enkel geval de auto van de vermiste te zijn. (bron: interview politie)

Aanknopingspunten

Het vinden van het voertuig waarmee de vermiste is verdwenen, kan weer een nieuw aanknopingspunt vormen om verder te zoeken. In meerdere zaken is eerder of later in het onderzoek de auto van de vermiste aangetroffen. In twee zaken waarin het aantreffen van de auto het startpunt vormt van de vermissing wordt uitgebreid in en rondom de auto onderzoek verricht. 'Dezelfde nacht wordt er met warmtecamera's in de omgeving van de auto gezocht en met sonarapparatuur wordt in het water gezocht', luidt het politiedossier. In drie andere zaken wordt de auto van de vermiste na langere tijd aangetroffen. De auto is op dat moment een belangrijk spoor. Als er in de aangetroffen auto van een vermiste jongen spanbanden worden aangetroffen nadat gebleken is dat hij veel problemen had, acht het onderzoeksteam een zelfdoding waarschijnlijk. En bij het aantreffen van sporen van geweld, zoals bloedsporen, komt een misdrijf hoger op de lijst. Het zorgvuldig bergen van het voertuig is overigens van belang. In een van de zaken wordt hier onvoorzichtig mee omgegaan waardoor sporen verloren kunnen zijn gegaan. 'De auto is heel slordig vervoerd waardoor er onderweg allerlei dingen uit de auto zijn gewaaid', vertelt een onderzoeker.

Mogelijkheden

De (technische) middelen die (kunnen) worden ingezet bij zoekacties hangen samen met de tijd waarin het onderzoek draait. In een van de zaken is bijvoorbeeld gezocht met Duitse lijkhonden omdat deze speurhonden er in die tijd in Nederland nog niet waren. In de zaak van een vermist echtpaar is bij aanvang een keer gezocht in de woning. Omdat dat in de jaren negentig van de vorige eeuw was, was de mogelijkheid tot het zoeken naar sporen beperkter dan nu:

‘Luminol bestond toen bijvoorbeeld nog niet.’⁶ En dan is er nog de juridische factor: doorzoekingen in woningen en op andere privélocaties mogen alleen gedaan worden met instemming van bewoners of eigenaren of op basis van een gerechtelijk bevel.

Het team heeft verdenkingen jegens de echtgenoot van de vermiste vrouw. Bijna vier jaar na de verdwijning opent de rechter-commissaris een zoeking in de woning van de vermiste en de verdachte. Onderdeel van deze zoeking betrof dat de tuin werd onderzocht door lijkhonden en daarna werd afgegraven en dat het rioolstelsel met bezinkputten aan een nader onderzoek werd onderworpen. De lijkhonden slaan aan in de tuin maar bij graven wordt er niets gevonden. Tijdens de zoeking wordt kinderporno bij de verdachte aangetroffen dat later gebruikt wordt om de verdachte onder druk te zetten. (bron: politiedossier)

Tactisch-technisch

Meerdere zaken leren dat het belangrijk is om zowel tactisch als technisch-forensisch te zoeken om de juiste conclusies te trekken. Daartoe behoort ook het zoeken met speur- en lijkhonden. Enkel op basis van een tactische zoeking kunnen scenario’s onterecht worden uitgesloten. Zo is de woning van een vermiste vrouw en haar partner eerst tactisch doorzocht. Dat levert geen aanwijzingen voor een misdrijf op. Later wordt een forensische zoeking in de woning gedaan. De lijkhonden slaan aan. Onderzoek van het NFI met behulp van luminol toont bovendien bloed- en sleepsporen in de woning aan. ‘Uit het onderzoek uitgevoerd door de lijk- en bloedspeurhonden en het luminol onderzoek kan gesteld worden dat er mogelijk een misdrijf heeft plaatsgevonden in de woning van de vermiste en dat er waarschijnlijk het stoffelijk overschot van een mens heeft gelegen’, vermeldt het politiedossier. In een andere zaak worden er met tactisch onderzoek aan de auto van een verdachte geen sporen ontdekt maar wijst technisch onderzoek op een later moment uit dat er zich bloedsporen in de auto bevinden.

De auto van de zoon van de vermiste vrouw wordt ‘optisch’ onderzocht. Vooralsnog worden er geen sporen gevonden. Twee maanden later wordt de auto door het NFI onderzocht. Op de bekleding wordt een bloedvlek aangetroffen. (bron: politiedossier)

6 Luminol is een geelgroene chemische stof die oplicht in het donker als deze in contact komt met (o.a.) bloed.

Uitstellen van zoekacties

In enkele zaken is in eerste instantie bewust niet actief gezocht naar de vermiste. Dat betreft zaken waarin de politie er al in een vroeg stadium van uitgaat dat de vermiste het slachtoffer is geworden van een misdrijf én het team zicht heeft op verdachten. De insteek van de opsporing is in die gevallen de zoeklocaties te laten bepalen door de informatie die de verdachten loslaten. ‘Door de druk op te voeren, hoopten we dat de echtgenoot zou vertellen waar hij zijn vrouw had gelaten’, aldus een rechercheur. In beide zaken werpt die methode geen vruchten af; althans niet binnen afzienbare tijd. In één zaak is de vermiste nog steeds niet terecht, in de andere zaak heeft de verdachte na zes jaar aangewezen waar hij zijn vrouw had begraven.

Afbakening

Het is vaak de vraag hoelang de politie moet doorgaan met zoeken. Bij een vermissingszaak zochten de rechercheurs erg dicht bij de uiteindelijke vindplaats van de vermiste. Hier werden bij een zoekactie haar sleutels en fiets gevonden. Ondanks deze duidelijke aanwijzing dat vermiste rond die plek verdwenen is, is na enige tijd besloten om de zoekacties te staken. Ongeveer een half jaar na afsluiting van het onderzoek is de vermiste – op aanwijzen van de dader – dicht bij de plaatsen waar is gezocht alsnog gevonden. In een andere zaak kreeg het team toestemming om op een enkele locatie te zoeken en niet op andere mogelijke vindplaatsen zoals een smeerput en de vloer in de woning van de verdachte. ‘Hiermee lijkt onze bemoeienis met de verdachte tot een eind gekomen’, wordt geconcludeerd in het politiedossier.

Bijzondere vondsten

De zoekacties kunnen overigens een collectie aan bijzondere vondsten opleveren. Zo wordt er tijdens een zoeking in een bos een tas met drie verschillende damesschoenen aangetroffen. Een frappante ontdekking is dat er in het huis van een andere verdachte allerlei tekeningen van kelders en lijstjes van hoe iemand te ontvoeren worden gevonden. In een andere zaak wordt in het huis van de verdachte een uitgeknipt krantenartikel van een soortgelijke vermissingszaak gevonden.

Bijzondere opsporingsmiddelen

Met bijzondere opsporingsmiddelen (BOB-middelen) kan bijvoorbeeld de telefoon van de vermiste getraceerd worden, kunnen de telefoons van betrokkenen worden afgeluisterd, kunnen persoonlijke gegevens worden opgevraagd en kunnen personen stelselmatig worden geobserveerd.

Overtuiging

Voor de inzet van opsporingsmiddelen moet het Openbaar Ministerie overtuigd zijn van het belang om de benodigde middelen in te zetten. Dit levert soms stevige discussies op tussen teamleiders van de politie en de officier van justitie. Zolang er geen argumenten zijn om aan te nemen dat er een misdrijf in het spel kan zijn, is de toepassing van BOB-middelen in principe niet toegestaan. Het team is dan afhankelijk van de vrijwillige medewerking van achterblijvers en instanties. In de zaak van een vermiste man heeft zijn moeder, waar hij inwoonde, zijn laptop aan de politie ter beschikking gesteld voor onderzoek. In andere zaken is met instemming van de familie gezocht in de woning van de vermiste of hebben achterblijvers bij de bank geïnformeerd naar transacties door de vermiste.

Er is na een gerechtelijke toestemming een financieel onderzoek gedaan naar een vermiste man. Hieruit blijkt dat er na de verdwijning een transactie heeft plaatsgevonden met de bankpas van de vermiste man. Bovendien is er een nieuwe pincode aangevraagd voor de betaalpas van de vermiste. (bron: politiedossier)

Laat stadium

In de meeste vermissingszaken is er niet of pas in een later stadium in het onderzoek gebruikgemaakt van BOB-middelen. De politiefunctionarissen die betrokken zijn bij de vermissingszaken zijn het er roerend over eens dat hoe eerder je gebruik kunt maken van BOB-middelen, hoe sneller er zicht komt op wat er gebeurd kan zijn. 'Het is ook afhankelijk van met welke officier van justitie je te maken hebt', vult een rechercheur aan. De ene officier 'durft het eerder aan' om op basis van minder gefundeerde aanwijzingen uit te gaan van een mogelijk misdrijf dan de andere officier, zo is de ervaring van de onderzoeksteams. Een rechercheur over de zaak van een vermiste man: 'We hadden alleen informatie van de familie en verder niets. Dat was te weinig om daadwerkelijk BOB-middelen te mogen inzetten.' In een andere zaak redeneert de officier van justitie 'geen lijk, geen zaak', en geeft op basis daarvan geen toestemming tot

het af luisteren van telefoons. In de zaak van een vermist meisje was er in eerste instantie een discussie over het al dan niet kunnen toepassen van BOB-middelen omdat het team niet kon aantonen dat er direct gevaar was. Op grond van de mogelijkheid dat het meisje gegijzeld kon zijn of het slachtoffer zou kunnen zijn van mensenhandel is toen elf dagen na de vermissing een eerste BOB-aanvraag goedgekeurd voor het traceren van de telefoon van de vermiste. De officier van justitie beargumenteert in een andere zaak – na aandringen door het onderzoeksteam – dat de inzet van BOB-middelen gerechtvaardigd is omdat alleen al het ontbreken van een teken van leven van de vermiste kan duiden op een misdrijf.

Vanaf het eerste bezoek van de politie aan de achterblijvers van een vermiste vrouw bestaat er een verdenking tegen de echtgenoot. Met toestemming van de officier van justitie wordt hij als verdachte aangemerkt en wordt een scala aan BOB-middelen ingezet. Er wordt forensisch onderzoek verricht aan zijn auto, goederen worden veiliggesteld, gegevens uit de computer worden veiliggesteld, de telefoon van de verdachte wordt getapt, hij wordt geobserveerd en camerabeelden van een tankstation worden opgevraagd. (bron: politiedossier)

Het onderzoeksteam moet dus meer dan vermoedens hebben om BOB-middelen te mogen gebruiken. Het ironische van het proces is dat er soms pas door middel van BOB-middelen aanwijzingen voor een mogelijk misdrijf worden vergaard. Zoals een rechercheur ten aanzien van de vermissing van twee vrouwen opmerkt: 'In feite is het idee van een misdrijf ontstaan door steeds meer onderzoek te doen.' Ook de zaak van de vermissing van een vrouw illustreert dat goed. Er bestaan in deze zaak vermoedens dat de vrouw in de auto van haar zoon is vervoerd. De auto wordt in eerste instantie alleen aan de buitenzijde onderzocht. De auto moet vanbinnen ook onderzocht worden maar omdat de rechter-commissaris daar nog geen toestemming voor heeft gegeven, is dat niet mogelijk. Na twee maanden volgt er wel een toestemming tot inbeslagname en onderzoek aan de auto. Daarbij wordt door het NFI een bloedvlek op een kleed in de auto aangetroffen. Het vermoeden dat de vermiste slachtoffer is van een misdrijf wordt hierdoor nog sterker. Ook uit de zaak van een vermiste jonge vrouw blijkt het belang van een tijdige toestemming voor het gebruikmaken van BOB-middelen. Het nader onderzoeken van telefoongegevens, ruim een jaar na dato, biedt aanknopingspunten om naar de vermiste in het bos nabij haar werk te zoeken.

Bijna veertien maanden na de vermissing van de jonge vrouw stelt de politie een onderzoek in naar de inkomende en uitgaande sms-berichten op de telefoon van een vriend van de vrouw. Hieruit blijkt dat de vermiste vrouw enkele uren voor haar verdwijning een (laatste) sms heeft gestuurd met de tekst: 'Ik ben de laatste tijd veel in het bos aan 't lopen en hangen, het is voor me zoals rust zeg maar.' Onderzoek naar de historische printgegevens van de vrouw wijst uit dat haar telefoon zich op het moment van het sturen van de berichten in de directe omgeving van haar werk bevond. (bron: politiedossier)

4.4 Hernieuwd onderzoek

We spreken over langdurige vermissingen van langer dan een jaar. Dat betekent in de meeste gevallen dat er niet vanaf het eerste moment voortdurend onderzoek is gedaan. De gaten in de tijdlijn die we zijn tegengekomen in de politiedossiers wijzen op het ad-hockarakter waarmee zaken soms weer worden opgepakt en weer worden weggelegd. Op basis van de politiedossiers is het niet altijd duidelijk wat de doorlooptijd is van een opsporingsonderzoek. Deze varieert van enkele dagen tot enkele weken en jaren. Over sommige opsporingsonderzoeken zeggen de betrokken politiefunctionarissen dat het onderzoek pas is afgerond als de vermiste terecht is: 'Van een officiële sluiting van het opsporingsonderzoek is nooit sprake geweest.' Van actieve opsporing kan echter ook niet altijd meer gesproken worden, weten we op basis van de interviews. Wat bij de vermissingszaken vaak voorkomt, is dat er niet structureel aan de zaak wordt gewerkt maar dat de zaak na een periode van actief onderzoek alleen nog aandacht krijgt op momenten dat er nieuwe informatie binnenkomt die nieuwe aanknopingspunten voor onderzoek biedt. Uit het politiedossier van de vermissing van een meisje is te herleiden dat er gedurende vijftien maanden met lange tussenpozen aan de zaak is gewerkt. 'Het team is afgebouwd maar vervolgens zit je te wachten tot het vlammetje opnieuw aangestoken wordt zodat je weer kunt gaan', vertelt een onderzoeker over zijn zaak. Soms wordt er na het opheffen van een team 'onder water' nog wel onderzoek gedaan.

Het team wordt na zeven maanden afgebouwd en opgeheven omdat er geen aanknopingspunten voor een verdere zoektocht zijn. De rechter-commissaris en de officier van justitie beslissen dat er in het geheim nog

een onderzoek blijft draaien naar een drugsscenario op basis van rest-informatie die in het onderzoek naar voren is gekomen. (bron: interview politie)

Het al dan niet formeel beëindigen van het opsporingsonderzoek wordt in de politiedossiers vaak beargumenteerd met de vaststelling dat ‘de onderzoeks-handelingen niet hebben geleid tot het achterhalen van de verblijfplaats van de vermiste’. Het krijgen van voldoende tijd om een vermissing uit te rechercheren, blijkt wel van belang. In meerdere vermissingszaken reflecteren de betrokken politiefunctionarissen dat ze van de leiding onvoldoende tijd hebben gekregen om de zaak goed op te pakken. ‘Door prioritering van een moordzaak die in de regio speelde ten tijde van de vermissing is er minder aandacht voor de zaak geweest’, staat in een politiedossier. Een onderzoeker vertelt dat hij niet meer mocht verder werken aan de zaak en dit bij de leiding heeft afgeschilderd als ‘een zwart hoofdstuk in de recherchegeschiedenis’. De vermiste in deze zaak is na meer dan 25 jaar nog steeds niet terecht.

Hierna beschrijven we achtereenvolgens hoeveel zaken er tussentijds zijn heropend, wat de aanleidingen daarvoor zijn, op welk moment dat wordt gedaan, door welk team en welke handelingen er dan nog worden verricht.

Heropening van zaken

Hoewel er niet altijd sprake blijkt van een formele afsluiting, is uit de politiedossiers wel te herleiden dat het merendeel van de opsporingsonderzoeken (18 van de 30) op termijn wel formeel (een of meerdere keren) is heropend. Dat geldt voor het merendeel van de niet-opgehelderde zaken (14) en logischerwijze in mindere mate voor de opgehelderde zaken (4). In hernieuwd onderzoek worden na afsluiting van het eerdere onderzoek opnieuw opsporingshandelingen verricht om de vermiste alsnog te vinden. In 12 van de 30 zaken is er tussentijds geen sprake van een formele heropening van het opsporingsonderzoek. In vijf vermissingszaken kent het opsporingsonderzoek geen tussenfasen omdat het altijd heeft doorgelopen. Hetzelfde team werkt lange tijd aan de zaak zonder formeel af te sluiten en dat heeft in die vijf zaken ook geresulteerd in de opheldering van de zaak. In de andere zeven zaken is er wel sprake van afsluiting van het eerste onderzoek en is daarna tussentijds nooit meer serieus hernieuwd onderzoek opgestart. Dit betreft vier niet-opgehelderde en

drie opgehelderde zaken. Over een van de niet-opgehelderde zaken die nooit is heropend, zegt een betrokken politiefunctionaris: ‘Er waren al geen gronden om in eerste instantie onderzoek te doen. Er zijn geen concrete aanwijzingen, geen stoffelijk overschot en geen verdachten. Laat staan dat er reden was om het onderzoek te heropenen.’

Tabel 4.2: Heropening van opsporingsonderzoeken

Hernieuwd onderzoek	Niet-opgehelderd	Opgehelderd	Totaal
Heropening	14	4	18
Geen heropening	4	8	12
Totaal	18	12	30

Aanleidingen

Aanleidingen om een onderzoek te heropenen zijn divers. We bespreken hier de belangrijkste aanleidingen zoals die uit de politiedossiers en interviews zijn gedestilleerd.

Nieuwe informatie

Ten eerste kan nieuwe informatie ertoe leiden dat een vermissing opnieuw onder de loep wordt genomen. Dit kunnen tips zijn of informatie afkomstig uit verklaringen. Nieuwe informatie kan ook voortkomen uit acties door achterblijvers die eigenstandig onderzoek uitvoeren of uit andere opsporingsonderzoeken. In de zaak van een vermiste vrouw verzamelen kennissen van de vermiste informatie waaruit blijkt dat de verklaring van de echtgenoot van de vermiste vrouw onwaarschijnlijk is. De vrouw zou volgens haar echtgenoot ergens verblijven maar daar is ze, zoals blijkt uit onderzoek door de familie, nooit gezien. In een andere zaak gaat de moeder van een vermiste jonge man zelf op onderzoek uit vanaf het moment dat de politie ermee stopt.

Na afsluiting van het eerste onderzoek ondervraagt de moeder op persoonlijke titel een aantal personen die verband konden houden met de verdwijning van haar zoon. Moeder verklaart: ‘Eind juni heb ik vernomen dat het onderzoek is stopgezet. We zijn nu vijf maanden verder en hij is nog steeds niet gevonden. Ik heb besloten zelf een aantal mensen te benaderen.’ Naar aanleiding van de bevindingen uit de gesprekken die de moeder heeft gevoerd, wordt het onderzoek op bevel van de officier van justitie weer opgepakt. (bron: politiedossier)

Nieuwe informatie waarmee een vermissingszaak opnieuw aan het rollen komt, betreft in een andere zaak het aantreffen van spullen van de vermiste. In een woning van een verdachte van vermogensmisdrijven treft de politie bij een zoeking het identiteitsbewijs en de handtas van een vermiste vrouw aan. Vanaf dat moment wordt ervan uitgegaan dat deze verdachte betrokken kan zijn bij de verdwijning van de vrouw en wordt het onderzoek anderhalf jaar na de vermissing heropend. In een andere zaak vormt het aantreffen van het stoffelijk overschot van een vrouw de aanleiding om door te pakken op een inmiddels ruim zeven jaar oude vermissingszaak. De vrouw was een vriendin van de vermiste en die connectie vormt de aanleiding om de vermissingszaak nog eens tegen het licht te houden.

Druk van buitenaf

Druk die van buitenaf op de politie wordt uitgeoefend vormt een tweede aanleiding voor het opnieuw starten van een onderzoek. Achterblijvers, de media of de politiek hebben in die zaken aangedrongen op het heropenen van een onderzoek. Een voorbeeld hiervan is dat de broer van een vermiste man de politie aanspoort om drie maanden na sluiting van het onderzoek de zaak opnieuw onder de aandacht te brengen in Opsporing Verzocht. Na overleg met de officier van justitie verricht een rechercheur nog enkele nieuwe opsporingshandelingen. De politie wordt eveneens door de familie van de vermiste onder druk gezet in een andere zaak. In dit geval heeft een van de betrokken rechercheurs de familie gestimuleerd een brief naar de hoofdofficier van justitie te schrijven om de zaak te heropenen. Op last van de hoofdofficier gebeurt dat ook.

In enkele vermissingszaken vormt de druk die Peter R. de Vries uitoefent op de politie de aanleiding om de zaak na afsluiting van het eerste onderzoek te heropenen. In één zaak na zeventien jaar en in een andere zaak na bijna drie jaar. In het laatste geval heeft de familie van de vermiste de media ingeschakeld omdat ze bij de politie geen gehoor kreeg. Een rechercheur reflecteert: ‘Als Peter R. de Vries geen druk had uitgeoefend dan was de zaak niet meer opnieuw opgepakt.’

Peter R. de Vries heeft naar aanleiding van zijn bevindingen aangeklopt bij de hoofdofficier van justitie om aan te dringen op nader onderzoek. In opdracht van het Openbaar Ministerie wordt daarop een onderzoeksteam geformeerd om de vermissing opnieuw onder de loep te nemen. (bron: interview politie)

In een andere zaak geeft de schrijvende pers bijna drie jaar na de vermissing aanleiding om nog onderzoekshandelingen uit te voeren. ‘Een landelijke krant kwam op de proppen met een nieuw scenario, in een artikel werd een verdachte met naam genoemd. Wij zijn toen opnieuw opgestart om dat scenario te checken op waarschijnlijkheid’, licht een politiefunctionaris toe.

Innovatieve methoden en technieken

Uit de zaken blijkt dat een derde type aanleiding voor hernieuwd opsporingsonderzoek gevormd wordt door de beschikbaarheid van nieuwe methodieken of technieken in de opsporing. Een van de zaken is na ruim vier jaar opnieuw onder de loep genomen als ‘testcase’ in een pilot van een nieuw ontwikkelde analysetool (BRAINS). Van een echt onderzoek is het echter niet gekomen omdat de analyse niet resulteerde in nieuwe handvatten voor onderzoek. De vermissing van twee vrouwen wordt naar aanleiding van een review wel opnieuw in onderzoek genomen. ‘Het eerste onderzoek werd onbevredigend afgesloten, we hadden goede ervaringen met reviews en wilden de zaak nog eens laten toetsen op kansen’, vertelt een rechercheur.

Het coldcase- en reviewteam heeft een analyse gemaakt van het eerste onderzoek. Het team concludeert onvolledigheden en mogelijkheden voor nader onderzoek. Er is onder andere sprake van discrepanties tussen verklaringen van getuigen rondom tijdstippen en omstandigheden en onvolledige verslaglegging van verhoren. Op aanbevelen van het reviewteam wordt een nieuw TGO opgestart. (bron: politiedossier)

Twee zaken die handelen om de vermissing van een kind worden na afsluiting van het eerste onderzoek voor een review aangeboden aan het destijds nieuw opgerichte Landelijk Team Kindermoord (LTK).⁷ In de ene zaak leiden de bevindingen ruim twaalf jaar na de vermissing tot het inrichten van een nieuw onderzoeksteam dat gevolg geeft aan de aanbevelingen van het LTK. ‘Het standpunt was te proberen om nergens een open eind of tip te laten liggen en met een stofkam de gegevens door te kammen’, schetst een politiefunctionaris. In de andere zaak blaast een analyse van het LTK de vermissingszaak van een jong meisje zeventien jaar na dato nieuw leven in. ‘Uit de analyse van het LTK kwamen nieuwe verhalen naar voren die we zijn gaan uitrechercheren’, licht het team toe. Een andere reden om laatstgenoemde zaak opnieuw op te pakken is

7 In 2004 is het LTK opgeheven.

dat er op het gebied van sporenonderzoek in de loop van zeventien jaar veel veranderd was.

Een andere ‘methode’ op basis waarvan een vermissingszaak na bijna zes jaar nieuw leven in is geblazen, is het houden van een brainstormsessie over nieuwe mogelijkheden voor onderzoek door het team. Daaruit komt onder andere naar voren dat er nieuw technisch sporenonderzoek mogelijk is, waarop het onderzoek wordt heropend.

Aan de rolstoel van de vermiste vrouw zijn zand- en moddersporen en boomblaadjes gevonden. Er blijken – bijna zes jaar later – na overleg met een DNA-deskundige van het NFI mogelijkheden te zijn om DNA uit biologisch niet-menselijk materiaal te halen. Er wordt een verdieping op de sporen op de rolstoel gemaakt waarbij getracht wordt meer te weten te komen over de samenstelling van de bodem. Na onderzoek van acht maanden komt het NFI met een volledig DNA-profiel uit de sporen op basis waarvan locaties kunnen worden gezocht die overeenkomen met het sporenprofiel. Daartoe behoort in elk geval niet het bos dat de rechercheurs in eerste instantie voor ogen hadden. (bron: politiedossier)

Doorzettingskracht

Ten slotte zijn er vermissingszaken opnieuw in onderzoek genomen vanuit doorzettingskracht van betrokken politiefunctionarissen. Bijna drie jaar na de vermissing van een echtpaar schrijft een rechercheur in het dossier: ‘De vermissing van het echtpaar laat ons toch niet geheel los. Aangezien de vermissing nog altijd een groot raadsel is, lijkt het mij wenselijk om een nieuwe poging te wagen hierin duidelijkheid te verschaffen’. In het interview licht deze rechercheur toe dat het initiatief tot heropening van de zaak voortkomt uit het feit dat er onder collega’s altijd nog over de zaak werd gepraat waardoor hij getriggerd werd nog wat te doen. Daarop laat hij de zaak door een gedragskundige analyseren die adviseert tot nieuw onderzoek.

Perioden

De momenten waarop hernieuwd onderzoek wordt gedaan, variëren in relatie tot de aanleiding om een zaak te heropenen. Soms zitten er vele jaren tussen het eerste onderzoek en een review of heropening. Gemiddeld duurt het bijna zes

jaar voordat er formeel opnieuw onderzoek naar de zaak wordt gedaan, met vijf maanden als kortste periode en ruim 25 jaar als langste periode.

Twintig jaar na de vermissing wordt de vermissingszaak door het team ingestuurd naar het coldcaseteam met als argumentatie: ‘Wij vonden het vanuit het onderzoeksteam niet meer dan normaal dat het meisje recht had op goed onderzoek. Eerder heeft het niet de aandacht gekregen die het verdiende.’ (bron: interview politie)

De gemiddelde duur voordat een zaak (voor het eerst) opnieuw in onderzoek wordt genomen, ligt bij de niet-opgehelderde zaken ruim drie keer zo hoog als bij de zaken die uiteindelijk zijn opgehelderd. De niet-opgehelderde zaken zijn tussentijds na gemiddeld bijna zeven jaar opnieuw onderzocht en de opgehelderde zaken na gemiddeld twee jaar. Omdat het (met name bij de opgehelderde zaken) om kleine aantallen gaat, bieden deze resultaten enkel een indicatie van een verband.

Tabel 4.3: Periode tussen vermissing en (het eerste) hernieuwd onderzoek door de politie

Periode na vermissing	Niet-opgehelderd	Opgehelderd	Totaal
< 6 maanden	1	-	1
6 tot 12 maanden	1	2	3
1 tot 2 jaar	3	-	3
2 tot 3 jaar	1	-	1
3 tot 4 jaar	1	2	3
4 tot 5 jaar	2	-	2
5 jaar of langer	5	-	5
Totaal	14	4	18

Het is niet van elk hernieuwd onderzoek helder hoelang de politie aan de zaak heeft gewerkt. De dossiers bieden daarop niet altijd zicht. Van de zaken waar de duur wel bekend is, varieert het van enkele dagen tot enkele maanden. De duur van het nieuwe onderzoek is afhankelijk van de toestemming die het team daarvoor krijgt en de opsporingshandelingen die men wil verrichten. Een onderzoek dat ruim anderhalf jaar na de verdwijning van een vrouw is heropend omwille van een concrete tip over de mogelijke vindplaats beperkt zich tot het zoeken op de betreffende locatie. In totaal heeft dat nieuwe onderzoek enkele weken in beslag genomen.

De vermissingszaak is eerst door de districtsrecherche opgepakt, daarna overgenomen door een TGO. Na uitblijven van resultaat is het onderzoek gereviewd waarna een nieuw TGO is gestart. Tussentijds in de zaak gemonitord door de wijkagent. (bron: interview politie)

Teams

Hernieuwd onderzoek kent verschillende gradaties. De politiefunctionaris die bij de start van de zaak is betrokken, kan de opdracht krijgen om zich na verloop van tijd opnieuw te verdiepen in de zaak of er wordt een nieuw team geformeerd. Naast veelal enkele individuele politiefunctionarissen en districts-teams van het eerste uur die een ‘doorstart’ maken, werken er soms TGO’s of coldcaseteams of het toenmalige LTK tussentijds aan de zaken. Drie zaken worden in de loop van de tijd meerdere malen op verschillende niveaus heropend.

Het onderzoek naar de vermissing van een jong meisje wordt een aantal keer heropend. Na ruim twaalf jaar neemt het Landelijk Team Kindermoord de zaak in onderzoek. Er wordt door een team van tien rechercheurs opnieuw naar de zaak gekeken. Dat levert niets op en er verstrijken vijf jaren voordat er wederom een aanvang met een onderzoek wordt gemaakt. Dit keer met een team van negentien rechercheurs. Als ook dat niet tot een opheldering leidt, gaat de zaak – twintig jaar na de vermissing – naar het coldcaseteam waar de zaak nog steeds ligt. (bron: politiedossier)

Officier van justitie

Bij intensieve opsporingsonderzoeken wordt het als nuttig ervaren om een vaste zaaksofficier te hebben. ‘Een zaaksofficier heeft meer kennis van de zaak en kan daarom ook beter meedenken in de opsporingsmogelijkheden’, licht een politiefunctionaris toe. In meer dan de helft (17) van de 30 zaken is er een zaaksofficier aangesteld. In de meeste zaken zijn de politiefunctionarissen van mening dat er een goede samenwerking was tussen de politie en het Openbaar Ministerie. In deze zaken prijzen de rechercheurs vaak de vasthoudendheid en gedrevenheid van de officieren.

‘Er kwam een vaste officier toen het een TGO werd. Ze beet zich helemaal vast in de zaak. Het bewijs was niet erg hard maar toch ging de offi-

cier over tot vervolging, dan moet je wel lef hebben. De druk van de familie was ook wel dusdanig groot dat de officier hier wel iets mee moest.’ (bron: interview politie)

Enkele rechercheurs merken op dat het prettig is als de zaaksofficier of de par- ketsecretaris in de eerste twee weken van het opsporingsonderzoek dagelijks bij het onderzoeksteam aanwezig is. Een officier van justitie vertelt op zijn beurt het als prettig te ervaren om de notulen van de briefings en van het team- leidersoverleg te ontvangen zodat hij op de hoogte is van wat er gebeurt in het onderzoek. In andere zaken is er nauwelijks contact geweest met de officier van justitie, bijvoorbeeld omdat de vermissing niet als een uitgebreid onderzoek is opgepakt of omdat er pas een officier bij de zaak wordt betrokken op het moment dat de vermiste wordt gevonden.

Expertise en middelen

Onderzoek naar vermiste personen kan erg breed zijn. Daarom is het nuttig om extra middelen en expertise in te schakelen indien die niet in het team aanwezig zijn. Dat gebeurt in de meeste zaken (23 van de 30). Soms doet het team een beroep op de ervaring van collega's. In de zaak van een vermiste vrouw heeft het team contact gezocht met andere teams in het land die vermissingszaken hebben gedraaid om kennis uit te wisselen. Wat betreft het betrekken van specifieke spe- cialismen vraagt alleen al het organiseren en uitvoeren van zoekacties naar de ver- miste om ondersteuning door interne en externe professionals en organisaties. Denk daarbij aan de Koninklijke Luchtmacht voor het uitvoeren van zoekingen vanuit de lucht, de mobiele eenheid, de brandweer, boswachters, de Nederlandse Kustwacht, defensie, Rijkswaterstaat, scheepvaartdiensten, de Koninklijke Marine en speurhonden. Het NFI is eveneens een belangrijke partner voor de politie in vermissingszaken aangaande zoekingen maar ook met betrekking tot sporenon- derzoek en het vaststellen van de doodsoorzaak als de vermiste wordt gevonden.

In een derde van de zaken (11 van de 30) is een gedragskundige ingescha- keld voor het maken van een inschatting van de vermissing, het schetsen van een profiel van de vermiste en eventuele verdachten of het ondersteunen bij het verhoren van verdachten.

Het team laat een slachtofferassessment opstellen door gedragskundigen van de politie. Hierin staan verschillende hypothesen ter verklaring van de vermissing. De gedragskundigen beoordelen dat de scenario's weg- lopen en zelfmoord onwaarschijnlijk zijn. (bron: politiedossier)

Onderzoeksteams doen soms ook een beroep op de Landelijke Deskundigheidsmakelaar (LDM) van de politie voor het betrekken van specialistische expertise zoals taalkundigen in het geval van een buitenlandse verdachte of vermiste, of een eerwraakdeskundige indien dat een scenario is. In uitzonderlijke gevallen doet een team een beroep op buitenlandse politiediensten zoals de FBI om de nieuwste kennis op het gebied van vermissingen te kunnen benutten.

Het benutten van specialismen bij vermissingszaken lijkt te kunnen bijdragen aan het succes van de opsporing. Uit de politiedossiers is af te leiden dat er in bijna alle opgehelderde vermissingszaken (10 van de 12) een vorm van expertise is ingezet. Bij de niet-opgehelderde zaken is dat in de helft van de zaken (9 van de 18) gedaan.

Een knelpunt dat sommige teams hebben ervaren, is dat de benodigde middelen of mensen niet altijd voorhanden zijn als besloten wordt een actie uit te voeren. In de zaak van een vermiste vrouw verzoekt het team de landelijke eenheid van de politie om het maken van warmtebeelden vanuit de lucht in de omgeving van de woning. 'Er is op dat moment geen helikopter beschikbaar vanwege een actie', herinnert een rechercheur zich. In een andere vermissingszaak wordt een grote zoekactie georganiseerd in een bosperceel. Er blijken op de dag zelf echter niet voldoende prikstokken te zijn om mee te zoeken waardoor er met kwalitatief minder goed materiaal moet worden gewerkt. Een rechercheur licht toe: 'De vervangende prikstokken waren veel dikker dus het kan best zijn dat de ME de vermiste geprikt heeft maar dit niet gevoeld heeft'. Later blijkt de vermiste begraven te liggen op de plek waar met prikstokken is gezocht maar waar toen niets is aangetroffen.

Opsporingshandelingen

Het merendeel van de langdurige vermissingszaken is feitelijk nooit losgelaten door de betrokken rechercheurs. 'Er is niet constant een onderzoek geweest maar er is wel altijd aandacht voor de zaak gebleven', vertelt een rechercheur. Ook al is een zaak formeel afgesloten, toch verrichten politiefunctionarissen in de loop der tijd kleine handelingen zoals het nalopen van tips die binnenkomen of het monitoren van aangetroffen stoffelijke overschotten.

Na formele heropening van een vermissingszaak kan het zijn dat het team kortdurend enkele opsporingshandelingen verricht of langdurig aan de zaak werkt en alles uit de kast trekt. 'Er is een inhaalslag gemaakt van wat er in eerste instantie allemaal gedaan had moeten worden', stelt een rechercheur. In een van

de zaken spreekt het team in het politiedossier van een ‘slotoffensief’ waarmee het stelt nog een keer alle inzet te plegen om de zaak op te helderen. Wat overigens ook is gelukt. De nieuwe politieacties in de zaak lijken onrust veroorzaakt te hebben bij een van de verdachten die uiteindelijk uit zichzelf is gaan verklaren over de begraafplaats van de vermiste. Ook in een andere opgehelderde zaak lonen de inspanningen van het team. De verdachte die het team in het vizier heeft, wordt door middel van een infiltrant onder druk gezet om te verklaren over de vindplaats van zijn echtgenote en op diverse plekken wordt nogmaals gezocht waarbij zelfs graven worden gelicht. Andere onderzoekshandelingen die in hernieuwd onderzoek worden gedaan zijn het (opnieuw) horen van achterblijvers en getuigen, het verhoren van verdachten, uitvoeren van buurtonderzoek, doorzoekingen van woningen, schuren, auto’s en zoekingen in wateren en bospercelen. ‘Behalve met honden is er gezocht met een F16. Er is op 26 locaties gezocht. Zelfs het graf van de moeder van een van de verdachten is geopend om te controleren of het lijk daar lag’, zo staat in een politiedossier.

Het onderzoek is ruim anderhalf jaar na dato door een TGO heropend op basis van een getuigenverklaring over een mogelijke vindplaats van de vermiste. Er wordt een onderzoek ingesteld naar de situatie van het aangewezen gedeelte in een bos voor en na de datum van de vermissing. De boswachters worden als getuige gehoord over eventuele veranderingen in het bosperceel. Er worden fotografische opnamen met warmtebeelden gemaakt van het bosgebied waarop te zien is dat er in de omgeving op acht plaatsen grondverstoringen zijn op te merken. Nader onderzoek naar deze plaatsen levert geen bijzonderheden op. (bron: politiedossier)

Sommige heropende onderzoeken worden in de luwte uitgevoerd, in andere zaken kiest het team ervoor de media op te zoeken en de zaak bijvoorbeeld jaren na dato nog een keer in Opsporing Verzocht onder de aandacht te brengen. Dat levert in een zaak bijvoorbeeld meer dan vijftien jaar na dato tachtig nieuwe tips op die door het nieuwe team worden uitgelopen. In sommige zaken is daarnaast met de nieuwste technieken een verouderingsfoto van de vermiste geconstrueerd met behulp van buitenlandse deskundigen. In een zaak is anderhalf jaar na de vermissing van een vrouw een website over de zaak opengesteld om tips binnen te halen. Iedereen kon via de website een reactie achterlaten in de vorm van een vraag, tip of scenario. Dit leverde in totaal meer dan tweehonderdvijftig reacties op maar leidde niet tot het vinden van de vermiste.

Ook wordt er bij hernieuwd onderzoek gebruikgemaakt van BOB-middelen. Tappen, stelselmatige observatie, het opvragen van historische telefoongegevens en soms ook de inzet van een infiltrant worden toegepast. Door het verstrijken van de tijd kan het zijn dat de politie over meer aanwijzingen beschikt dat de vermiste het slachtoffer is van een misdrijf. Er is immers al lange tijd geen teken van leven meer waargenomen. Als er op basis daarvan uitgegaan wordt van een misdrijf is de toepassing van BOB-middelen gegrond. Acties die eerder in de tijd, in eerder onderzoek, niet uitgevoerd konden worden, kunnen dat in hernieuwd onderzoek vaak wel. Dat betekent dat er dan over het algemeen wel toestemming wordt verleend tot het uitvoeren van een doorzoeking in een woning of het tappen van een verdachte. Soms wordt er jaren na dato voor het eerst een zoeking uitgevoerd in de woning van de vermiste.

Er wordt een tactische zoeking verricht in de woning waar het stoffelijk overschot van de vermiste vrouw vier jaar na dato is gevonden. Daarbij wordt een doos aangetroffen met goederen van de vermiste waaronder haar bankpas. Verder wordt een broek met bloedresten aangetroffen.
(bron: politiedossier)

Zolang het aangaande de verdachte ook jaren na dato echter enkel bij vermoedens blijft, is de inzet van BOB-middelen nog steeds niet mogelijk. Maar uit meerdere zaken blijkt dat het verstrijken van de tijd ook dan een factor is die nader onderzoek mogelijk maakt. Illustratief hiervoor is de zaak van een vermiste vrouw waarbij een verdenking bestaat tegen haar echtgenoot. In eerder onderzoek kon geen forensische zoeking in de woning en op het privéterrein plaatsvinden. Het team heeft te weinig bewijs om de echtgenoot aan te merken als verdachte. Als het team erachter komt dat de echtgenoot 25 jaar na dato is verhuisd en zijn voormalige woning op de nominatielijst staat om gesloopt te worden, geeft dat de doorslag om er alsnog te kunnen gaan zoeken. Het team grijpt dit ‘als laatste kans’ aan en voert een zoeking uit.

Een ander voorbeeld van het voordeel van het verstrijken van tijd is dat er nieuwe technieken kunnen zijn om beter onderzoek te doen. In de zaak van een vermist echtpaar is dertien jaar na dato gezocht met een grondradar om verstoringen in de grond te detecteren. Ten tijde van het eerste onderzoek bestond deze radar nog niet.

In diverse opsporingsonderzoeken is het uitgangspunt dat er bij heropening van de zaak onrust kan ontstaan bij personen die met de verdwijning te maken kunnen hebben. Daar worden de opsporingshandelingen dan omheen

gebouwd in de vorm van een ‘stookactie’. ‘Er wordt kunstmatig getracht de spanning bij de verdachte op te voeren in de hoop dat hij zich op enigerlei wijze blootgeeft’, vermeldt een politiedossier. Onderdeel van het plan in deze zaak is dat de vermissing drie jaar na dato rond de dag van de verdwijning van de vrouw ruimschoots onder de publieke aandacht wordt gebracht. Tegelijkertijd wordt dan de verdachte geobserveerd en getapt om zijn reactie vast te leggen. Het dossier vervolgt: ‘Hopelijk resulteert deze actie in de oplossing van de zaak.’ Het mocht echter niet baten.

Door het verstrijken van de tijd kunnen opsporingsmogelijkheden ook juist beperkt zijn. Dat geldt bijvoorbeeld voor het veiligstellen van vluchtige gegevens, zoals beeldmateriaal van camera’s. In de zoektocht naar een vermiste vrouw ontdekt het team, nadat het de beschikking heeft over haar bankgegevens, dat er geld van haar OV-chipkaart is afgeschreven. Pas vanaf dat moment onderzoekt het team het reisgedrag van de vermiste en gaat op zoek naar camerabeelden van openbaarvervoerbedrijven op de dagen dat er met haar OV-kaart gereisd is. Het blijkt echter te laat: de beelden zijn niet meer beschikbaar omdat deze slechts een beperkte tijd worden bewaard. ‘Als er direct na de vermissing de mogelijkheid was geweest tot het bevragen van de reishistorie van de vermiste hadden we de dader via het beeldmateriaal wellicht eerder in het vizier gehad’, stelt een rechercheur.

Als er veel tijd is verstreken sinds de vermissing lopen de nieuwe teams er ook soms tegen aan dat getuigen overleden zijn, de omgeving veranderd is of informatie niet meer toegankelijk is. In een zaak wordt de vermoedelijke plaats delict afgezocht met lijkhonden. ‘De honden konden niet goed werken door de dichte begroeiing’, luidt een dossier. In een andere zaak wil de verdachte niet meewerken aan een reconstructie omdat zijn tuin er zoveel jaar later anders uitzag dan ten tijde van de verdwijning van zijn vrouw.

Onderzoek na aantreffen vermiste

Behalve dat er tussentijds nieuw onderzoek kan plaatsvinden, vindt er per definitie een nieuw onderzoek plaats als de vermiste wordt teruggevonden. In de door ons bestudeerde opgehelderde vermissingen zijn de vermisten in tien zaken dood teruggevonden. Er moet worden vastgesteld wat de doodsoorzaak is en – in die zaken waarin dat nog niet bekend is – wie er eventueel verantwoordelijk is voor de dood van de vermiste. De handelingen die volgen op het aantreffen van het lichaam van de vermiste zijn bijvoorbeeld het uitvoeren van

onderzoek op en rondom de vindplaats met apparatuur, experts en honden, het maken van luchtfoto's en autopsie.

Het NFI doet sectie op het lichaam van het slachtoffer. Ze hebben haar DNA gecheckt en daarnaast hebben ze haar gebit gecheckt aan de hand van foto's van de tandarts. De conclusie is dat de vrouw is doodgestoken. (bron: politiedossier)

Een concreet voorbeeld van het rechercheren na het aantreffen van een vermiste in een graf is het maken van een reconstructie van het graven van het graf om na te gaan of het door een persoon kan zijn gegraven. Een ander voorbeeld is het vaststellen of het te water raken het gevolg is van een misdrijf, ongeval of suicide.

Er wordt forensisch onderzoek verricht naar de vermiste die met zijn auto na vijf jaar in het water is aangetroffen. Het onderzoek wijst uit dat de auto met draaiende motor te water is geraakt en er worden geen sporen van een misdrijf gevonden. De conclusie luidt dat het naar alle waarschijnlijkheid om zelfmoord gaat. (bron: politiedossier)

4.5 Resultaten

Wat heeft de opsporing opgeleverd in de dertig vermissingszaken? In deze paragraaf schetsen we de resultaten van de opsporingsonderzoeken. We gaan in op de vindplaatsen van de vermisten die terecht zijn, de doodsoorzaak en welke factoren lijken te hebben bijgedragen aan de opheldering van de zaak.

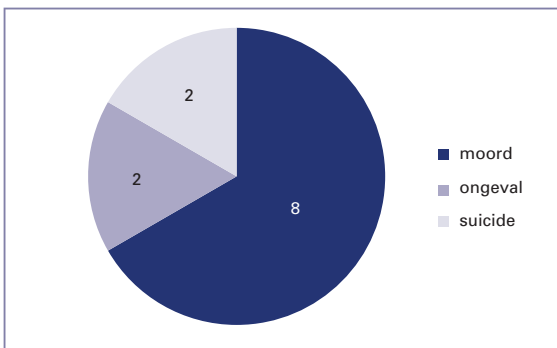
Opheldering

Het gewenste resultaat van de opsporing is dat het doel wordt bereikt. Dat wil zeggen: het vinden van de vermiste en – indien iemand verantwoordelijk is voor de verdwijning – ook een veroordeling van de dader. Van de dertig vermissingszaken zijn er (vooralsnog) twaalf opgehelderd. Dat wil zeggen dat de vermiste is teruggevonden en/of er een verdachte is veroordeeld voor de moord/doodslag op de vermiste.

In tien van de twaalf zaken zijn de vermisten gevonden. Twee vermisten zijn

nog niet terecht maar er is in die zaken wel een dader veroordeeld. Van de tien vermisten die zijn gevonden, zijn er zes door een misdrijf om het leven gekomen, twee zijn verongelukt en twee hebben zelfmoord gepleegd. Er wordt verondersteld dat de twee vermisten die nog niet zijn teruggevonden ook door een misdrijf om het leven zijn gekomen.

De twaalf zaken zijn na gemiddeld ruim vijf jaar opgehelderd. De zaak die het snelst is opgehelderd duurde een jaar (conform het minimum van het selectiecriterium voor de zaken) en de langstlopende opgehelderde zaak duurde ruim zestien jaar.

Figuur 4.1: Doodsoorzaak opgehelderde vermissingen

Vindplaats

In vier vermissingszaken lagen de vermisten begraven in het bos of in de duinen. In drie zaken zijn de vermisten teruggevonden op de bodem van een kanaal. De drie overige vermisten zijn onder andere omstandigheden teruggevonden: onder een brug, onder de fundering van een huis en opgehangen aan een boom in een duinbos. Zoals eerder gezegd, twee vermisten zijn nog niet terecht.

Een vermiste vrouw wordt op aanwijzen van de dader bijna zes jaar na dato teruggevonden. Tijdens een ruzie heeft de dader haar doodgeschooten. Vervolgens heeft hij haar in bouwplastic gewikkeld en ingetapet en haar in een kuil van anderhalve meter diep in het bos begraven.

Een interessante vervolgvraag is of de locatie waar een vermiste wordt teruggevonden een specifieke betekenis voor de vermiste en/of de eventuele dader

heeft. Uit de politiedossiers en de interviews is af te leiden dat deze vraag voor in elk geval vier zaken bevestigend beantwoord kan worden. Een van de slachtoffers ligt begraven nabij een vakantielocatie waar zij en de dader samen zijn geweest. Een andere vermiste vrouw wordt gevonden in een bos waar zowel zij als de dader met regelmaat kwamen. Een ander slachtoffer ligt begraven op de vaste route waar zij en de dader weleens gingen wandelen en waar het slachtoffer met haar zus hardliep. En ten slotte wordt een vermiste man gevonden nabij een plas water waar hij en de dader af en toe gingen zwemmen. Voor de overige zaken is op basis van het dossier niet bekend of de vindplaats een bijzondere betekenis voor de vermiste en/of de dader heeft.

Bosperceel waar een slachtoffer is gevonden

Succesfactoren

Van opgehelderde zaken valt te leren. Hierna bespreken we wat onder meer heeft bijgedragen aan de opheldering van de twaalf vermissingszaken.

Doorpakken

Het direct ‘doorpakken’ in een onderzoek lijkt een succesfactor in vermissingszaken waarbij het vermoeden van een misdrijf bestaat. Als we kijken naar het opsporingsproces in alle dertig vermissingszaken dan blijkt er in vijf zaken na de eerste onderzoekshandelingen door een vast team gedurende langere tijd doorlopend onderzoek te zijn verricht naar de vermissing. Dit heeft in al die zaken geleid tot de opheldering van de zaak. Met het opsporingsonderzoek is in deze zaken de vermiste teruggevonden en/of een verdachte voor de moord/doodslag op de vermiste en/of het wegmaken van het lijk vervolgd. De opsporingsonderzoeken in de opgehelderde zaken blijken sneller van start te zijn gegaan dan de onderzoeken in de niet-opgehelderde zaken. Het pas op een later moment – in hernieuwd onderzoek – serieus onderzoeken van een vermissing is minder kansrijk maar zeker niet kansloos, zo leren de resultaten. Van de achttien zaken die tussentijds nog goed onder de loep zijn genomen, is één zaak als nog opgehelderd door de inspanningen van het researchteam. Opgehelderde zaken blijken bovendien eerder aan hernieuwd onderzoek onderworpen te zijn dan de niet-opgehelderde zaken. Ook het betrekken van de juiste specialisten en middelen in het opsporingsonderzoek draagt bij aan het succes van een opsporingsonderzoek.

Verdachte in het vizier

De gemene deler van de zaken is dat er door de politie (op een gegeven moment) uitgegaan wordt van een mogelijk misdrijf. En bij een misdrijf hoort een dader. Met de opsporingsonderzoeken zijn in de meeste zaken een of meerdere verdachten in beeld gekomen. Dat geldt ook voor de niet-opgehelderde zaken. Soms beperkt het zich tot vermoedens over wie er achter de vermissing zit en is dit nooit genoeg geweest om diegene formeel als verdachte aan te merken. In 16 van de 30 zaken zijn er wel een of meerdere personen formeel als verdachte van betrokkenheid bij de verdwijning aangemerkt. Dit betreft in acht zaken de (ex-)partner van de vermiste, in vier zaken een of meerdere familieleden, in twee zaken criminele partners en in de overige twee zaken een kennis of huisgenoot van de vermiste.

Bij het team is het ernstige vermoeden ontstaan dat de ex-man van de vermiste vrouw op enige wijze betrokken is bij de vermissing van de vrouw. Het vermoeden bestaat dat hij zich als dader of medeplichtige heeft schuldig gemaakt aan moord/doodslag/dood door schuld/wederrechtelijke vrijheidsberoving met de dood tot gevolg. (bron: politiedossier)

De verdachten worden in meerdere zaken omschreven als gevaarlijk, agressief of crimineel. Een voorbeeld van de omschrijving van een verdachte in een politiedossier is als volgt: 'De dader is een geweldpleger en heeft meerdere moorden en andere feiten op zijn kerfstok. Hij kan niet goed met mensen omgaan en is erg gewelddadig.' Een rechercheur omschrijft de verdachte in een andere vermissingszaak als een bijzondere, gevaarlijke persoonlijkheid: 'De gedragskundige typeert hem als psychopaat.'

Het in een vroeg stadium zicht hebben op of aanmerken van een verdachte in relatie tot een verdwijning kan een voorwaarde zijn voor een succesvolle opsporing. In de helft (6 van de 12) van de opgehelderde zaken heeft dit bijgedragen aan de opheldering. In deze zaken heeft het onderzoeksteam ernaartoe gewerkt de dader te bewegen tot een bekentenis over waar de vermiste is. Dat is bijvoorbeeld gelukt in een van de zaken waarin een dader is veroordeeld voor de moord op zijn vrouw terwijl haar lichaam nog niet gevonden was. Toen de dader bijna twee derde van zijn straf had uitgezeten, heeft de politie hem onder druk gezet door hem mede te delen dat hij zijn volle straf moest uitzitten als hij niet zou vertellen waar de vermiste lag. Door mee te werken zou de dader in aanmerking komen voor zijn vervroegde invrijheidstelling. De dader werkte mee en heeft zes jaar na dato – op de verjaardag van hun zoontje – verteld waar hij de vermiste had begraven. Ook in een andere zaak komen we tegen dat het moment van bekentenis een bijzonder moment voor de dader is. Een vrouw is op de verjaardag van de dader verdwenen en exact zes jaar na dato, dus wederom op zijn verjaardag, wijst hij de plek aan waar ze begraven ligt.

Een andere methode tot het ontlokken van informatie over de vindplaats van de vermiste is het opnemen van vertrouwelijke communicatie tussen de verdachte en derden tegen wie de verdachte mogelijk zou kunnen verklaren. Zo heeft het team in een van de zaken een gesprek tussen de verdachte en zijn zus afgeluisterd waarin hij de moord op de vermiste vrouw bekend. 'De behoefte om zijn verhaal te doen was groter dan zijn angst om afgeluisterd te worden', licht een rechercheur toe.

Na de verklaring van de verdachte wordt de vermiste vrouw vier jaar na dato op zijn aanwijzen gevonden. Hij heeft een situatietekening geschetst van de plaats waar hij zijn vrouw heeft begraven. Daarop wordt een doorzoeking gestart op de aangewezen plek waarbij menselijke resten toebehorende aan de vermiste vrouw worden gevonden. (bron: politiedossier)

In vier opgehelderde zaken vindt de politie de vermiste persoon terug op aanwijzen van de verdachte. In twee zaken mogen de inspanningen van de verhoorders niet baten en is de vermiste (vooralsnog) niet teruggevonden. In al deze zes zaken zijn de verdachten wel veroordeeld voor moord/doodslag op de vermiste, de twee laatstgenoemde zaken zijn zogenaamde moord-zonder-lijkzaken.

Overtuigingskracht

In sommige zaken fungeert de officier van justitie als drijvende kracht achter het onderzoek en in andere zaken is meer overtuigingskracht van het onderzoeksteam nodig om de officier 'mee te krijgen'. In een van de opgehelderde vermissingszaken heeft het team een presentatie gemaakt om de officier van justitie alle scenario's te kunnen laten zien en om twijfel over een misdrijfscenario weg te nemen. 'Toen de officier eenmaal overtuigd was, heeft hij alles uit de kast gehaald om de verdachte veroordeeld te krijgen.' De gedrevenheid en overtuigingskracht van de officier van justitie kunnen een belangrijke rol spelen in het succes van een zaak. In het politiedossier van een zaak waarin de dader in een moord-zonder-lijkzaak is veroordeeld staat: 'De officier van justitie is vastbesloten om de hoofdverdachte te vervolgen, ook zonder lijk. Hij bestudeert hiervoor andere zaken waarin verdachten zijn veroordeeld voor een moord waarbij het lijk niet is gevonden.' Daartegenover staan enkele niet-opgehelderde vermissingszaken die wel voor de rechter zijn gekomen zonder dat dat heeft geresulteerd in een veroordeling. Voor een veroordeling in een zaak waarin de vermiste niet gevonden is, moet er bij de rechtelijke macht de overtuiging bestaan dat de vermiste dood is. Zo is het in de zaak van een vermiste man waarin de politie ervan uitgaat dat hij is omgebracht en zijn lijk is weggemaakt tot vrijspraak gekomen. 'De officier van justitie durfde het niet aan om in beroep te gaan omdat we geen bewijs hebben kunnen vinden voor zijn dood', reflecteert een betrokken rechercheur. Verklaringen van anderen ('hij is door zijn kop geschoten, in stukken gezaagd en vervolgens begraven') hebben hier onvoldoende steunbewijs voor gevormd. In de niet-opgehelderde zaak van een

vermist meisje concludeert de politie na herhaald onderzoek dat de familie betrokken is bij de dood van het meisje. Het Openbaar Ministerie is echter van mening dat er onvoldoende bewijs is om tot vervolging van de verdachten over te gaan. Terugkijkend op deze zaak vertelt het onderzoeksteam op gefrustreerde toon: ‘We hebben tactisch gezien waarschijnlijk een grote kans gemist doordat de officier van justitie niet meeding in onze redenering en we de verdachten onvoldoende hebben “doorgezaagd” om te verklaren.’

Er bestaat voldoende aanleiding om aan te nemen dat de vermiste door een misdrijf om het leven is gekomen. Tevens is aannemelijk dat dit rond de vermissingsdatum in of in de buurt van de ouderlijke woning is gebeurd. Vaststaat dat de vader, moeder en broer in genoemde periode aanwezig waren. Het onderzoeksteam is van mening dat tegen de nog in leven zijnde moeder, vader en broer naar aanleiding van geconstateerde tegenstrijdigheden, verdenking bestaat dat zij zich schuldig hebben gemaakt aan een strafbaar feit (doodslag of moord). (bron: politiedossier)

Toeval

Alle inspanningen ten spijt berust het vinden van de vermiste personen in de helft (6 van de 12) van de opgehelderde zaken op puur toeval. De stoffelijke overschotten van deze vermiste personen worden op een gegeven moment in het publieke domein aangetroffen. Spelende kinderen treffen het stoffelijk overschot van een vermiste vrouw op een braakliggend terrein aan. Een vermiste man wordt tijdens een speurtocht door kinderen in een duingebied gevonden, diep verborgen in de bosjes. Een andere vermiste man wordt uiteindelijk in een natuurgebied onder een brug gevonden. In de overige drie zaken worden de vermisten bij toeval gevonden in het water. In twee gevallen is de vermiste het slachtoffer van een misdrijf, in twee gevallen gaat het om een zelfdoding en in eveneens twee gevallen is de vermiste door een ongeval om het leven gekomen.

Een man is vermist. Zijn mobiele telefoon en schoenen zijn gevonden bij een waterplas. De politie verricht daarop een zoektocht in het water. Nadat er een auto in het water wordt aangetroffen wordt de kentekenplaat eraf gehaald om na te trekken. Deze blijkt niet toe te behoren aan de auto van de vermiste man waarnaar men op dat moment aan het zoeken is. Een politiefunctionaris herkent het nummerbord echter als dat van een andere vermiste man naar wie hij en zijn team al zestien jaar op zoek

zijn. De auto wordt opgetakeld en het stoffelijk overschot van de vermiste wordt in het voertuig aangetroffen. (bron: interview politie)

Soms is eerder in de buurt van de vindlocatie gezocht maar soms ook niet. Twee vermiste vrouwen worden zeven jaar na dato op de bodem van een kanaal aangetroffen. Een rechercheur vertelt dat ze daar eerder niet hebben gezocht omdat het een onlogische plek is om te water te geraken, ‘bovendien kan het ook geen afdrijfplek zijn want er is daar te weinig stroming’.

Een zeilboot loopt tijdens het varen aanzienlijke schade aan de onderzijde op. De eigenaren vermoeden dat ze over iets heen zijn gevaren en maken melding bij Rijkswaterstaat. Rijkswaterstaat vindt na onderzoek een voertuig in het water en een berger haalt de auto uit het water. De auto wordt door een kraan horizontaal uit het water getakeld. Het kenteken van de auto staat op naam van een vermiste man. Diens stoffelijk overschot wordt in de auto aangetroffen. (bron: politiedossier)

Bijzonderheden

Een ander type resultaat dat wij constateerden tijdens de bestudering van dertig vermissingszaken is dat sommige zaken verbanden hebben met andere vermissingszaken. In twee vermissingszaken gaat het om jonge vrouwen, vriendinnen uit hetzelfde dorp die jaren na elkaar vermist zijn geraakt. Een van hen is teruggevonden. De verdachte die in deze zaak ooit is aangewezen had omgang met beide vrouwen. Tot vervolging is het nooit gekomen. Ook een andere verdachte zien we terug in de politiedossiers van twee vermissingszaken in verschillende politie-eenheden. En dan is er de zaak van een vermist kind. Haar vader komt eveneens voor in het dossier van de vermissing van een jonge vrouw waar hij vermoedelijk omgang mee had. Ook laatstgenoemde zaken zijn beiden, vooralsnog onopgehelderd. De hiervoor vermelde kennis hebben wij teruggegeven aan het onderzoeksteam van de politie.

4.6 Resumé

In alle dertig zaken is vroeg of laat opsporing gepleegd, in meer dan de helft van de zaken binnen de eerste week na vermissing. In bijna een kwart van de zaken zit er meer dan een maand tussen, soms zelfs meer dan een jaar. De zaken die later zijn opgepakt, zijn soms ook pas laat gemeld. Maar ook komt het voor

dat deze zaken in eerste instantie door de politie niet serieus zijn genomen. Het zo snel mogelijk starten met onderzoek kan bepalend zijn voor de afloop. Over het algemeen zijn de opgehelderde zaken namelijk eerder in onderzoek genomen dan de niet-opgehelderde zaken.

De opsporing ligt in eerste instantie vaak in handen van een klein aantal politiefunctionarissen. Meestal draait de zaak op districtsniveau, soms op regionaal niveau door een TGO. Een volwaardig TGO, bestaande uit circa 25 rechters, is in geen enkele zaak direct ingezet. De beperkte capaciteit die de vermissingszaken krijgen, komt voort uit een lagere prioritering dan ernstige misdrijven. In het geval van vermissingen is het nog maar de vraag of er sprake is van een misdrijf. Dat er vaak niet is gewerkt met ‘doorgewinterde’ rechters die ervaring hebben met dit type zaken blijkt uit de wijze waarop de eerste opsporingsonderzoeken zijn uitgevoerd. Zo is er in sommige zaken bij aanvang niet met een opsporingsbril naar de vermissingslocatie gekeken terwijl dat in feite de plaats delict kan zijn. En DNA van de vermiste is soms pas in een heel laat stadium, en soms helemaal niet, veiliggesteld. Anderzijds valt uit de interviews en politiedossiers op te maken dat veel van de betrokken politiefunctionarissen intuïtief aanvoelden dat er sprake was van een ernstige situatie maar hier zonder bewijsvoering niet verder mee kwamen.

In de opsporing worden meestal meerdere scenario’s gehanteerd, bijvoorbeeld een misdrijf, zelfdoding, een vrijwillige verdwijning of een ongeval. Er zijn echter ook zaken waar slechts op een enkel scenario is gerechercheerd. Een misdrijf vormt in elk geval in alle zaken een scenario. De zaken kennen over het algemeen een hectische aanloop: verschillende verhalen van getuigen brengen het team op vele denkrichtingen om op te Rechercheren. Tegelijkertijd zijn de mogelijkheden om te Rechercheren beperkt. Het team kan pas gebruikmaken van bijzondere opsporingsmiddelen (BOB) als er voldoende overtuiging is dat er sprake kan zijn van een misdrijf. Het ene team – en bijbehorende officier van justitie – blijkt hier creatiever mee om te gaan dan het andere team. De aanname ‘we zijn het slachtoffer van een misdrijf kwijt’ vormt in een aantal zaken voldoende grond om gebruik te mogen maken van BOB-middelen. Zonder de inzet van BOB-middelen aan de voorkant kan het opsporingsonderzoek direct achterstand oplopen. Vluchtige gegevens kunnen later niet meer worden opgevraagd en een eventuele plaats delict kan door de tijd veranderen of ‘uitgewist’ worden.

Op een gegeven moment moeten opsporingsonderzoeken eindigen. Dat wil echter niet zeggen dat betrokken politiefunctionarissen zo nu en dan geen handelingen meer uitvoeren met betrekking tot de zaak. Het merendeel van de

zaken is uiteindelijk eenmaal of vaker formeel heropend. Er is dan gezocht naar nieuwe kansen voor de opsporing van de vermiste. De doorzettingskracht van politiemensen blijkt uit het feit dat zaken soms zijn heropend omdat de betrokken politiefunctionarissen het niet kunnen verkroppen dat de vermiste na verloop van jaren nog steeds niet terecht is. Andere aanleidingen voor heropening zijn de druk die de media, achterblijvers of de politiek uitoefenen op de politie. Gemiddeld is er na zes jaar een nieuw onderzoek gestart. Het verstrijken van de tijd kan het voordeel met zich meebrengen dat er nieuwe technieken zijn om onderzoek te doen, getuigen nu wel willen praten en dat er meer overtuiging van een misdrijf is zodat er BOB-middelen kunnen worden ingezet. Het nadeel van het jaren later onderzoek doen is echter dat getuigen of verdachten overleden kunnen zijn en dat gegevens verloren zijn gegaan. Het inhalen van een achterstand is daardoor feitelijk niet altijd meer mogelijk.

De opsporingsonderzoeken hebben in twaalf zaken geleid tot de opheldering van de zaak. Dat wil zeggen dat de vermiste is teruggevonden en/of er een dader is veroordeeld. De helft van deze zaken is opgehelderd dankzij het direct 'doorpakken' door de politie dan wel het in hernieuwd onderzoek serieus onderzoeken van de zaak. De andere helft is evenwel bij toeval opgehelderd: de vermisten zijn na verloop van tijd door burgers gevonden. Deze bevindingen wijzen er niet op dat de teams die de vooralsnog niet-opgehelderde zaken in behandeling hebben gehad, geen goed werk hebben verricht. Zij hebben soms op eenzelfde manier gewerkt als de teams van de opgehelderde zaken. Echter, als een verdachte blijft zwijgen of er minder mogelijkheden zijn om op te treden, beïnvloedt dat hoe kansrijk de zaak is. Het feit dat de factor toeval een belangrijke rol speelt, maakt dat ook de vermisten uit de niet-opgehelderde zaken nog steeds gevonden kunnen worden.

Het volgende hoofdstuk is volledig gewijd aan de lessen die te leren zijn uit de analyse van de dertig vermissingszaken.

Lessen voor de opsporing

In de voorgaande hoofdstukken hebben we een uitgebreide, casuïstische beschrijving gegeven van het verloop van dertig opsporingsonderzoeken naar langdurige vermissingen. Van concrete zaken valt te leren. Niet alleen van opgehelderde maar ook van niet-opgehelderde zaken. In dit hoofdstuk bundelen we de lessen die in de verschillende opsporingsonderzoeken naar vermiste personen naar voren zijn gekomen. Deze zijn deels gebaseerd op ervaringen van politiefunctionarissen en deels gedestilleerd uit de opsporingsonderzoeken en interviews met achterblijvers.

De meeste lessen zijn specifiek toepasbaar op onderzoek naar vermiste personen en sommige lessen gelden voor de opsporing in het algemeen. Een aantal lessen zal lastiger realiseerbaar zijn dan andere. Daarnaast zijn veel lessen onderdeel van de geldende procedure bij vermissingen of worden ze in de praktijk al geregeld toegepast en liggen ze meer voor de hand dan andere. De dertig vermissingszaken leren echter dat dit alles niet voor elke individuele politiefunctionaris zo evident is. Elke politiefunctionaris kan immers te maken krijgen met een vermissing maar geen enkele politiefunctionaris heeft ruime ervaring met dit type zaken. Daarom worden ook de meer voor de hand liggende lessen benoemd.

Met de opsomming van de lessen willen we de opgedane ervaringen en kennis inzake vermissingen overzichtelijk en toegankelijk maken voor elke politiefunctionaris. Het spreekt voor zich dat deze lessen naast de handelwijzen uit het *Handboek Vermiste Personen* benut kunnen worden. De lessen worden besproken aan de hand van verschillende thema's en fasen bij een vermissingszaak. Het betreft lessen voor achtereenvolgens de informatieverzameling en de inschatting van de melding van vermissing, de wijze van benadering van de vermissing, de inzet van de opsporing, de communicatie over de vermissing, de tactische en forensische opsporing en ten slotte de monitoring en heropening van langdurige vermissingszaken.

5.1 Informatieverzameling en inschatting

De eerste uren na een vermissing tellen. Om een vermissing goed te kunnen inschatten, is het belangrijk dat er zo veel mogelijk informatie wordt verzameld. De inschatting van de urgentie van de vermissing is cruciaal omdat de rest van het onderzoek daarop wordt gebaseerd. Uit de opsporingsonderzoeken en interviews zijn met betrekking tot de inschatting van de urgentie van de vermissing en de informatieverzameling de volgende lessen te leren.

Beschouw de melding en de persoon van de melder als belangrijke informatiebronnen

De melder is een belangrijke bron van informatie en speelt een grote rol bij de inschatting van een vermissing. De mate van bezorgdheid van de melder is een belangrijke factor om wel of niet door te pakken in een zaak. Bezorgdheid bij de melder kan de politie de overtuiging geven dat er wat aan de hand is. Maar ook een gebrek aan bezorgdheid kan een reden zijn voor achterdocht bij de politie en tot de overtuiging leiden om door te pakken.

De recherche heeft een zaak ruim zeven maanden na de vermissing opgepakt vanuit een onderbuikgevoel dat er iets niet klopte. In de tussenliggende periode is er vanuit de politie niet eerder contact opgenomen met de zoon van de vermisten terwijl hij degene was die de vermisten voor het laatst heeft gezien, ruzie met hen heeft gehad vlak voor de verdwijning en het verhaal bracht dat ze vrijwillig zouden zijn vertrokken. Een verhaal dat niemand anders kon bevestigen. ‘Wanneer er veel tijd over de vermissing heen gaat, is het moeilijk om de verhalen van de achterblijvers te verifiëren.’ (bron: interview politie)

Het is belangrijk aandacht te hebben voor wie de melding van de vermissing doet maar ook voor wie dat niet doet. Uit verschillende bestudeerde zaken blijkt dat wanneer iemand direct betrokken is bij een vermissing, hij of zij niet (direct) melding maakt maar dit door iemand anders wordt gedaan. Zo komt het voor dat de uiteindelijke dader – al dan niet onder druk van anderen – relatief laat alsnog melding maakt van de vermissing. Daders willen in de meeste gevallen geen volledige medewerking verlenen aan het onderzoek of houden zich afzijdig. Dit fenomeen is ook bekend vanuit partnerdoding.

Stel de juiste vragen, vraag door en registreer

Bij het opnemen van een melding van vermissing is het van evident belang dat de juiste vragen worden gesteld en dat alle informatie wordt gemuteerd. De ervaring van een rechercheur is dat de registratie vaak onvolledig is omdat er ofwel niet goed geluisterd is ofwel omdat niet direct de juiste vragen zijn gesteld. Selectief luisteren is een risicofactor omdat bij een vermissing alle scenario's mogelijk zijn. Als voorbeeld noemt een rechercheur het volgende: 'Stel dat een moeder vertelt dat haar dochter een auto en een OV-chipkaart heeft, dan kan door degene die de melding aanneemt gedacht worden dat ze wel met de auto weg zal zijn en hij noteert dan niet dat ze ook een OV-chipkaart heeft.' Hierdoor kan onderzoek naar de reisgegevens van de vermiste onvolledig zijn en wordt er informatie die van belang kan zijn voor de opsporing gemist. Uit een andere zaak blijkt dat er in de eerste fase na de melding niet goed is doorgevraagd op informatie die achteraf belangrijk is gebleken. Zo vertelt de vriend van de vermiste de dag na de vermissing aan de politie dat zijn vriendin slecht in haar vel zat en dat ze soms ging uitrusten in het bos achter haar werk. Er wordt blijkens het dossier niet doorgevraagd op waar dat bos is en in welk deel ze dan vaak komt. Later wordt de vermiste in dat bos gevonden. De Vragenlijst Vermiste Personen die door de politie wordt gebruikt, is een belangrijke tool om alle relevante informatie te registreren.

Anticipeer erop dat achterblijvers niet de hele waarheid vertellen

De achterblijvers vormen een belangrijke informatiebron over het leven van de vermiste. Mogelijk dat er in de levenssfeer of gebeurtenissen in het leven van de vermiste aanwijzingen te vinden zijn voor wat er is gebeurd. Emoties als loyaliteit en schaamte maar ook onwetendheid kunnen zorgen dat de politie onjuist of te beperkt geïnformeerd wordt. Dit vertraagt het opsporingsproces omdat de politie zich geen goed beeld kan vormen van de vermiste en de vermissing. Daarom is het belangrijk te anticiperen op de wetenschap dat achterblijvers soms bewust of onbewust niet direct openheid van zaken geven. Daarbij is het belangrijk de achterblijvers te overtuigen van het belang van het vertellen van de waarheid over de vermiste.

Achterblijvers kunnen de politie tijdens de melding blijkens verschillende zaken verhalen vertellen over de vermiste die rooskleuriger zijn dan in werkelijkheid het geval is.

De moeder van een vermiste man verklaart tegen de politie dat haar zoon tot geen kwaad in staat is en geen vijanden heeft. In werkelijkheid blijkt de vermiste man criminele contacten te hebben, zelf betrokken te zijn bij criminele activiteiten en eerder met bedreigingen te maken hebben gehad. (bron: politiedossier)

Het kan zijn dat achterblijvers bewust geen negatieve dingen over de vermiste vertellen maar het kan ook zijn dat ze dat stukje uit het leven van de vermiste niet kennen. In een interview met de moeder van een vermiste geeft ze aan dat ze er veel moeite mee heeft gehad dat uit het politieonderzoek naar voren kwam dat haar zoon in de drugswereld verzeild zou zijn geraakt. In haar ogen is dit ondenkbaar omdat het een voorbeeldige jongen was die te goed was voor anderen en zelf niets fout zou doen.

Betrokkenen uit het criminele milieu verklaren niets omdat zij zelf iets te verbergen hebben maar ook omdat zij bang kunnen zijn voor represailles. In een dergelijke zaak zijn er getuigen die uiteindelijk wel een verklaring hebben afgelegd maar deze niet wilden ondertekenen omdat ze bang zijn voor de gevolgen. Zelfs de ouders van de vermiste wilden in deze zaak niet met de politie praten. 'Je weet dat niemand vrijwillig iets gaat vertellen dus je hoopt iemand te vinden die een soort gewetenswroeging gaat krijgen', aldus een onderzoeker. Als getuigen die niet willen verklaren van cruciaal belang voor de zaak zijn, moet nagedacht worden over methoden om hen toch informatie te ontlokken. In een aantal zaken zijn getuigen gegijzeld voor verhoor, in andere zaken zijn zij onder de tap geplaatst en/of geobserveerd.

Een andere reden waarom achterblijvers niet de waarheid vertellen, kan zijn dat zij met de verdwijning te maken hebben. Ook hier moet altijd rekening mee worden gehouden. In enkele zaken beheersen de achterblijvers van de vermisten de Nederlandse taal slecht. In een van die zaken werpt de partner van de vermiste vrouw zich in het gesprek tussen de politie en de familie op als tolk. Later zijn er op basis van andere bevindingen verdenkingen tegen de partner over zijn betrokkenheid bij de vermissing. De les uit deze zaak is dat het goed is om een externe tolk bij de gesprekken met de achterblijvers te betrekken omdat het onbekend is of een betrokkene het gesprek bewust beïnvloedt.

Haal actief verhalen bij getuigen

De zaken leren dat het voor het verkrijgen van een goed beeld van de vermissing onvoldoende is om alleen te spreken met achterblijvers vanuit de thuisomgeving van een vermiste. Mede gezien de hiervoor genoemde les dat achterblijvers om bepaalde redenen niet altijd een zuivere informatiebron zijn. Naast het raadplegen van de directe achterblijvers is het daarom belangrijk om ook andere getuigen, zoals een buurvrouw en een collega te horen. Zij kunnen over relevante informatie beschikken. De inschatting van de urgentie van de vermissing kan veranderen op basis van nieuwe informatie die tijdens het onderzoek binnenkomt. In een van de vermissingszaken blijkt bij navraag bij de werkgever van de vermiste vrouw dat zij in de week voor haar verdwijning spontaan ontslag heeft genomen. Anderen verklaarden dat ze zich in strijd met haar cultuur gedroeg. Hierdoor kwam een eerwraakscenario in beeld. Uit het volgende voorbeeld uit een andere zaak blijkt dat het actief halen van informatie bij getuigen zo snel mogelijk moet gebeuren.

In een van de bestudeerde vermissingszaken is in de eerste periode geen buurtonderzoek uitgevoerd. Als dit drie jaar na de verdwijning alsnog wordt gedaan, blijkt uit een verklaring van een buurvrouw dat de vermiste werd mishandeld. De vermiste vrouw had ook aan de buurvrouw verzocht ervoor te zorgen dat haar zoontje naar zijn grootouders zou worden gebracht als haar wat zou overkomen. (bron: politiedossier)

Voer uitgebreid (sociaal) achtergrondonderzoek uit

Het is belangrijk dat er uitgebreid sociaal achtergrondonderzoek wordt gedaan om zo een eventuele relatie tussen de vermiste c.q. het slachtoffer en een eventuele dader te ontdekken. In meerdere bestudeerde vermissingszaken blijkt degene die verantwoordelijk is voor de vermissing uit de sociale omgeving van de vermiste te komen.

In een van de vermissingszaken heeft de dader een sterke band met zijn broer. Deze broer woont vlak bij hem en ze hebben veel contact. De broer is in het eerste onderzoek niet uitgebreid gehoord over de verdwijning van de vrouw van zijn broer. Later blijkt dat het lichaam van de vermiste vrouw onder het huis van de broer van de dader ligt begraven. (bron: politiedossier)

Een les die in verschillende vermissingszaken naar voren komt, is om research te doen voorafgaand aan een bezoek aan de achterblijvers van een vermiste. Ook in vermissingszaken geldt met andere woorden dat er het beste informatiegestuurd kan worden opgetreden ook al is het nog onduidelijk of er sprake is van een strafbaar feit. Het Real Time Intelligence Center kan politiefunctionarissen van informatie voorzien die kan bijdragen aan een goede inschatting van de situatie.⁸ Door informatiegestuurd te werken zijn rechercheurs beter voorbereid en kunnen ze de verhalen van achterblijvers beter in perspectief plaatsen. Een rechercheur licht toe: ‘Anders moet je varen op de informatie die de achterblijvers geven en dat is niet altijd de waarheid.’ Uit een van de vermissingszaken blijkt dat de vermiste criminele contacten heeft en eerder is ontvoerd en beschoten. In dat geval is het scenario misdrijf een aannemelijk scenario. Een voorbeeld van een andere zaak waarin het nuttig was geweest om eerst de registraties in de politiesystemen na te lopen, is de volgende.

In deze vermissingszaak heeft de plaatselijke politie die de melding heeft opgenomen zich niet verdiept in de achtergrond van de vermiste. Later, als de zaak na drie jaar als een cold case wordt opgepakt, worden de naam en het adres van de vermiste vrouw door de politiesystemen gehaald. Daaruit blijkt een waslijst aan meldingen van huiselijk geweld. Deze meldingen zijn in de periode voor de vermissing door de vermiste zelf en door anderen gedaan. De vermiste vrouw en haar echtgenoot hadden ernstige relatieproblemen. De echtgenoot is later als verdachte aange-merkt in de vermissingszaak. (bron: politiedossier)

Beschouw de vermissingslocatie als mogelijke plaats delict

Een les die uit bijna alle bestudeerde vermissingszaken voortvloeit, is dat de locatie waar de vermiste het laatst is gezien (*point last seen*), moet worden beschouwd als een mogelijke plaats delict. De locatie waar de vermiste het laatst gezien is, kan bewijs of andere aanknopingspunten prijsgeven. Zo kan de

8 Sinds de start van de Nationale Politie zijn elf Real Time Intelligence Centra opgezet. Hier werken politiemensen die 24 uur per dag en zeven dagen in de week rechercheurs en agenten op straat actief ondersteunen met real-time informatie bij de melding waar ze op afdelen. Hiervoor wordt informatie uit de politiesystemen gekoppeld aan openbare bronnen zoals websites en sociale media. Bij de ‘prio 1’-zaken wordt altijd informatiegestuurd gewerkt. Bij zaken die geen eerste prioriteit hebben, moet de rechercheur de achtergrondinformatie actief opvragen.

woning van de vermiste veel zeggen over diens persoonlijkheid. Er kan daarbij bijvoorbeeld gekeken worden naar de inhoud van de koelkast, post op de deurmat, een afscheidsbrief, huisdieren, enzovoort. Daarnaast kan de woning aanwijzingen geven over waar de vermiste in de uren voor de verdwijning mee bezig was, bijvoorbeeld via sociale media of computergebruik. Het is dan dus ook van belang om zo snel mogelijk in de woning te gaan zoeken naar aanwijzingen en aanknopingspunten. In veel bestudeerde zaken is pas in een laat stadium in de woning van de vermiste gezocht. In de tussentijd kunnen er sporen zijn gewist of spullen van de vermiste meegenomen zijn. Zo is er in een zaak een agenda van de vermiste verdwenen die volgens een getuige waardevolle informatie zou bevatten. ‘Het onderzoek in de woning had eerder gedaan moeten worden. Nu had het geen zin meer omdat er al te veel mensen in de woning waren geweest’, aldus een rechercheur. Uit verschillende zaken is gebleken dat het nuttig is om de mogelijke plaats delict zo lang mogelijk vast te houden voor onderzoek. In een onderzoek naar de vermissing van een meisje is de woning waar zij het laatst is gezien niet als mogelijke plaats delict behandeld. Een rechercheur geeft aan dat dat met de wetenschap van nu zeker gedaan had moeten worden. ‘Dan hadden we misschien sneller onze slag kunnen slaan.’ Ook in een onderzoek naar de vermissing van een man is de woning niet als mogelijke plaats delict beschouwd en rijzen er later vragen over wat er toen gezien is.

‘De woning is in het begin van het onderzoek niet als plaats delict beschouwd omdat er niet van een misdrijf is uitgegaan. Dit terwijl de dochter van de vermiste verklaarde dat ze in een huis kwam dat helemaal overhoop gehaald was. Collega’s hebben wel door het huis gelopen maar daar is hun niets opgevallen. Later bedachten ze pas dat ze bij het bezoek aan de woning hadden gezien dat er een kussen in de bank ontbrak. Er zijn geen foto’s gemaakt in de woning. Dat was waardevol geweest want dan heb je altijd iets om op terug te vallen.’ (bron: interview politie)

Voor doorzoeking in een woning is in principe geen gerechtelijk bevel nodig indien de bewoners toestemming geven. Het probleem is in de kern dat politiefunctionarissen die als eerste ter plaatse komen niet met een opsporingsbril kijken en zich ten aanzien van de achterblijvers mogelijk bezwaard voelen om een privélocatie als plaats delict te beschouwen.

Onderzoek de spullen van een vermiste

Bij het doorzoeken van de spullen van de vermiste is het zaak alert te zijn op aanwijzingen. In meerdere vermissingszaken is niet of niet goed gezocht waardoor er aanwijzingen zijn gemist. Daarnaast is van belang dat de spullen die in beslag worden genomen, direct worden onderzocht. In een zaak wordt in een vroeg stadium de telefoon van de vermiste in beslag genomen maar wordt deze pas veel later onderzocht. Op de telefoon wordt een bericht van de vermiste aangetroffen waarin zij aangeeft bang te zijn voor een bepaald persoon. In een andere zaak worden ook spullen van de vermiste voor onderzoek meegenomen. Daaronder bevindt zich een video-opname. Deze opname is tijdens het eerste onderzoek echter niet bekeken. Pas jaren na dato – in een hernieuwd opsporingsonderzoek – wordt dit gedaan. Er blijkt een boodschap van de vermiste op te staan waarmee zij bepaalde mensen provoceert. Hierdoor verdwijnt het scenario van een ongeval meer naar de achtergrond en wordt het misdrijf-scenario waarschijnlijker.

Van belang bij het zoeken en veiligstellen van spullen van de vermiste voor onderzoek is dat de politiefunctionarissen die de doorzoeking doen kennis van de zaak hebben. Met andere woorden: zij moeten weten wat belangrijke informatie kan zijn. In de zaak van een vermiste vrouw was het belangrijk vast te stellen of zij met haar rolstoel de woning heeft kunnen verlaten. De onderzoekers treffen geen rolstoel aan. Pas veel later blijkt de rolstoel waarnaar men op zoek was in de berging te staan. De betrokken rechercheur in deze zaak reageert kort met: 'Dommigheid.' Als verklaring voor het over het hoofd zien van de rolstoel noemt hij daarnaast dat de forensisch onderzoekers een heel scala aan meldingen binnenkrijgen wat ertoe kan leiden dat er niet goed wordt gezocht.

5.2 Benadering van de vermissing

Het Rechercheren naar vermissingen is anders dan het Rechercheren naar ander-soortige zaken omdat er een ander vertrekpunt is. Bij een vermissing is het nog maar de vraag of er sprake is van een misdrijf. Het onderzoek levert voor wat betreft de wijze van benadering van een vermissing de volgende lessen op.

Bekijk de zaak met een opsporingsbril

De startinformatie die normaal van de plaats delict komt, moet in geval van een vermissing actief worden gezocht. Om de nodige opsporingsmiddelen in te kunnen zetten bij een vermissingszaak moet hardgemaakt worden dat de vermiste iets ernstigs overkomen kan zijn. Dat is anders dan bij andere zaken want dan is bekend dat het om een misdrijf gaat. Wanneer er indicaties zijn dat er sprake is van een misdrijf kan sneller de stap naar de opsporing worden gezet. Het Openbaar Ministerie kan dan beslissen dat er behoefte is aan een opsporingsonderzoek. Een les die uit een aantal bestudeerde opsporingsonderzoeken te leren valt, is dat de ‘insteek’ van het team invloed kan hebben op het creëren van kansen om een vermissingszaak als misdrijf in onderzoek te nemen. Vanzelfsprekend moet daarbij voldoende onderbouwing bestaan voor de inschatting dat de vermiste mogelijk slachtoffer is van een misdrijf.

‘Rechercheren naar een vermiste verschilt niet veel van rechercheren naar een moord. Met een lijk heb je de zekerheid dat iemand dood is, maar als je het voldoende kunt onderbouwen, kun je dat bij een vermissing ook stellen. Dat heeft vooral te maken met hoe je een zaak presenteert en of je de officier van justitie weet te overtuigen. Door uit te gaan van een ernstig feit is het meer gerechtvaardigd dat je verder gaat dan je anders zou doen.’ (bron: interview politie)

Het kan nuttig zijn om naar procedures in het buitenland te kijken. Zo wordt er in het Verenigd Koninkrijk de stelregel toegepast: ‘When in doubt, think murder.’ Dit houdt in dat wanneer er wordt getwijfeld aan de ernst van een vermissing deze voor de zekerheid moet worden behandeld als een moordzaak zodat er geen belangrijke informatie gemist wordt.

‘Als er ergens een lijk ligt dan kun je er niet omheen en dan moet je de zaak wel oppakken. Een vermissing is niet tastbaar en wordt daarom vaker niet opgepakt.’ (bron: interview politie)

Meerdere rechercheurs pleiten ervoor om iedere vermissingszaak op te pakken met de gedachte dat het een TGO kan worden, zodat er zo veel mogelijk onderzocht en gemuteerd wordt. Wanneer dit niet gebeurt, is het achteraf lastig om bepaalde informatie alsnog te achterhalen.

‘Een vermissing zou je direct strafrechtelijk moeten beschouwen. De aangever is in ieder geval een getuige. De locatie waar de vermiste het laatst is gezien (bijvoorbeeld zijn/haar huis), moet altijd als de plaats delict worden onderzocht.’ (bron: interview politie)

Zoek naar een kapstok voor de inzet van opsporingsmiddelen

Tot het moment dat er duidelijke aanwijzingen worden gevonden dat er sprake is van een misdrijf is het de vraag of het zoeken naar de vermiste een politietaak is. Dit terwijl de eerste fase van een vermissing juist de belangrijkste fase is. Volgens sommige politiefunctionarissen zijn er wettelijk gezien onvoldoende handreikingen om te acteren op vermissingen waarbij enkel bekend is dat iemand verdwenen is. Dat beperkt de opsporing. ‘Als je geen harde informatie hebt dan kun je weinig. Zachte informatie geeft onvoldoende grond voor de inzet van opsporingsmiddelen’, aldus een politiefunctionaris. In verschillende interviews met politiefunctionarissen is aangegeven dat de politie bij iedere vermissing een aantal opsporingshandelingen zou moeten kunnen uitvoeren waardoor ze in ieder geval in staat worden gesteld om sporen veilig te stellen en vluchtige gegevens binnen te halen.

Politiefunctionarissen merken op dat het belangrijk is dat teamleiders zich hardmaken voor een zaak en dat ze creatief zijn. Enerzijds zijn er veel (nieuwe) opsporingsmiddelen en anderzijds is het onmogelijk om deze in te zetten als daarvoor geen aanleiding bestaat. Door met allerlei scenario's (waaronder een misdrijf) rekening te houden, ontstaan er opsporingsmogelijkheden. Een les die een teamleider van een groot opsporingsonderzoek meegeeft, is de volgende: ‘Als rechercheur moet je op zoek naar een kapstok waar je de opsporingsmiddelen aan kunt ophangen.’ Een officier van justitie met ervaring op het gebied van vermissingen kan als vraagbaak fungeren om mee te denken in mogelijkheden om opsporingsmiddelen te mogen inzetten, oftewel om een zaak te creëren. In een van de bestudeerde vermissingszaken was een vaste ‘vermissingenofficier’ betrokken. Zij heeft meegedacht met de opbouw van de redenering om te betogen dat het noodzakelijk was om opsporingsmiddelen in te zetten om uit te zoeken wat er in de vermissingszaak gebeurd is. In deze zaak is de insteek van de beredenering geweest dat het onderzoeksteam een misdrijf wilde uitsluiten en dat de inzet van BOB-middelen daarom noodzakelijk was.

‘Geen lijk, geen zaak’ gaat niet per definitie op

In tegenstelling tot andere typen zaken kent de opsporing in vermissingszaken twee doelen. Het eerste doel is het opsporen van de vermiste en het tweede doel het opsporen van degene die eventueel betrokken is bij de verdwijning. In sommige bestudeerde opsporingsonderzoeken is geredeneerd dat opsporing niet gegrond is omdat er geen sprake is van een misdrijf: ‘Er is geen lijk.’ Bij een vermissing zonder indicaties van een misdrijf valt er niets op te sporen, zo werd in die zaken geredeneerd. Inmiddels zijn er verschillende vermissingszaken geweest waarin veroordelingen hebben plaatsgevonden zonder dat het lichaam van het slachtoffer gevonden is. De redenering ‘geen lijk, geen zaak’ gaat met andere woorden niet zonder meer op.

De officier van justitie heeft zich in deze zaak vastgebeten en is vastbesloten de verdachte te vervolgen voor moord en voor het wegmaken van het lijk. Daarbij laat hij zich leiden door eerdere succesvolle veroordelingen in moord-zonder-lijkzaken. Een veroordeling kan ook tot de vondst van het slachtoffer leiden, zo laten andere zaken zien. De opsporing houdt in dit verband niet op zolang het lijk na een veroordeling nog niet terecht is. (bron: interview politie)

Vertrouw op het fingerspitzengefühl

Rechercheren is mensenwerk. Hoe een zaak verloopt, is afhankelijk van hoe een zaak wordt opgepakt en wie er aan een zaak werken. Bij vermissingen moet de politie vaak afgaan op de verhalen die mensen vertellen. Als die verhalen niet tot concrete tastbare feiten leiden die bewijzen dat er wat aan de hand is, maar het gevoel wel zegt dat er iets niet klopt, dan is dat waardevol om mee te nemen in de afwegingen. Ervaring in vermissingsonderzoeken vertaalt zich vooral in een gevoel of intuïtie. Dit maakt onderzoek naar vermissingen persoonsafhankelijk. ‘Het verloop van het onderzoek is altijd afhankelijk van mensen omdat de een zijn nek verder wil uitsteken dan een ander’, stelt een rechercheur.

Als je deze zaak leest, krijg je toch een bepaald gevoel, dat is ook je gezonde boerenverstand. Je moet nagaan of het waarschijnlijk is dat iemand weg is. (bron: interview politie)

In meerdere zaken blijkt achteraf dat het *fingerspitzengefühl* van de betrokken politiefunctionarissen terecht was: de vermiste blijkt achteraf inderdaad iets ernstigs overkomen te zijn. De Specialisten Vermiste Personen kunnen meedelen over juist wel of niet doorpakken in een vermissingszaak.

Zorg dat je als team overtuigend bent

Als er indicaties zijn dat er mogelijk iets ernstigs met de vermiste is gebeurd, is het belangrijk de officier van justitie hiervan te overtuigen omdat deze toestemming moet geven om bepaalde opsporingsmiddelen in te zetten. De stellingname op basis van de eerste bevindingen dat een misdrijf het meest waarschijnlijke scenario is, kan overtuigend werken. Zie de volgende redenering richting een mogelijk misdrijf in een van de bestudeerde vermissingszaken.

De uitgevoerde activiteiten leidden uiteindelijk niet tot het bekend worden van de verblijfplaats van de vermiste. Voorts kwamen er geen meldingen binnen van een ongeval of zelfdoding van de vermiste. Evenmin werd in deze fase van het onderzoek de auto van de vermiste aangetroffen. Er is geen indicatie dat er in deze vermissingszaak sprake kan zijn van suïcide. Op basis van bovenstaande kan worden geconcludeerd dat er geen verklaring is voor de verdwijning van de vermiste. Het is niet uit te sluiten dat de vermiste het slachtoffer is geworden van een levensdelict. Dit is zelfs het meest waarschijnlijke scenario. (bron: politiedossier)

In een aantal opsporingsonderzoeken is gebruikgemaakt van een sfeerproces-verbaal om de overtuigingskracht te versterken. In een sfeerproces-verbaal wordt geschetst dat er iets niet klopt aan de verdwijning aan de hand van bevindingen (bijvoorbeeld getuigenverklaringen) in combinatie met *fingerspitzengefühl*. Zonder dat er feiten zijn (bijvoorbeeld geen lijk en geen kogels), kan op basis van een sfeerproces-verbaal het gevoel versterkt worden dat er inderdaad sprake kan zijn van een misdrijf. 'Om de officier mee te krijgen, is het bovendien van belang dat er een persoonlijke overdracht van het dossier plaatsvindt en dat het dossier netjes op orde is', aldus een rechercheur. Een sfeerproces-verbaal vraagt om creativiteit van de rechercheurs, ervaring speelt daarbij ook een rol.

In een onderzoek naar een vermiste man die waarschijnlijk actief was in het criminele milieu heeft een rechercheur op basis van diverse getuigenverhoren een sfeerproces-verbaal opgemaakt. Daarin wordt kort aangehaald wat getuigen hebben verklaard. Vooral de zaken die wijzen op een misdrijf worden daarbij genoemd, bijvoorbeeld handel in wiet, in de auto gestapt bij twee mannen, gestreste getuigen en een getuige die om politiebescherming vraagt. (bron: interview politie)

Een overtuigde officier kan een onderzoek versnellen. ‘Ze kreeg steeds meer gevoel bij de zaak waardoor ze zich er ook harder voor maakte’, aldus een teamleider over de zaaksofficier.

Een onderzoek naar een vermiste man is direct opgepakt vanuit de overtuigingskracht van de officier van dienst en de officier van justitie. Zij hebben de rechter-commissaris weten te overtuigen dat er direct een spoedtap moest worden geplaatst en een opsporingsonderzoek moest worden gestart. De rechter-commissaris was overtuigd en hierdoor konden vluchtige gegevens op tijd worden veiliggesteld. (bron: politiedossier)

5.3 Inzet op de zaak

Zoals gezegd, de start van een vermissingsonderzoek is erg belangrijk. De inschatting van de urgentie van een vermissing bepaalt hoe een zaak wordt opgepakt en welke inzet op een zaak wordt gepleegd. Wanneer inzet op een zaak te lang op zich laat wachten, kan dit grote gevolgen hebben voor het opsporingsonderzoek. Uit de opsporingsonderzoeken en interviews zijn met betrekking tot de inzet op een vermissingszaak de volgende lessen te leren.

Start zo snel mogelijk met het opsporingsonderzoek

Een belangrijke, voor de hand liggende les is dat er direct na de melding moet worden gestart met een onderzoek. In sommige zaken volgt de melding pas (veel) later op de vermissing. Het onderzoeksteam start dan al met een achterstand.

‘We stonden al met 3-0 achter omdat we te laat met ons onderzoek begonnen. Vluchtige gegevens zijn dan niet meer te achterhalen. Zo waren er in deze zaak camerabeelden van het moment van de verdwijning, maar deze waren alweer gewist toen we de kans kregen ze op te vragen. Om een zaak op te lossen, moet je echt in de aanstormfase zitten. De grootste pakkans zit vooraan.’ (bron: interview politie)

In sommige bestudeerde vermissingszaken is niet direct actie ondernomen. Achteraf gezien heeft het team hier last van gehad.

In een onderzoek naar de vermissing van twee vrouwen heeft het onderzoeksteam aan de voorkant van het onderzoek steken laten vallen. Het is met name het anticiperen op de melding waarbij het is misgegaan. Het kan bijvoorbeeld niet dat de reactie op een dergelijke verontrustende melding over het paasweekend heen wordt getild. Hiermee is kostbare tijd verloren gegaan. Er zijn direct al verschillende dingen uit te zoeken en dat is niet gebeurd. (bron: interview politie)

De bestudeerde opgehelderde zaken blijken eerder in onderzoek te zijn genomen dan de niet-opgehelderde zaken, terwijl er bij de eerste categorie zaken niet direct meer aanwijzingen waren voor een misdrijf.

Korte lijnen tussen blauw en grijs zijn een must

De recherche (‘grijs’) is vrijwel nooit als eerste ter plaatse bij een vermissing. Politiefunctionarissen uit de uniformdienst (‘blauw’) nemen doorgaans de melding aan en verrichten de eerste handelingen. De recherche is daardoor afhankelijk van de eerste inschatting van de collega’s uit de uniformdienst en van wat zij hebben opgetekend. De uniformdienst is gefocust op wat er gebeurd is maar ze kijken vaak niet verder, zo is de ervaring van een aantal rechercheurs. Er wordt bijvoorbeeld geen sfeerproces-verbaal opgemaakt met daarin zaken die opvallen. Een belangrijk verschil tussen de uniformdienst en de recherche is dat de recherche met een opsporingsbril kijkt terwijl de basispolitiezorg overwegend vanuit een hulpverleningstaak handelt.

Bij een onderzoek naar de vermissing van een jonge vrouw heeft de uniformdienst de kamer van de vrouw doorzocht en het DNA van de ver-

miste veiliggesteld. De vraag is of het slim is om dit door blauw te laten doen. De uniformdienst kijkt meer vanuit de hulpverlening en niet zozeer vanuit de opsporing. (bron: interview politie)

Van belang is dan ook dat er niet alleen bij misdrijven maar ook bij vermissingen vanaf het eerste moment met een opsporingsbril wordt gekeken zodat de juiste inschattingen worden gemaakt. ‘De collega’s uit blauw moeten uitgebreider worden opgeleid, ze moeten anders leren kijken’, aldus een teamleider. Aangedragen wordt dat elke politiefunctionaris een aantal dagen mee zou moeten lopen met de recherche om zo ervaring op te doen.

Daarnaast zijn korte lijnen tussen de uniformdienst en de recherche van belang. Dit maakt het mogelijk om makkelijker vragen te stellen wanneer ergens aan getwijfeld wordt en ook kan informatie makkelijker worden doorgespeeld naar de recherche.

Bij een onderzoek naar de vermissing van een man waren er korte lijnen tussen de uniformdienst en de recherche. Het wijkteam stelde een aantal vragen aan de recherche over de mogelijkheden die ze hadden bij het vermissingsonderzoek. Dat maakte dat de zaak snel door de recherche kon worden overgenomen. (bron: politiedossier)

Korte lijnen tussen de uniformdienst en de recherche zijn ook belangrijk omdat de wijkagent een belangrijke rol kan spelen in het opsporingsonderzoek. De wijkagent kan informatie geven over de vermiste, zijn sociale omgeving, zijn gedrag maar ook over subjecten in de omgeving van de vermiste.

In een onderzoek naar een vermiste man is de zaak door blauw en de districtsrecherche opgepakt. Het is nuttig dat het team dan beschikking heeft over kennis vanuit de omgeving en de wijkagent kan hier een rol in spelen. ‘Belangrijk is dat je je pappenheimers kent in een landelijk gebied met kleine dorpjes. De sociale controle is groot en daar kun je dan goed gebruik van maken.’ (bron: interview politie)

Zorg dat een zaak op tijd van blauw naar grijs gaat

Soms blijven zaken (te) lang onder de hoede van de basispolitiezorg voordat er een team wordt samengesteld of er een opschaling naar de recherche plaats-

vindt. De noodzaak van de inzet van de recherche moet worden ingezien. Indien er sprake is van een vermoeden van een misdrijf wordt de zaak opgeschaald naar de districtsrecherche of een TGO. Daarnaast kan er ook naar een SGB0 (Staf Grootchalig en Bijzonder Optreden) worden opgeschaald. Het verschil tussen een SGB0 en een TGO is dat de eerste wordt ingezet bij een misdrijf dat vermoedelijk nog gaande is, zoals bij een ontvoering. Verschillende rechercheurs pleiten ervoor om bij een vermissing waarbij vermoedens zijn van een misdrijf snel op te schalen naar een TGO om geen kansen te missen.

‘Voor iedere problematische vermissing waarbij indicaties zijn dat er iets ergs aan de hand is moet een TGO worden gedraaid. Achteraf zeg je dan altijd: “Het is goed dat we hier een TGO op hebben gezet.” Ga hoog in de boom zitten en schaal af als het goed afloopt.’ (bron: interview politie)

Als een zaak niet tijdig wordt opgeschaald terwijl dit eigenlijk wel zou moeten, blijft de uniformdienst of de districtsrecherche met te veel taken zitten. Ze moeten getuigen horen, familierechercheur zijn, tactische beslissingen nemen en een dossier vormen. Er moeten keuzes worden gemaakt omdat niet alles kan worden gedaan, waardoor mogelijk belangrijke informatie gemist wordt en er geen slagkracht is.

Zorg voor voldoende capaciteit en kwaliteit in een team

De onderzoeksteams moeten voldoende capaciteit en kwaliteit hebben om vermissingen te kunnen onderzoeken. Zoals gezegd, bij een vermissing is het de vraag of er sprake is van een strafbaar feit en daardoor voldoet een vermissing niet vanzelfsprekend aan de criteria voor de inzet van een TGO. Uit de bestudeerde opsporingsonderzoeken valt te leren dat het belangrijk is dat de overtuiging bestaat dat de inzet van een TGO ook in vermissingszaken gerechtvaardigd is. Het uitgangspunt ‘er is mogelijk een levensdelict gepleegd, maar we zijn het slachtoffer kwijt’ kan daarbij helpen. Het voordeel van een TGO is dat je de ruimte hebt om alle scenario’s uit te lopen; er is meer slagkracht. Met een kleiner team is het moeilijk om alle aanknopingspunten en losse eindjes uit te onderzoeken.

‘Deze vermissingszaak hebben we met zijn tweeën gedraaid. Dat is echt te weinig. Er komt veel bij een vermissing kijken en je hebt er echt speci-

fieke kennis en ervaring voor nodig om te weten wat je allemaal moet en kunt doen.’ (bron: interview politie)

Een andere les is dat het nuttig kan zijn om een communicatiemedewerker aan het team toe te voegen. De communicatiemedewerker kan veel vragen van het team wegnemen en kan meedenken in strategische mogelijkheden via de media. Een vaste officier van justitie die vasthoudend is, vertrouwen heeft in het onderzoeksteam en betrokkenheid toont, wordt eveneens als waardevol ervaren door de teams. Een les die een teamleider van een vermissingszaak meegeeft, is dat het creëren van betrokkenheid van teamleden bij de zaak ook belangrijk is. ‘Je moet de ziel in een onderzoek krijgen.’ Als de teamleider het team weet te motiveren dan is een zaak makkelijker op te lossen. Betrokkenheid blijkt echter ook een keerzijde te hebben. In een zaak waarin een oudere vrouw is verdwenen, zijn twee van de vier leden van het onderzoeksteam overspannen geraakt door de zaak. Zij waren erg betrokken bij de vermissing en raakten gefrustreerd dat ze de vermiste niet terug konden vinden. Ook in andere vermissingsonderzoeken merken rechercheurs op dat het onderzoek emotioneel zwaar kan zijn omdat het frustrerend is als de vermiste niet teruggevonden wordt. Het werken met familierechercheurs is alleen al om die reden van belang.

Haal (interne en externe) expertise in huis

Een rechteam draait over het algemeen niet met regelmaat vermissingszaken. Een les die meerdere ervaren rechercheurs naar voren brengen, is dat je als team moet durven onderkennen dat je bepaalde expertise niet in huis hebt. Het kan lonen om deskundigen bij de opsporing van een vermiste te betrekken. In verschillende bestudeerde opsporingsonderzoeken is gebruikgemaakt van interne en externe specialisten en ondersteunende middelen van onder andere de landmacht, luchtmacht, brandweerkorpsen en speurhonden. In sommige bestudeerde opsporingsonderzoeken is het bijvoorbeeld ook nuttig gebleken om een gedragskundige te betrekken of om meer kennis te vergaren van een bepaalde cultuur.

Ook het NFI kan worden ingeschakeld om mee te denken in de mogelijkheden die er zijn om onderzoek te doen. In een vermissingszaak is bijvoorbeeld een sporenprofiel opgetekend van de bladeren van een boom. Dit was een zeer vernieuwend onderzoek. Typisch is dat er in de opgehelderde vermissingszaken vaker gebruik is gemaakt van deskundigen dan in de niet-opgehelderde vermissingszaken.

5.4 Communicatie over de zaak

De focus van een opsporingsonderzoek naar een vermissing ligt bij het vinden van de vermiste persoon. Daarvoor is het zinvol zo veel mogelijk ogen en oren bij de opsporing te betrekken. Het communiceren over de vermissing richting burgers maar ook binnen de politieorganisatie is daarom een must. Uit de opsporingsonderzoeken en interviews zijn met betrekking tot communicatie de volgende lessen te leren.

Maak gebruik van de media

‘Mensen zijn bereid te helpen als je ze deelgenoot maakt van je probleem’, aldus een teamleider. Het betrekken van burgers bij de opsporing van een vermiste is cruciaal voor succes. Het door de politie actief en vroegtijdig betrekken van de media is in verschillende vermissingsonderzoeken een succesfactor gebleken. Naar aanleiding van een persbericht of een uitzending van bijvoorbeeld Opsporing Verzocht over de vermissing kunnen tips binnenkomen waarvoor het onderzoeksteam aanknopingspunten heeft voor verder onderzoek. Soms kunnen tips het team op nieuwe scenario's brengen. In een van de opsporingsonderzoeken kwam er naar aanleiding van een oproep aan getuigen iemand in beeld die verklaarde over de financiële problemen van de vermiste. Dit liet een ander licht op de zaak schijnen, want dit was iets waar de achterblijvers niet over verklaard hadden.

De media kunnen ook op een andere manier hulpvaardig zijn. In een van de opsporingsonderzoeken resulteerde de melding in eerste instantie niet in een opsporingsonderzoek omdat de politie meeging in de verklaring van de echtgenoot dat zijn vrouw vrijwillig verdwenen was. Op aandringen van vrienden van de vermiste vrouw heeft Peter R. de Vries de zaak opgepakt. Hij is het verhaal van de echtgenoot nagelopen en is gestuit op inconsistenties en aantoonbare leugens van de echtgenoot. Met het rijzende vermoeden van Peter R. de Vries dat de vermiste vrouw niet meer in leven is en dat de echtgenoot daarbij is betrokken, is de politie alsnog een onderzoek gestart. Behalve dat de media in deze zaak het vliegwiel van het alsnog gestarte onderzoek zijn geweest, is de uitvoering van het onderzoek in samenwerking met de media verlopen. Een succesfactor in deze zaak is dat er duidelijke afspraken tussen de politie en het Openbaar Ministerie enerzijds en de media anderzijds zijn gemaakt om de stappen in het onderzoek te stroomlijnen.

Betrek burgers actief en creatief

De bestudeerde opsporingsonderzoeken leren dat het communiceren richting burgers over een vermissing ook via andere kanalen dan de media zinvol kan zijn. Zo vraagt de politie in een van de vermissingszaken tijdens een grote wandeltocht in de regio uitgebreid aandacht voor de vermissing. De politie ziet in de wandelaars duizenden extra paren ogen om de natuur af te speuren. Met acht grote billboards wordt de aandacht op de zaak gericht. Er worden daarnaast flyers uitgedeeld. Ook tijdens een ander loopevenement vraagt de politie aandacht voor de zaak. De actie levert een 'handjevol' tips op en dat loopt later op tot twintig. Door de aandacht voor de zaak worden kansen gecreëerd dat burgers alerter worden op alles wat met de vermissing te maken kan hebben.

Creatieve manieren om burgers bij de opsporing te betrekken, kunnen ook in samenhang met media-aandacht worden ingezet. Een voorbeeld daarvan is het sturen van een sms-bom naar een groep burgers voorafgaand aan de uitzending van een item over de vermissing in de media. Zo hebben in een van de vermissingszaken circa 27.000 mensen die op de avond van de verdwijning rondom de locatie van de vermissing waren een sms-bericht gekregen dat de vermissingszaak bij Opsporing Verzocht werd uitgezonden. Middels het bericht werd hun verzocht naar de uitzending te kijken. De mensen die zichzelf op de getoonde foto's in het programma herkenden, meldden zich direct en er volgden meer tips wat nieuwe kansen genereerde voor de opsporing.

Wees voorbereid op informatiestromen

Door te communiceren over een vermissing kan veel informatie worden gegenereerd die de opsporing van een vermiste kan helpen. De betrokkenheid van mensen is bij vermissingen erg groot waardoor een zaak veel tips kan genereren. Het aantal tips dat in vermissingszaken binnenkomt, verschilt enorm. In de ene zaak zijn dit er enkele terwijl het er in een andere zaak wel duizend kunnen zijn. De keerzijde van media-aandacht en het actief betrekken van burgers is dat dit voor nog meer druk op het onderzoeksteam kan zorgen. Wanneer de media worden ingeschakeld, moet de politie erop bedacht zijn dat er een voorziening is waar de tips naartoe kunnen en dat er een team is dat de tips kan nalopen.

Ook het monitoren van alles wat er over een vermissing naar buiten wordt gebracht, vraagt om capaciteit van het team. Het monitoren van alles wat er in de media verschijnt, is belangrijk om verklaringen te kunnen beoordelen. Ver-

dachten of getuigen kunnen feitenkennis hebben en zodra deze feiten ook in de media verschijnen, is niet meer duidelijk of iets specifieke daderkennis is. Het is daarom nuttig om een overzicht bij te houden van welke feiten openbaar zijn gemaakt.

Wees beducht voor notoire tipgevers

Ondanks het feit dat de meeste tips met goede intenties worden overgebracht aan de politie, moet de politie ook beducht zijn voor notoire, onbetrouwbare tipgevers. Deze kunnen de politie veel onnodige tijd kosten als zij serieus worden genomen. In meerdere vermissingszaken uit verschillende delen van het land zijn wij dezelfde tipgever in het politiedossier tegengekomen.

Een politiedossier vermeldt: 'Er meldt zich een getuige bij de politie die in een brief aanwijzingen geeft over de mogelijke vindplaats van het lichaam van de vermiste. De genoemde vindplaats wordt niet meegenomen in het onderzoek. De tipgever heeft zich bij de Nationale Politie al meerdere keren bij TGO's gemeld met informatie. Hij lijkt een notoire tipgever. In het onderzoek naar deze vermissing is de tipgever al met meerdere locaties gekomen waar de vermiste begraven zou zijn. De geloofwaardigheid van deze meldingen werd door de teamleiding in twijfel getrokken. Daarmee nam de teamleiding de beslissing om daarop geen actie te ondernemen.' Twee maanden later volgt een nieuwe brief van dezelfde tipgever. Dit keer wijst hij een andere vindplaats aan. Het politiedossier vervolgt: 'Door de informatiecoördinator is telefonisch contact opgenomen met de tipgever waarbij hij erop is gewezen dat dit zijn zoveelste idee is. Aan hem is medegedeeld dat wij werken aan de hand van feiten en niet van ideeën. Aan hem is verzocht geen contact meer op te nemen.' Een maand daarna volgt echter weer een nieuwe mail met informatie over een mogelijke vindplaats. De politie doet dit opnieuw af met het verzoek geen e-mails meer te sturen. Desondanks volgt er drie weken later opnieuw een brief van de tipgever met nieuwe aanwijzingen. Deze brief wordt opgelegd in de administratie van het team. Het landelijk delen van dit soort notoire tipgevers kan teams veel werk en tijd besparen zodat ze tijd overhouden voor de serieuze tips.

Informeer de achterblijvers goed

Voor achterblijvers kan het erg confronterend zijn om het verhaal in de media te horen. Niet alle achterblijvers willen met het verhaal van de vermiste naar buiten treden. Afstemming met de achterblijvers over wat er naar buiten wordt gebracht, is daarom belangrijk. Het goed informeren van de achterblijvers kan er bovendien voor zorgen dat de politie de controle houdt over het onderzoek omdat het kan voorkomen dat achterblijvers zelf op onderzoek uitgaan. De achterblijvers hebben er vertrouwen in dat de politie de zaak goed oppakt. Dat is in meerdere zaken uit de interviews met achterblijvers gebleken. Doordat de politie de achterblijvers in een van de vermissingszaken duidelijk heeft verteld welke stappen werden gezet en wat er achteraf met de vermiste gebeurd is, zeggen zij ook geen behoefte aan inzage in het dossier te hebben. Bij andere vermissingszaken voelden de achterblijvers zich naar eigen zeggen door de politie in de steek gelaten en zijn daarom zelf gaan rechercheren of hebben een privé-detective ingehuurd. Dergelijke acties kunnen het politieonderzoek verstoren. Bij vermissingszaken is het met andere woorden belangrijk dat de familie het gevoel heeft dat er alles aan wordt gedaan om de vermiste te vinden. Daarbij kan het nuttig zijn om de familie te laten merken hoe de zaak bij de politie leeft. Dit kan ze enigszins een gerust gevoel geven. Uit het voorbeeld hierna blijkt dat het informeren van de achterblijvers niet altijd goed gaat.

De familie is slecht op de hoogte gehouden van het politieproces waardoor ze lange tijd hebben gedacht dat er niets gebeurde en dat de zaak niet serieus genomen werd. Pas later, toen er een familierechercheur in beeld kwam omdat de vermiste gevonden was, kwamen ze erachter hoe de zaak bij de politie leefde. ‘Als ik nu terugkijk en terughoor hoeveel tijd en energie de politie erin heeft gestoken om mijn broer te vinden dan is dat bewonderenswaardig’, aldus een achterblijver. (bron: interview achterblijver)

Ruim tien jaar geleden is de Nationale Politie gestart met het opleiden van familierechercheurs voor de inzet in onderzoeken naar ernstige misdrijven. Zij kunnen toezien op de behoeften van de nabestaanden, hun hulp bieden en hen informeren; zij vormen als het ware een brug tussen het researcheteam en de familie. Ook in opsporingsonderzoeken naar vermiste personen kan de familierechercheur een belangrijke rol vervullen.

Zet de vermissing breed uit binnen de politieorganisatie

Behalve communicatie richting burgers en achterblijvers moet de communicatie binnen de politieorganisatie niet vergeten worden. Uit diverse vermissingszaken blijkt het waardevol om collega's van andere afdelingen binnen de politie van informatie over de vermissing te voorzien. Op die manier kan het team bouwen op meer ogen en oren. Met andere woorden: het onderzoeksteam moet niet te gesloten maar juist transparant zijn op die punten waar hulp gewenst is.

In een van de zaken heeft het TGO alle collega's uit het district bij de zaak betrokken door informatie met hen te delen en een beroep op ze te doen. Zo heeft het TGO bijvoorbeeld bij zo veel mogelijk collega's aangegeven dat ze nog een tas van de vermiste zochten. Hierdoor leefde de zaak enorm binnen de organisatie en bovendien heeft het tot de doorbraak geleid. Bij een huiszoeking bij een straatrover wordt de bewuste tas door een van de collega's van buiten het team herkend. In de tas zit het ID-bewijs van de vermiste. 'Als we die informatie niet vroegtijdig gedeeld hadden, was die collega waarschijnlijk niet zo alert geweest', aldus de teamleider.

Informatie delen is ook waardevol met het oog op andere vermissingszaken. Als er bijvoorbeeld wordt gezocht in een bepaald gebied naar een vermist persoon is het efficiënt om ook uit te kijken naar andere vermisten. Het is belangrijk om dit van tevoren tussen de verschillende onderzoeksteams kort te sluiten en om te bespreken wat mogelijk is om efficiënt te werken. Dit is bij verschillende vermissingszaken besproken in de teams en vervolgens is er aandacht voor geweest tijdens de zoekingen.

5.5 Tactische opsporing

De tactische opsporing bij vermissingen richt zich op het achterhalen van de verblijfplaats van de vermiste en de reden voor de verdwijning. Hiervan maken het uitdenken van scenario's en strategieën deel uit. Aan de hand daarvan kan worden gefocust op personen en locaties, en de inzet van opsporingsmiddelen. Uit de bestudeerde opsporingsonderzoeken en interviews zijn verschillende lessen in relatie tot de tactische opsporing van vermissingen opgetekend.

Houd alle scenario's open

Een eerste les die voor de opsporing in het algemeen geldt, is dat bij de start van een opsporingsonderzoek alle scenario's open moeten worden gehouden, hoe onwaarschijnlijk ze ook lijken. Daarbij is het volgens een teamleider nodig dat het opsporingsonderzoek goed wordt gecoördineerd, er overzicht wordt gehouden en de scenario's worden geprioriteerd. Het openhouden van alle scenario's lijkt vanzelfsprekend maar, zoals de volgende zaak laat zien, gebeurt dat bij vermissingen niet altijd.

De teamleider geeft aan dat als de vermissingszaak eerder serieus was opgepakt, deze eerder was opgelost. De verdachte had mogelijk eerder een verklaring afgelegd over zijn verdachte gedragingen na de verdwijning (geld pinnen met de pas van de vermiste), maar hier is niet op doorgevraagd. Daarnaast zijn andere mogelijke scenario's niet uitgelopen. Er is niet kritisch gerechercheerd. (bron: interview politie)

De opsporingsonderzoeken naar de vermissingen leren dat de meest onwaarschijnlijke scenario's soms de waarheid kunnen zijn. In een van de bestudeerde vermissingszaken lijkt zelfmoord volgens de achterblijvers zeer onwaarschijnlijk. Een collega binnen de politieorganisatie en iemand uit de kerkgemeenschap waarin de vermiste actief was, stelden dat zelfmoord onwaarschijnlijk is onder gelovigen. 'De vermiste werd niet in staat geacht zelfmoord te plegen want dat paste niet bij zijn geloof', aldus een rechercheur. Dat blijkt echter geen reden om dit scenario uit te sluiten want later blijkt dat de vermiste toch zelfmoord heeft gepleegd. Ook andere zaken waarbij is uitgegaan van (onder andere) een misdrijf kennen uiteindelijk een andere doodsoorzaak zoals een ongeval of zelfmoord.

Hoor getuigen direct gedetailleerd

Een les die uit verschillende vermissingsonderzoeken kan worden geleerd, is dat het belangrijk is dat getuigen zo snel mogelijk uitgebreid worden gehoord. Het is hierbij van groot belang dat er goed wordt doorgevraagd omdat in het begin van het opsporingsonderzoek nog onduidelijk is welke elementen uit de verklaring belangrijk zijn. Een voorbeeld is een zaak waar in de eerste fase na de melding van de vermissing getuigen worden gehoord die niet direct uitgebreid

bevraagd worden op wat ze hebben gezien. Hierdoor worden belangrijke kansen gemist. Zo meldt een getuige zich al vrij vroeg met het verhaal dat ze de vermiste nog ergens heeft gezien. Pas in het derde verhoor wordt de getuige gevraagd waar ze de vermiste exact heeft gezien. De getuige wordt meermalen in de loop van enkele weken gehoord en de details worden steeds specifiek over waar en hoe laat ze de vermiste op de dag van haar verdwijning heeft gezien. Vanaf dat moment kunnen er camerabeelden worden opgevraagd om het verhaal te toetsen. De informatie is van belang om de tijdlijn te construeren. Een andere getuige verklaart de vermiste op de dag van de verdwijning langs haar woning te hebben zien fietsen. Ook deze getuige wordt in de loop van het onderzoek meermaals gehoord. In haar eerste verklaring is ze vrij algemeen en in het tweede verhoor is ze gedetailleerder. Het verhaal is in de tussentijd ook in de pers geweest wat de verklaring verder heeft gevoed. De vraag is dan ook of ze de nieuwe details uit haar eigen waarneming heeft of dat ze van de media of andere getuigen komen. ‘Had je aan de voorkant beter uitgevraagd, dan hadden we daar later in het TGO beter op kunnen vertrouwen’, memoreert een onderzoeker. Het eerste contact is vaak met de uniformdienst, ‘dan wordt een kort verhaalje opgetekend en als TGO moet je dan nog drie keer terug naar die getuige. Dan heb je last van de tijd die daartussen zit.’

Verifieer de verklaringen van getuigen

Een andere les is om de verklaringen van de getuigen te verifiëren. Een van de voorbeelden van een zaak waarin dat niet is gedaan, is de volgende. De echtgenoot van een vermiste vrouw verklaart dat ze spontaan en vrijwillig is vertrokken naar het buitenland. In het eerste onderzoek is deze verklaring niet goed nagetrokken want later blijkt dat het paspoort van de vrouw niet voor de vereiste periode geldig was om het betreffende land in te reizen. De echtgenoot van de vermiste vrouw verklaart ook dat hij haar tweemaal heeft bezocht in het buitenland en dat ze dus nog in leven is. Ook deze informatie is in het eerste onderzoek niet geverifieerd. Jaren later blijkt in het coldcaseonderzoek dat de echtgenoot zijn vermiste vrouw niet in het buitenland heeft bezocht. Hij is er weliswaar geweest op de data die hij noemde maar aldaar heeft hij andere mensen bezocht. Er is al die tijd geen enkel teken van leven van de vrouw waargenomen op de locaties waar zij volgens haar echtgenoot zou zijn. ‘Waren de verhalen van de echtgenoot eerder nagelopen, dan was hij eerder als verdachte in beeld gekomen’, aldus een onderzoeker.

Kenmerkend voor een vermissing is dat er vaak geruchten rondgaan over wat er met de vermiste gebeurd zou kunnen zijn. ‘Elk gerucht wordt gevoed met een gerucht en soms vinden we er een feit bij om het te onderbouwen’, aldus een rechercheur. De geruchten kunnen een eigen leven gaan leiden en het kost de politie veel tijd om geruchten na te trekken. Maar verifiëren van de verhalen kan bepaalde denkrichtingen voeden of elimineren dus het is van belang om hier in de eerste fase op te investeren. En daarbij is van belang dat er snel wordt gehandeld om zicht te krijgen op welke getuigen tegenstrijdig verklaren.

Focus op vervoer- en verplaatsmiddelen

In veel gevallen heeft de vermiste bij diens verdwijning een vervoermiddel gebruikt. Het is daarom belangrijk om onderzoek te verrichten naar het vervoermiddel waarmee de vermiste verdwenen is. Indien de vermiste voor het laatst gezien is in of op een voertuig dan kan het vinden van dat voertuig een doorbraak in het onderzoek zijn. Het aantreffen van het voertuig geeft zicht op de actieradius van de vermiste en dus geeft het enige richting aan het zoekgebied. In een van de vermissingszaken is de auto van de vermiste na een maand aangetroffen in de garage op het werk van de verdachte. De vondst heeft tot een doorbraak geleid omdat de auto sporen van de vermiste en de verdachte bevatte. Bovendien betekende het vinden van de auto dat het waarschijnlijker was dat het niet om een vrijwillige vermissing ging. Deze zaak leert hoe belangrijk het is om zo snel mogelijk zicht te hebben op het voertuig van de vermiste persoon. In de tijd dat de auto niet was gevonden, blijkt de dader zijn best te hebben gedaan om sporen te wissen. De dader heeft volgens een getuige twee maal de auto gewassen. ‘Hij heeft daarbij ook de portieren, het stuur, het dashboard, de buitenzijde rondom en de zijkanten schoongemaakt en de bijrijderstoel met behulp van plakband proberen te ontdoen van haren en vezels’, valt in het dossier te lezen. In een andere vermissingszaak heeft het vinden van de fiets van een vermiste vrouw tot een doorbraak geleid omdat op basis daarvan de zoeklocatie kon worden verkleind. En het vinden van de rolstoel van een vermiste oudere vrouw in een andere zaak is een indicatie dat er iemand verantwoordelijk is voor haar verdwijning.

Kopieer de situatie zo goed mogelijk bij een reconstructie

De tactische opsporing kan besluiten om aan de hand van het meest waarschijnlijke scenario een reconstructie van de verdwijning te maken. In opsporingsonderzoek naar vermiste personen worden reconstructies voor verschillende doelen gebruikt. Aan de ene kant om een verdachte te laten vertellen hoe en wat hij gedaan heeft en aan de andere kant om burgers c.q. getuigen bij de zaak te betrekken door op hun herinnering in te spelen. Meerdere zaken leren dat het bij langdurige vermissingen van belang is om voor een goede reconstructie de situatie van toen zo goed mogelijk te kopiëren. In een van de vermissingszaken is een reconstructie van de vermissing gemaakt om de verdachte te laten aangeven waar hij de vrouw in de tuin heeft begraven. De verdachte wil ter plaatse echter geen gat graven omdat de structuur van de grond in de vier jaren die verstreken zijn niet meer overeen zou komen met de structuur zoals die was. Een les die de teamleider naar aanleiding van die zaak meegeeft, is dat er bij een reconstructie altijd zo veel mogelijk moet worden gestreefd naar omstandigheden zoals die waren tijdens de vermissing omdat de reconstructie anders vertekend kan zijn.

In een andere zaak is gestreefd naar een zo waarheidsgetrouw mogelijke reconstructie. Nadat een vrouw is verdwenen, heeft het onderzoeksteam veel tijd gestoken in het zoeken naar eenzelfde soort fiets als waar de vermiste op reed. Uiteindelijk heeft het team de fiets laten nabouwen omdat deze een vrij uniek frame had. Vervolgens is de gereconstrueerde fiets op tv getoond met de oproep aan getuigen om te reageren als ze de fiets herkenden. En met succes; de fiets wordt later in het bos door een wandelaar gevonden. De vondst van de fiets biedt een nieuwe impuls aan het onderzoek.

Wees alert op verbouwingen in de omgeving van de vermiste

Op basis van wetenschappelijke kennis weten we dat de meeste vermisten in geval van een misdrijf binnen een relatief kleine straal rondom de vermissingslocatie worden begraven. Dat maakt dat het van belang is alert te zijn op verbouwingen in de omgeving van de vermiste. Opvallend is dat er in meerdere vermissingszaken een verbouwing in de omgeving van de vermiste gaande was ten tijde van diens verdwijning. Het huis van een vermist echtpaar is korte tijd na de verdwijning verbouwd, de nieuw te betrekken woning van een vermiste man werd verbouwd op het moment van zijn verdwijning en ook de partner

van een vermiste vrouw had vrijwel direct na haar verdwijning aanpassingen in de woning gedaan. De informatie over verbouwingen in de omgeving van deze vermisten is volgens de politiedossiers pas op een relatief laat moment bekend geworden bij het team.

Het rechercheteam krijgt pas in een heel laat stadium informatie dat er lange tijd een verbouwing gaande is geweest bij de broer van de echtgenoot van de vermiste. De verbouwing vond plaats rond de periode waarin de vrouw verdween. De broers woonden vlak bij elkaar en zij hadden een nauwe onderlinge band. De vermiste vrouw wordt na vier jaar in het beton van de fundering van de woning van de broer van de verdachte aangetroffen. (bron: politiedossier)

Een belangrijke les is om niet te wachten tot er via getuigen informatie over op handen zijnde verbouwingen wordt gebracht maar dergelijke informatie al bij de start van een zaak actief uit te vragen en te onderzoeken. In meerdere zaken blijken er namelijk onvoldoende grond en te veel bezwaren te zijn om op een later moment nog te zoeken in een woning of een tuin.

Speel tactisch in op zwakke plekken van de verdachte

Als er een verdachte voor de vermissing in beeld is maar de vermiste nog niet terecht is, is er een kans om de vindplaats van de vermiste via de verdachte te achterhalen. Het zoeken naar en gebruiken van de zwakke plek van een verdachte om de vermiste te vinden, is in verschillende vermissingszaken een succesfactor geweest. In een van de zaken blijkt de verdachte bijvoorbeeld een zwak te hebben voor zijn familie. Met het opnemen van vertrouwelijke communicatie tussen de verdachte en zijn zus is een bekentenis verkregen. In een andere vermissingszaak blijkt een dader – die op dat moment al vast zat voor de verdwijning van zijn partner – gevoelig te zijn voor het niet in aanmerking komen voor vervroegde invrijheidstelling. Deze dader vertelt op de verjaardag van hun zoontje waar hij het lichaam van zijn partner heeft begraven in de veronderstelling dat hij dan toch vervroegd vrij zal komen.

In verschillende vermissingsonderzoeken is de verdachte op een toegestane wijze onder druk gezet om zo sneller informatie over de vermissing te krijgen. Dit heeft in meerdere zaken tot succes geleid. In een van de zaken heeft de politie de verdachte letterlijk in het nauw gedreven. Dit heeft geresulteerd in het

aanwijzen van de locatie waar de vermiste lag begraven. De verdachte heeft er in overleg met zijn advocaat voor gekozen om de plek aan te wijzen. Wat hierbij geholpen heeft, is dat het rechteam stuitte op andere strafbare gedragingen van de verdachte die gebruikt konden worden bij het opvoeren van de druk.

5.6 Forensische opsporing

Naast de tactische opsporing is de forensische opsporing een belangrijke poot om een beeld te vormen van wat er met een vermiste is gebeurd. De forensische opsporing zoekt naar sporen die het verhaal van de vermiste kunnen vertellen. Dat kunnen technische sporen zijn maar ook biologische sporen. Hierna bespreken we de lessen aangaande de forensische opsporing die uit de praktijkervaringen met de vermissingszaken te destilleren zijn.

Benut de mogelijkheden voor technisch onderzoek optimaal

De technische mogelijkheden zijn heden ten dage veel groter dan in het verleden. Verschillende rechercheurs benoemen dan ook de meerwaarde van goed technisch onderzoek bij vermissingen. In een van de zaken wordt in de eerste weken na de vermissing aangegeven dat er sporen van autobanden zijn gezien die richting een kanaal liepen. De sporen worden niet beoordeeld als afkomstig van autobanden. Jaren na dato wordt de vermiste daar toch in het water aangetroffen waardoor de kans bestaat dat de sporen toch autobandsporen waren. Met de technologie van nu zouden de sporen beter onderzocht kunnen worden en er zou sneller in het water gezocht kunnen worden.

In een andere vermissingszaak verloopt het technisch onderzoek ook niet optimaal. Een verdachte staat zijn auto af voor een doorzoeking. Wanneer de auto wordt vrijgegeven, is deze voorzien van een peilbaken en af luisterapparatuur. Na een maand verwisselt de politie de apparatuur onder de auto. Dan blijkt dat er niets is opgenomen omdat de apparatuur defect was. De apparatuur wordt gemaakt en teruggeplaatst. Ze wordt opnieuw weggehaald en beluisterd. Er blijken twee momenten op te staan met belangrijke informatie. De informatie is echter niet goed te horen door het geluid van de motor. De software moet worden opgewaarderd zodat het gesprek beter te verstaan is. Hier moet de politie ruim drie weken op wachten. In een andere zaak wordt een verhoor met de verdachte opgenomen met een videorecorder. Dat was tenminste de bedoe-

ling. Het is niet gelukt omdat de videoband in de verkeerde recorder bleek te zitten. Dit soort ervaringen wijzen op het belang van het goed vooraf testen van middelen om geen kansen te missen. Deze les geldt overigens voor de opsporing in het algemeen.

Een ander aandachtspunt dat eveneens voor andere typen zaken geldt, is dat eerder in beslag genomen goederen jaren na dato dankzij voortschrijdend inzicht aanknopingspunten kunnen bieden voor nieuw onderzoek. De nieuwe technieken die in het sporenonderzoek kunnen worden gebruikt, reiken steeds verder. Het is daarom van belang dat alles wordt bewaard. Ook als een onderzoek vastloopt, is het nuttig om de sporen en bewijsmiddelen te bewaren. Een rechercheur vindt jaren na dato een sigarettenpeuk in een archiefdoos van de zaak. Ten tijde van de vermissing is deze nooit voor onderzoek ingestuurd naar het NFI. De rechercheur doet het nu alsnog, helaas zonder resultaat.

Stel DNA zo snel mogelijk veilig

In geval van vermissingen is het van belang dat er zo snel mogelijk DNA van de vermiste persoon wordt veiliggesteld. Ten eerste om vast te kunnen stellen of eventuele sporen die worden gevonden afkomstig kunnen zijn van de vermiste. Ten tweede om het DNA-profiel van de vermiste te kunnen identificeren via een vergelijkend onderzoek in de DNA-databank voor Vermiste Personen en ongeïdentificeerde stoffelijke overschotten. De richtlijn is om DNA-materiaal van de vermiste binnen drie weken te verzamelen. Het veiligstellen van DNA-materiaal en het toevoegen van dit DNA-materiaal in de DNA-databank lijken vanzelfsprekende handelingen maar toch blijkt uit de vermissingszaken dat dit niet altijd wordt gedaan, ook niet in de recentere zaken. Gebrek aan routine om dit te doen en onwetendheid over het bestaan van de DNA-databank voor Vermiste Personen zijn hier debet aan. Het volgende voorbeeld maakt duidelijk dat het overigens niet in alle gevallen mogelijk is om gebruik te maken van de DNA-databank.

In een van de zaken zijn bij de dader thuis meerdere biologische sporen van mensen gevonden, onder andere haarlokken. Om erachter te komen of er nog andere vermissingen te koppelen zijn aan de verdachte zou een DNA-vergelijking in de databank uitkomst kunnen bieden. Het bij de verdachte thuis aangetroffen biologisch materiaal mag echter niet zonder meer vergeleken worden met alle DNA-profielen die zijn opgeno-

men in de DNA-databank. Er mag alleen een vergelijking worden gemaakt met beargumenteerde aangewezen vermisten. Het team heeft zich hierover verwonderd en gefrustreerd gevoeld. (bron: interview politie)

Stel vluchtige gegevens en goederen direct veilig

Behalve biologische sporen kunnen ook technische en digitale sporen een verhaal vertellen. Vluchtige gegevens zoals camerabeelden, OV-reisgegevens en voicemailberichten moeten zo snel mogelijk na de melding van een vermissing worden veiliggesteld. Na enkele dagen of weken zijn deze gegevens niet meer beschikbaar. Een rechercheur reflecteert: 'Ik ben ervan overtuigd dat als we de camerabeelden van het openbaar vervoer eerder hadden gehad, we de zaak eerder hadden kunnen oplossen.' De uiteindelijke dader in deze zaak blijkt namelijk na de verdwijning van de vrouw gebruik te hebben gemaakt van haar OV-chipkaart. In de beginfase van een vermissing zijn er vaak nog weinig capaciteit en routine beschikbaar om alle mogelijke bronnen na te lopen en veilig te stellen. Ook is het in iedere zaak weer de vraag wat er juridisch gezien mogelijk is. In elk geval kan altijd een beroep worden gedaan op de vrijwillige medewerking van personen en organisaties. 'Nee heb je, ja kun je krijgen.'

Ook is het nuttig om zo snel mogelijk na te gaan of er verdachte zaken bij het afval van de vermiste zitten. In een van de zaken viste het team naast het net. Later blijkt dat de verdachte na de vermissing opvallend veel vuilnis op straat had gezet. 'Zodra het afval is opgehaald, kun je als onderzoeksteam helemaal niets meer', aldus een rechercheur. Ook in andere opsporingsonderzoeken is het gebruikelijk om afval zo snel mogelijk binnen te halen. Als er een moord is gepleegd en het wapen is niet gevonden dan wordt er direct een containerproject uitgevoerd waarbij in alle vuilcontainers wordt gezocht. In een van de vermissingszaken is dit misgegaan.

'We hebben gebeld met Roteb in verband met het legen van de vuilcontainers. Het blijkt dat de containers gisteren geleegd zijn.' (bron: interview politie)

Zoek alleen met de juiste middelen

Kenmerkend voor vermissingszaken zijn de vele zoekacties die vaak worden verricht. Een les die ten aanzien daarvan te leren valt, is dat een zoekactie alleen zin heeft als deze goed is voorbereid en alle benodigde middelen ter beschikking van het team staan. Dit lijkt vanzelfsprekend maar er zijn verschillende zaken waarin dit niet het geval was. In een van de vermissingszaken moest in een put gezocht worden omdat de vermiste daar eventueel in kon liggen. De put moest daarom leeggepompt worden maar door ‘opruimdrang’ op de afdeling heeft een eenheid de pomp en de slang weggegooid en is alleen de generator bewaard gebleven. Omdat de juiste middelen niet beschikbaar waren, is de politie met een hark in de put gaan voelen om na te gaan of het lichaam van de vermiste hierin gedumpt was. In een andere zaak waren er niet genoeg prikstokken voor de zoekactie met de ME en allerlei andere partners. Daarom zijn andere (holle en dikke) stokken gebruikt om in de grond te prikken. De zoekactie heeft niets opgeleverd. De vermiste is uiteindelijk teruggevonden op aanwijzen van de dader. Schrijnend is dat de vermiste enkele gaten van de prikstok in haar lichaam had. Wellicht is bij de zoekactie niet gevoeld dat zij er lag omdat er niet met de juiste prikstokken is gewerkt.

Lijkhonden: houd rekening met tijd en plaats

Bij vermissingen is een zoekactie met honden een logische stap om een spoor van de vermiste te vinden. Dat kunnen speurhonden zijn die levende mensen kunnen detecteren maar ook speurhonden die speciaal zijn getraind om overleden mensen te vinden. De meeste ervaringen met lijkhonden in de bestudeerde vermissingszaken zijn goed. Toch kunnen lijkhonden hun dag niet hebben en daar moet rekening mee gehouden worden. Lijkhonden kunnen maar kort werken: volgens sommige rechercheurs maximaal een half uur per dag. Daarnaast moet het zoekgebied niet te groot zijn.

Bij een zoeking met lijkhonden in de woning en tuin van de verdachte slaat een lijk hond aan. Dat wil zeggen dat de hond een lijkgeur ontwaart. Ook een tweede lijk hond reageert positief waarop het rechercheteam organiseert dat er in en rondom de woning gegraven wordt om te zoeken naar het stoffelijk overschot van de vermiste. Er wordt echter niets aangetroffen. Later blijkt dat de honden er niet naast hebben gezeten: het

lichaam van de vermiste vrouw heeft acht maanden begraven gelegen in de tuin van de verdachte. Daarna is het lichaam door de verdachte opgegraven en op een andere plek begraven. (bron: interview politie)

Vaar niet blind op de conclusies van deskundigen

Bij de opsporing van vermisten wordt geregeld gebruikgemaakt van deskundigen. Hierbij geldt een waarschuwing, zo leert een aantal vermissingszaken. Vaak wordt er blind gevaren op de conclusies van de deskundigen, daar zijn ze immers deskundige voor. Toch zijn de conclusies soms minder stellig dan ze op voorhand lijken. In een vermissingszaak concludeert het NFI in eerste instantie dat er veel bloed is gevonden en dat het aannemelijk is dat de vermiste is overleden als gevolg van een toegebrachte halswond. Later draait het NFI deze conclusie terug en wordt geconcludeerd dat er slechts een kleine hoeveelheid bloed is gevonden. Het scenario dat de vermiste vermoord is, komt hiermee aan het wankelen. In een andere vermissingszaak attendeert de familie van de vermiste de politie op een krantenbericht over een aangetroffen skelet omdat ze denken dat het mogelijk om de vermiste zou kunnen gaan. De familie dringt aan op een vergelijkend DNA-onderzoek. Het NFI deelt echter op basis van andere onderzoeksmethoden mede dat het skelet zou toebehoren aan een man van tussen de 51 en 56 jaar oud. De vermiste was 40 jaar oud toen hij verdween. Jaren later blijkt uit DNA-onderzoek dat op aandringen van de familie alsnog is uitgevoerd dat het eerder aangetroffen stoffelijk overschot toch van de vermiste was. Een laatste voorbeeld geeft aan dat enige eigenwijsheid van de teamleider een goede eigenschap kan zijn. In die zaak geeft een deskundige aan dat er geen grondverstoringen op een door de verdachte aangewezen locatie waarneembaar zijn en dat het dus niet mogelijk is dat de vermiste er begraven ligt. Dit ondanks het feit dat de verdachte volhoudt dat hij de vermiste daar begraven heeft. De teamleider neemt de beslissing om geen kans te missen en is toch gaan graven. De vermiste blijkt inderdaad op de locatie begraven te liggen. Een verklaring van de deskundige voor de verkeerde inschatting was dat het met de samenstelling van de grond te maken heeft gehad. ‘Als de dader het niet had aangewezen en de teamleider niet zo eigenwijs was geweest dan hadden we haar nooit gevonden. Een expert zet je dan toch even op het verkeerde been’, aldus een onderzoeker. In een andere vermissingszaak wordt – door een forensisch politieteam en een forensisch archeoloog van het NFI – bijna twintig jaar na dato nogmaals gezocht naar sporen van de vermiste op het terrein waar

de vermiste verdwenen is. Volgens de forensisch archeoloog waren er geen grondverstoringen zichtbaar waardoor er geen aanleiding zou zijn voor verder onderzoek. In deze zaak wordt daarop besloten om niet te graven. Inmiddels weten we uit andere vermissingszaken dat grondverstoringen echter niet altijd waarneembaar zijn.

5.7 Monitoring en heropening

Een laatste thema betreffende lessen voor de opsporing is het monitoren en heropenen van zaken. Terwijl veel lessen in de vorige paragrafen ook van waarde zijn voor vermissingen in het algemeen gelden de lessen in deze paragraaf voornamelijk voor langdurige vermissingen.

Registreer en bewaar zorgvuldig

Een vermissing kan uitmonden in een langdurige vermissing, zo blijkt immers in 1500 zaken. Daarom is het van belang dat vermissingszaken goed geregistreerd worden en dat die informatie ook wordt bewaard. Eerder werd alle informatie in het bedrijfsprocessensysteem geregistreerd en dit werd na vijf jaar geschoond. Sinds 2012 geldt er geen verjaringstermijn meer voor vermissingszaken. Nu worden zaken in Summ-IT geregistreerd en opgeslagen met een coldcaselabel waardoor ze bewaard blijven. En dat is van belang want alle informatie, zeker die van het eerste uur, kan later waardevol zijn voor de opsporing.

Op een gegeven moment voel je aan dat het een lastig onderzoek gaat worden maar dan is het des te belangrijker dat je een nauwgezet journaal bijhoudt met data, overwegingen, werkwijzen en wat er is gedaan. Het is heel zinvol om een einddocument op te maken voor als een zaak een tijdje stilligt en daarna weer wordt opgepakt. Een rechercheur: 'Het verraste mij bij het nalezen van het journaal dat alles zo weloverwogen is vastgelegd.' (bron: interview politie)

Een goede dossieropbouw kan ook waardevol zijn in andere opsporingsonderzoeken. Wanneer een onderzoek tot een succesvolle veroordeling heeft geleid, kan het nuttig zijn om de opbouw van het dossier over te nemen in een andere zaak. Dat is met succes gedaan in een vermissingszaak.

Tijdens het onderzoek naar de vermissing van een man werd er een uitspraak gedaan in een moord-zonder-lijkzaak. In deze zaak is de verdachte veroordeeld. De rechercheurs van een andere zaak hebben dit dossier als voorbeeld genomen voor hoe ze het dossier het beste konden opbouwen met een zo groot mogelijke kans op een veroordeling. 'Je moet alles beredeneren en het stapje voor stapje opbouwen. Je moet het bewijs in hapklare blokken aanleveren.' (bron: interview politie)

Wees geduldig en volhardend

Vermissingen vragen om veel geduld en volharding in de opsporing. Acties die in eerste instantie om juridische, technische of praktische redenen niet mogelijk zijn, moeten later nogmaals geprobeerd worden. Van belang is om vanuit overtuiging de mogelijkheden te creëren om op een later moment wel door te kunnen pakken. Sommige opsporingshandelingen mogen pas uitgevoerd worden als er gronden zijn om uit te gaan van een misdrijf. Het onderzoeksteam moet in de eerste fase van het onderzoek dus geduld hebben en doorzetten om het onderzoek op de juiste manier verder te brengen. Geduld wordt ook door andere omstandigheden op de proef gesteld. Zo is het in een vermissingszaak niet mogelijk gebleken om een zoekactie met duikers in een sloot uit te voeren omdat het midden in de winter was en de sloot was bevroren. In het voorjaar – drie maanden later – wordt de zoekactie alsnog uitgevoerd. Tijdens die zoekactie worden de sleutels van vermiste gevonden wat er weer verder op wijst dat de politie 'warm' is. In meerdere zaken is de vasthoudendheid van het team de succesfactor voor de opheldering van de zaak gebleken. Het vanaf het eerste moment doorpakken in een onderzoek heeft in een aantal zaken tot het vinden van de vermiste dan wel het veroordelen van de dader geleid.

Monitoren is een must

Totdat de zaak wordt overgedragen aan de coldcaseafdeling moet een vermissingszaak goed gemonitord blijven. Het is daarbij belangrijk dat er een probleemeigenaar is die zich verantwoordelijk voelt om de zaak in de gaten te houden. Doordat er nu binnen alle eenheden Specialisten en Coördinatoren Vermiste Personen zijn benoemd, wordt dit proces beter bewaakt. Voor het borgen en monitoren van vermissingszaken is het van belang dat de zaak niet aan een persoon maar aan een proces gekoppeld is.

Een van de vermissingszaken blijkt na bijna vijftien jaar nog niet bij de coldcaseafdeling terecht te zijn gekomen. De rechercheur heeft de zaak in eigen beheer gehouden omdat hij in het laatste jaar voor zijn pensioen nog hoopt de zaak op te lossen. ‘Het is voor mij een heilig streven om haar fysiek te vinden.’ (bron: interview politie)

In meerdere zaken hebben politiefunctionarissen een ‘afspraak op persoon’ (op naam van de verdachte of de vermiste) aangemaakt in het politiesysteem zodat zij een melding krijgen wanneer deze opnieuw in beeld komt bij de politie. Het is ook mogelijk om een ‘afspraak op locatie’ (huisadres van de vermiste) of een BlueView-abonnement aan te maken. Daarnaast zijn er politiefunctionarissen die met enige regelmaat een zoekslag maken in de politieregistratiesystemen aangaande informatie over de vermiste of de verdachte.

Bij een niet-opgehelderde vermissing is het nuttig om ook (sociale) ontwikkelingen in een zaak bij te houden. Relaties veranderen met de tijd. Ook kan het zijn dat het overlijden van iemand iets kan veranderen of dat een getuige op zijn sterfbed nog iets verklaart. Het is hierbij nuttig om de kring rondom de verdachte in de gaten te houden en om hier eventueel na een langere tijd tactisch op in te spelen.

Elk jaar zeggen de twee betreffende rechercheurs tegen elkaar: ‘We zoeken die verdachte nog een keer op om te proberen of hij iets wil vertellen over waar zijn moeder ligt.’ De juridische haken en ogen houden hen tegen. Vervolgning kan namelijk niet meer plaatsvinden als hij in een informeel gesprek zou verklaren over waar hij zijn moeder begraven heeft. (bron: interview politie)

Laat een zaak reviewen door een vers team

Na afsluiting van het eerste opsporingsonderzoek kan de zaak worden overgedragen aan een reviewteam. Het reviewteam bekijkt of alle scenario’s zijn uitgelopen en of er nog kansen in het onderzoek liggen. Dit is in meerdere vermissingszaken gedaan en de inzichten hebben nieuwe kansen voor onderzoek opgeleverd.

In een van de vermissingsonderzoeken heeft het reviewteam onvolledigheden uit het onderzoek aangestipt, openingen voor vervolgonderzoek

gezien en geadviseerd waar een volgend rechercheonderzoek mee verder zou kunnen. De vrouwen die in deze zaak vermist waren, zijn een aantal jaar later per toeval teruggevonden. (bron: politiedossier)

Het opnieuw oppakken van een vermissingszaak kost een onderzoeksteam veel tijd. Er moet dus goed overwogen worden of het opnieuw oppakken zinvol is.

Betrek en informeer politiefunctionarissen van het eerste uur

Het is belangrijk dat er opsporingservaring in een team zit. Daarnaast is het belangrijk dat er wordt gespard en overleg wordt gevoerd met andere rechercheurs omdat zij wellicht weer andere ervaringen hebben. Wanneer een zaak eerder is vastgelopen, kan het interessant zijn om een sparsessie te organiseren met politiefunctionarissen die bij het eerste onderzoek betrokken zijn geweest. Vaak weten zij nog veel van de zaak en kunnen zij informatie geven en overwegingen uitleggen die niet gemuteerd staan. Dit kan nieuwe inzichten opleveren. ‘Niet alles komt op papier te staan, zeker niet in vermissingszaken van twintig jaar geleden’, aldus een teamleider. Zoals uit de bestudering van de politiedossiers blijkt, werden de brainstormsessies met het hele team ook in andere vermissingszaken als positief en nuttig ervaren.

De nieuwe teamleider van het coldcaseonderzoek zegt verbaasd te zijn over de details die zijn collega die eerder bij de vermissing betrokken was nog weet. (bron: interview politie)

Het betrekken en informeren van collega's die op de zaak hebben gewerkt, is ook belangrijk op het moment dat de vermiste wordt gevonden. Een van de oud-teamleiders heeft intensief aan een vermissingszaak gewerkt en geeft aan dat hij niet is ingelicht toen de vermiste na vele jaren is gevonden. Hij heeft het als vervelend ervaren dat hij het uit de pers heeft moeten vernemen en niets van zijn collega's heeft gehoord. ‘Zolang hij niet gevonden wordt, blijft zo'n zaak je bij’, verklaart de voormalig teamleider zijn teleurstelling.

5.8 Resumé

Uit de analyse van opgehelderde en niet-opgehelderde langdurige vermissingszaken valt lering te trekken over de opsporing van vermisten in het algemeen en langdurig vermisten in het bijzonder. De ervaringen uit de opsporingsonderzoeken kunnen waardevol zijn voor teams die in de toekomst met vermissingen te maken krijgen in de vorm van een nieuwe zaak of bij een heropening van een vermissingszaak. De lessen die uit de vermissingszaken gedestilleerd zijn, vormen een concretisering van een aantal procedures zoals beschreven in het *Handboek Vermiste Personen*.

In een aantal bestudeerde zaken hebben politiefunctionarissen hun oor te luister gelegd bij collega's die eerder een vermissingszaak hebben gedraaid. Dat wijst enerzijds op de behoefte die er is aan handvatten voor de opsporing van zaken waar niet elke politiefunctionaris dagelijks mee te maken heeft. Anderzijds wijst het ook op de welwillendheid om ervaringen van collega's te benutten.

De lessen die we uit de opsporingsonderzoeken hebben gedestilleerd, hebben betrekking op de verschillende fasen en thema's binnen de opsporing van vermiste personen. Deze variëren van het maken van een inschatting van de urgentie van een vermissing tot de opsporing zelf en het vervolg na het niet terugvinden van de vermiste. De ene les is concreter en specifiekere dan de andere en afhankelijk van de zaak meer of minder van toepassing. Daarnaast zijn sommige lessen niet alleen van waarde voor vermissingszaken maar in het algemeen toepasbaar.

Samengevat komt de kennis die uit de praktijk voortvloeit neer op een directe kwalitatief goede investering in zaken aan de voorkant. Het met een opsporing bril kijken naar meldingen van vermissingen is daarbij essentieel. En ook de intuïtie van ervaren politiefunctionarissen moet serieus worden genomen. Na een melding moet ervan worden uitgegaan dat er meerdere scenario's mogelijk zijn en dat een van die scenario's een misdrijf is. Vanaf dat moment moet de situatie 'bevroren' worden om geen sporen te verliezen en zo snel mogelijk zicht te krijgen op de vermiste. In tegenstelling tot voltooide misdrijven is er bij vermissingen immers nog een kans. De vermissingslocatie is dan een potentiële plaats delict. De eerste uren tellen. In de eerste fase moet relevante informatie worden verzameld en moeten eventuele sporen worden veiliggesteld. Omdat er weinig tastbaars is bij vermissingszaken moet er op verhalen worden gerechercheerd. Het verifiëren van verhalen is daarbij cruciaal. Het voortdurend betrekken en informeren van collega's binnen de politieorganisatie, achterblijvers en media is belangrijk om de informatiestroom op gang te houden en de kansen te vergroten om de vermiste te vinden.

Voor het gebruik mogen maken van bijzondere opsporingsmiddelen is creativiteit, overtuigingskracht en vasthoudendheid vereist bij het team en bij de officier van justitie. Ook het betrekken van deskundigen bij de opsporing kan waardevol zijn. Kennis uit eerder opsporingsonderzoek leert dat het zinvol is om specifieke aandacht te hebben voor de vervoer- en reismiddelen van de vermiste en eventuele verbouwingen in de omgeving van de vermiste en eventuele verdachten. Als er een verdachte in het vizier is, moet er tactisch ingespeeld worden op diens zwakke plekken. Wanneer een zaak niet in relatief korte tijd kan worden opgehelderd, is het belangrijk deze goed weg te zetten voor nieuwe pogingen in de toekomst. Met hernieuwd onderzoek kan een zaak alsnog worden opgehelderd. Tussentijdse monitoring is daarbij een must alsook het erbij betrekken van de politiefunctionarissen van het eerste uur.

Uiteindelijk is er veel geduld en volharding nodig om tot de opheldering van de zaak te komen. Een grote inzet leidt niet altijd tot het vinden van de vermiste. Toeval speelt daarbij ook een belangrijke rol.

Slotbeschouwing

Van oude zaken valt te leren. Dat is de reden dat we een analyse hebben gemaakt van dertig langdurige vermissingszaken waarbij het vermoeden van een misdrijf bestaat. Daartoe hebben we duizenden pagina's in politiedossiers bestudeerd en gesproken met 44 betrokken politiefunctionarissen, een officier van justitie en met negen achterblijvers van de vermiste personen. De vermissingen dateren uit 1985 tot en met 2010. Van de dertig zaken zijn er twaalf opgehelderd. Een zaak is in termen van het onderzoek opgehelderd als de vermiste terecht is en/of er een dader is veroordeeld.

Op basis van de analyse van de zaken hebben we een casuïstische beschrijving kunnen geven van hoe de opsporing van vermisten in de praktijk verloopt. Er is inzicht verkregen in waar de politie in vermissingszaken tegen aanloopt, welke acties succes hebben en welke lessen er uit de praktijk te leren zijn waarmee de opsporing haar voordeel kan doen.

Dit laatste hoofdstuk vormt een slotbeschouwing van het onderzoek waarin we reflecteren op de resultaten en een doorkijkje geven naar de toekomst. Allereerst bespreken we de kern van het succes in opsporingsonderzoek naar langdurig vermisten, daarna gaan we in op de monitoring van langdurige vermissingszaken en we sluiten af met de kansen voor de toekomst.

6.1 Succesfactoren en lessen

Het onderzoek leert dat langdurige vermissingszaken een andere werkwijze en kennis vergen dan bijvoorbeeld een moordonderzoek. In het eerste geval moet een inschatting worden gemaakt van wat er aan de hand is, terwijl in het tweede geval het resultaat van het misdrijf bekend is. In geval van een moord kan de opsporing vanuit die constatering van start gaan. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van dader- en slachtofferprofielen om de speurtocht naar de dader richting te geven. Omdat het bij vermissingszaken onbekend is wat er aan de hand is, heeft de politie direct al een achterstand, maar tegelijkertijd ook nog een kans. In de eerste fase dringt de tijd en zitten de media erbovenop. Wanneer

de vermissing lange tijd voortduurt, verdwijnt de aandacht op een gegeven moment naar meer actuele zaken en regeert ‘de waan van de dag’. De kans op opheldering wordt met het verstrijken van de tijd steeds kleiner.

De analyse van de dertig langdurige vermissingszaken leert dat er verschillende factoren zijn die kunnen bijdragen aan de opheldering van een zaak. Dat zijn niet alleen lessen voor de politie maar ook voor de achterblijvers. De opgehelderde zaken blijken namelijk relatief eerder bij de politie te zijn gemeld dan de niet-opgehelderde zaken. Dat betekent dat de politie ook eerder kan optreden. Het geven van openheid van zaken door de achterblijvers, zonder dat trots of schaamte daarbij in de weg staat, is van belang. De politie kan daar met de wetenschap dat achterblijvers niet altijd direct het hele verhaal vertellen op anticiperen. De eerste uren tellen. Hoe meer informatie de politie bij aanvang heeft, hoe sneller een juiste inschatting van de situatie gemaakt kan worden. De achterblijvers kunnen de politie niet alleen voorzien van de waarheid over de persoon van de vermiste, maar ook relevante spullen van de vermiste geven en toestemming geven om bijvoorbeeld de woning te doorzoeken.

Aan de politiezijde is een snelle start van het onderzoek van belang en met een kwalitatief goed team waarin expertise wordt betrokken. De teams die hebben gewerkt aan de bestudeerde zaken die uiteindelijk zijn opgehelderd, hebben vaker gebruikgemaakt van bijzondere expertise (waaronder met name gedragskundigen) dan de teams die hebben gewerkt aan de niet-opgehelderde zaken. Belangrijk is ook om vanaf de start van een vermissing de zaak met een opsporingsbril te bekijken en niet te veel vanuit een hulpverleningsperspectief; er kan immers sprake zijn van een misdrijf. Of zoals de Britten stellen: ‘When in doubt, think murder.’

Daarnaast is het belangrijk dat het researchteam voldoende en de juiste middelen heeft om onderzoek te verrichten. Bij een moordzaak kan direct alles uit de kast worden getrokken omdat er sprake is van een voltooid misdrijf: er ligt een lijk. Vanaf dat moment krijgt de opsporing alle bevoegdheden om de dader te vinden. De inzet van BOB-middelen bij een vermissing is een heikel punt. En dat is jammer want juist bij vermissingen dringt de tijd: er is immers nog een kans de vermiste levend terug te vinden. In de nabije toekomst komt hier met nieuwe wetgeving hopelijk verandering in.

Concluderend, bestaat er met een goede informatiepositie, medewerking van de achterblijvers en een doortastend team waartoe ook een officier van justitie behoort die de urgentie van een zaak onderkent, een goede basis voor een kansrijk onderzoek.

Een belangrijke bevinding is ook dat heropeningen van onderzoeken naar langdurig vermisten, jaren na dato, minder kansrijk zijn dan het vanaf de start goed doorpakken op de zaak. De kans dat de vermiste dan nog levend wordt teruggevonden is klein en informatie en sporen zijn soms niet meer te vinden. Evenwel is het belangrijk te onderkennen dat een heropening niet kansloos hoeft te zijn; een van de bestudeerde zaken is op die manier alsnog opgehelderd. Een voorwaarde is dan wel dat de heropening niet te lang op zich laat wachten en dat er een concrete aanwijzing moet zijn om de vermiste te vinden.

In de afgelopen jaren heeft het proces bij vermissingszaken een kwaliteitsontwikkeling gekend waardoor de handelingen in vermissingszaken meer zijn geprotocolleerd. De lessen die we aan de hand van concrete opsporingsonderzoeken hebben opgetekend, zijn niet uitputtend. Er zijn veel meer zaken van belang bij vermissingen. Het *Handboek Vermiste Personen* (Schouten e.a., 2016) vormt een naslagwerk voor elke politiefunctionaris die met een vermissing te maken krijgt.

Wellicht dat er in de toekomst meer zaken eerder opgehelderd worden. Het onderzoek toont echter ook aan dat het daadwerkelijk vinden van de vermiste persoon soms een lastig haalbaar doel is. De helft van de vermiste personen uit de bestudeerde opgehelderde zaken is, alle inspanningen van de politie ten spijt, bij toeval teruggevonden.

6.2 Monitoring

‘De vermissing van nu is de moordzaak van morgen en de cold case van de toekomst’, aldus een teamleider. Het monitoren van een vermissingszaak is een heikel punt, zeker als de vermissing jaren voortduurt. De betrokkenheid van slechts een of een beperkt aantal politiefunctionarissen bij een zaak maakt de monitoring van die zaak kwetsbaar. Bij intern verloop kan een zaak tussen wal en schip raken en dat is in sommige zaken ook gebeurd. Er zijn echter ook zaken die juist door de persoonlijke betrokkenheid van een of enkele politiefunctionarissen aandacht blijven krijgen. De politiedossiers zijn dan letterlijk onder de arm meegenomen naar de nieuwe werkplek omdat zij zich verantwoordelijk voelen voor de zaak. Een groot team blijkt ook geen garantie voor een betere monitoring van langdurige vermissingen. De gedeelde verantwoordelijkheid kan in dat geval juist zorgen voor een beperkte individuele betrokkenheid. Ook dat is gebleken in een aantal zaken. Monitoring van vermissingszaken vraagt daarom om protocollering door de zaken onder te brengen bij

vaste personen of afdelingen. In het herziene *Handboek Vermiste Personen* (Schouten e.a., 2016) wordt het belang van monitoring van langdurige vermissingen benoemd. Dat is een van de taken van de Specialisten Vermiste Personen. Het handboek schrijft daarnaast voor dat niet-opgehelderde langdurige vermissingen na een jaar ‘in sommige gevallen naar de coldcaseafdeling gaan’. De beslissing over deze ‘sommige gevallen’ ligt in handen van de Specialisten Vermiste Personen uit de eenheden. In de regel moeten volgens het handboek de niet-opgehelderde vermissingszaken waarbij een indicatie is voor een misdrijf, bij het coldcaseteam worden aangemeld. En dat gebeurt in de praktijk ook. Inmiddels zijn er meerdere niet-opgehelderde langdurige vermissingszaken op de lijst van de coldcaseteams geplaatst. De vraag is echter wanneer deze weer in onderzoek worden genomen. Systematische werkwijzen voor het opnieuw in onderzoek nemen van deze zaken zijn er niet. In het handboek wordt ook niet gesproken van een concrete tijdsperiode voor de monitoring zoals in sommige andere landen wel het geval is. Het risico bestaat hierdoor dat de langdurige vermissingen enkel administratief zijn geborgd en het wederom afhankelijk is van soortgelijke factoren als bij de tussentijdse heropeningen (commitment politie, nieuwe informatie, externe druk) of een zaak nieuw leven in wordt geblazen. De kans op opheldering is er zeer zeker nog, gezien de bevinding dat ruim een derde van de cold cases die heropend worden alsnog wordt opgehelderd (Van Leiden & Ferwerda, 2006).

Ten aanzien van monitoring van vermissingszaken kan het zinvol zijn procedures uit andere landen te volgen. In het Verenigd Koninkrijk worden concrete richtlijnen gehanteerd voor de momenten waarop een vermissingszaak opnieuw tegen het licht moet worden gehouden. En in Australië dient het dossier van een langdurige vermissing jaarlijks door de Missing Persons Unit ter hand te worden genomen om na te gaan of er nieuwe informatie is.

6.3 Kansen voor de toekomst

Aangaande de bestudeerde niet-opgehelderde vermissingszaken spreken de betrokken politiefunctionarissen niet veel hoop voor de toekomst uit. Althans voor wat betreft het in leven terugvinden van de vermisten. In de meeste zaken overheerst de gedachte dat de vermiste om het leven is gebracht en ergens is gedumpt of begraven. Politiefunctionarissen onderkennen wel het bestaan van de kans dat ze nog bij toeval worden gevonden, zoals ook in andere zaken is gebeurd. Hierbij denken de politiefunctionarissen vooral aan het belang van de

nabestaanden. De nabestaanden willen graag weten waar hun dierbare is zodat ze hun zoektocht kunnen staken en enigszins rust kunnen vinden.

Meerdere politiefunctionarissen stellen dat het jaren na dato beter is om het doel van de opsporing in vermissingszaken te veranderen. In hun ogen zou het doel moeten zijn dat je de achterblijvers hun dierbare wilt teruggeven en dat je niet per se iemand moet willen laten veroordelen. Het alsnog komen tot een veroordeling in een zaak waarin de vermiste niet terecht is, wordt door de betrokken politiefunctionarissen in een aantal zaken onmogelijk geacht omdat de vermoedelijke daders overleden zijn. In de zaak van een vermist meisje vermoeden alle betrokken politiefunctionarissen dat haar vader er iets mee te maken heeft. ‘We kunnen het echter niet meer aantonen nu hij is overleden. Hij heeft zijn verhaal meegenomen in zijn graf.’

Overigens hoeft het niet zo te zijn dat de kans op opheldering klein is als een vermoedelijke dader is overleden, getuige de opgehelderde zaak van een moeder en haar dochter. Hierbij waren twee daders betrokken en was de hoofddader reeds overleden toen de mededader heeft bekend en de vindplaats van de vermisten heeft aangewezen. En ook leren verschillende opgehelderde zaken dat het investeren in verdachten kan leiden tot de vindplaats van de vermiste, ook jaren na dato. Veel van de teams die we hebben gesproken, voelen ervoor om een gelegenheid te zoeken om te investeren in personen die vermoedelijk kennis van de vermissing dragen. ‘De enige die nog iets over het lot van de vermiste kan vertellen is haar zoon. Wellicht kunnen we hem nog eens benaderen’, reageert een onderzoeker. Een politiefunctionaris die aan de zaak van een vermiste man heeft gewerkt verwacht dat het in de toekomst aan de tand voelen van vijf mensen uit de omgeving van de vermiste nog wat op kan leveren. De interviews lijken het enthousiasme voor het ondernemen van nieuwe pogingen bij de politiefunctionarissen aan te wakkeren.

In de interviews kwam naar voren dat de meeste betrokken politiefunctionarissen hopen dat ze nog een keer de kans krijgen om alle mogelijkheden uit te zoeken. Soms hebben zij hele concrete wensen, zoals in één zaak het willen graven onder de woning van de echtgenoot van een vermiste vrouw. Het doel van de medewerking van een onderzoeker aan het interview over zijn zaak is dat hij daarmee hoopt dat de zaak weer onder de aandacht komt. Hij zegt: ‘Het is nu de laatste kans om voor de moeder van de vermiste wat te doen, want zij is nu hoogbejaard.’ De betreffende moeder hebben we zelf ook gesproken. Ze geeft aan geen vechtlust meer te hebben maar het ook niet af te kunnen sluiten: ‘Al vinden ze maar één botje van mijn zoon, dan kan ik het afsluiten en rustig doodgaan.’ De impact van vermissingen op de achterblijvers raakt en motiveert

de betrokken politiefunctionarissen. Zij voelen zich verbonden aan het lot van de vermiste, ook nog vele jaren later. 'Ik neem deze zaak mee naar huis want het lijkt me verschrikkelijk om je kind op deze manier kwijt te raken', deelt een rechercheur met ons over de zaak van een vermiste jongeman. Een inmiddels gepensioneerd rechercheur vertelt dat als je een zaak niet oplost deze je blijft achtervolgen tot in je pensioen: 'De vermissingszaak is als een nagel aan mijn doods-kist.'

6.4 Tot slot

Onderzoek naar vermiste personen is lange tijd een ondergeschoven kindje geweest en had geen prioriteit binnen de politie. Dit ondanks het feit dat er in sommige zaken concrete aanwijzingen zijn voor een misdrijf. De teams die aan de vermissingen werken, doen dit bijna altijd naast de andere zaken. Daarnaast lopen de teams regelmatig leeg vanwege een hogere prioritering van andere onderzoeken. Met de vergrote aandacht voor vermissingen, mede naar aanleiding van enkele zaken met fatale afloop, werkte de Nationale Politie aan een betere aanpak. Desalniettemin is de prioriteit van een vermissingsonderzoek nog steeds niet altijd duidelijk vanwege het niet-tastbare karakter van een vermissing: er is geen concreet misdrijf, geen plaats delict en geen lijk.

We concluderen dat sommige vermisten met het verstrijken van de tijd weer gevonden worden, in casu hun stoffelijke overschotten, en betrokkenen of getuigen alsnog kunnen gaan verklaren. Het 'warm houden' van de vermissingszaken door er geregeld aandacht voor te vragen en het blijven ondernemen van actie richting verdachten die de politie eerder in het vizier heeft gehad, kunnen bijdragen aan de opheldering. Een positieve ontwikkeling is dat de Nationale Politie eraan werkt om alle langdurig vermisten te registreren in Summ-IT waardoor de zaken niet verloren gaan. Of de lijst met 1500 langdurig vermisten op termijn zal worden teruggebracht naar een veel kleiner aantal is de vraag. Een goed streven is dat de lijst met de serieuze aandacht die vermissingen nu krijgen niet verder zal groeien. Voor de politie ligt er de uitdaging om de vermissingszaken de aandacht te geven die ze verdienen.

Literatuur

- Amoore, L. (2011). Data derivatives: On the emergence of a security risk calculus for our times. *Theory, Culture and Society*, 28, pp. 24-43.
- Baas-Berntssen, M. (2011). *Vermist. Een onderzoek naar de wijze van inschatten van de ernst van meldingen van vermiste personen in het Korps Gelderland-Midden in Nederland en de Cel Vermiste Personen in België*. Scriptie Recherchekundige Master. Apeldoorn: Politie-academie.
- Boudreaux, M.C., W.D. Lord & R.L. Dutra (1999). Child abduction. Age-based analyses of offender, victim and offense characteristics in 550 cases of alleged child disappearance. *Journal of Forensic Sciences*, pp. 539-553.
- Buijt, R., C. Pellemans & J. van Wilsem (2015). Moord en doodslag gevolgd door clandestiene begraafing van het slachtoffer. *PROCES*, 1, pp. 6-20.
- Cohen, I.M., A.V. McCormick & D. Pleges (2008). *A Review of the Nature and Extent of Uncleared Missing Persons Cases in British Columbia*. Abbotsford: University College of the Fraser Valley.
- Dodge, M. & R. Kitchin (2005). Codes of life: Identification codes and the machine readable world. *Environment and Planning D: Society and Space*, 23, pp. 851-881.
- Flantua, K. & E. de Graaf (2015). *Jaarverslag 2014 Vermiste Personen*. Driebergen: Nationale Politie.
- Foy, S. (2006). *Profiling Missing Persons within New South Wales*. Bathurst: Charles Sturt University.
- Fyfe, N.R., O. Stevenson & P. Woolnough (2013). Missing persons: the process and challenges of police investigations. *Policing and Society*, 25(4), pp. 409-425.
- Gibb, G. & P. Woolnough (2007). *Missing persons: Understanding, planning, responding – a guide for police officers*. Aberdeen: Grampian Police.

- Hall, P. van & J. van der Kemp (2013). Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet Het gebruik van paragnosten door de Nederlandse politie. *PROCES*, 92(3), pp. 199-207.
- Helden, W.J. van, P.C. van Dorst, J.A. Lankhuijzen, J.D. van Wijk & A.S. Broeshart (2013). Kind vermist. Hoe de politie omgaat met meldingen van vermissing van minderjarigen. Nationale Ombudsman.
- Henderson, M., P. Henderson & C. Kiernan (2000). *Missing Persons: Incidence, Issues and Impacts*. Research and public policy series 144. Canberra: Australian Institute of Criminology.
- Homburg, G., A. Schreijenbergh & J. Stouten (2014). *Zoekmiddelen bij urgente persoonsvermissingen*. Amsterdam: Regioplan.
- Indianapolis Police Department (IPD) (2005). *Interviews of missing persons detectives*. United States: Indianapolis.
- Innes, M. (2002). The 'process structures' of police homicide investigations. *British Journal of Criminology*, 42, pp. 669-688.
- James, M., J. Anderson & J. Putt (2008). *Missing persons in Australia*. Research and public policy series 353. Canberra: Australian Institute of Criminology.
- Kurpershoek, J. (2015). Wegwijzers bij vermissing. *Blauw*, 31 oktober 2015, 9, pp. 28-31.
- La Fon, D.S. (2008). The psychological autopsy. In: B.E. Turvey (red.) *Criminal Profiling: An introduction to behavioral evidence analysis* (3rd ed.), Amsterdam: Elsevier/Academic Press, pp. 419-429.
- Leeuwe, Ch., J.A. Hulsenbeek & W.J.M. Velings (2011). *Evaluatieonderzoek naar aanleiding van de vermissing van Milly Boele*. Dordrecht: Commissie Leeuwe.
- Leiden, I. van & H. Ferwerda (2006). *Cold cases – een hot issue: Toepassing en opbrengsten van hernieuwd onderzoek naar onopgeloste kapitale delicten*. Politiekunde 13. Den Haag: Elsevier Overheid.
- Leiden, I. van & M. Hardeman (2015). *Vermisten op de kaart. Aard en omvang van langdurige vermissingen*. Politiekunde, 72A. Amsterdam: Reed Business
- Ministeriële richtlijn (2003). *Opsporing van vermiste personen aanpassing van 20-04-2003*. Brussel: Openbaar Ministerie.
- Ministeriële richtlijn (2014). *Opsporing van vermiste personen aanpassing van 24-04-2014*. Brussel: Openbaar Ministerie.
- Missing Women Commission of Inquiry (2012). *Comparative Approaches to Missing Persons Procedures: An Overview of British, American and Australian Policies*.

- Nationale Politie (2012). *Inrichtingsplan Nationale Politie*. Den Haag: Nationale Politie.
- Nationale Ombudsman (2013). *Vermist Kind. Hoe de politie omgaat met meldingen van vermissing van minderjarigen*. Rapport 2013.15.
- Nederlands Forensisch Instituut (NFI) (2013). *Database Clandestiene Graven*. Den Haag: Nederlands Forensisch Instituut/Ministerie van Veiligheid en Justitie.
- Newiss, G. (2003). *Murders which begin as missing persons enquiries. A study of victims and offences*. London Home Office, Crime and Policing Group, Research, Development and Statistics Directorate.
- Newiss, G. (2006). Understanding the risk of going missing: estimating the risk of fatal outcomes in cancelled cases. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 29(2), pp. 246-260.
- NPIA (2010). *Guidance on the Management, Recording and Investigation of Missing Persons*. Second Edition.
- NPIA (2012). *Missing persons: Data and Analysis 2011/2012*.
- Parr, H. & N. Fyfe (2012). Missing geographies. *Progress in Human Geography*, pp. 1-24.
- Quinet, K. (2007). The Missing Missing. Toward a Quantification of Serial Murder Victimization in the United States. *Homicide Studies*, 11(4), pp. 319-339.
- Ragavan, C., M. Schaffer, R. Dotina & I. Lobet (2001). Lost and Found. *U.S. News and World Report*, 131(6), pp. 12-15.
- Schouten, S. & P. van den Eshof (2002). *Handboek Vermiste Personen Deel 1, Procedure en registratie en Deel 2 De opsporing*. Zoetermeer: KLPD/dNRI.
- Schouten, S., P. van den Eshof & A. Jonge Vos (1996). *Vermiste personen in Nederland: resultaten van een landelijk onderzoek*. Zoetermeer: KLPD, Divisie Centrale Recherche Informatie.
- Schouten, S. & P. van den Eshof, I. Schijf & C. Schippers (2016). *Handboek Vermiste Personen*. Den Haag: Reed Business.
- Shalev, K., M. Schaefer & A. Morgan (2009). Investigating Missing Person Cases: How Can We Learn Where They Go or How Far They Travel? *International Journal of Police Science & Management*, 11(2), pp. 123-129.
- Veen, E. van der (2012). Vermissingen. Eind aan de vrijblijvendheid. *Blauw*, 8, 4 februari 2012, pp. 6-9.

Bijlagen

1 Analyseformat casestudies

- 1 Referentie - zaakinformatie
- 2 Overzicht van de respondenten
- 3 Startdossier (openbronnenonderzoek)
- 4 Politiedossier (openbronnenonderzoek)
- 5 Politie-informatie (dossier en interview)
- 6 Achterblijvers (topiclijst interview)

1 Referentie - zaakinformatie

Eenheid:

Naam zaak:

Status (opgehelderd/niet-opgehelderd):

Persoonsgegevens

- Leeftijd t.t.v. vermissing:
- Geslacht:
- Woonplaats:

2 Overzicht van de respondenten

Politie:

Achterblijvers:

3 Startdossier (openbronnenonderzoek)

Data

- Vermissingsdatum:
- Terechtdatum:
- Duur van de vermissing:

De vermissing

Omstandigheden, moment, enzovoort

De opheldering

Indien de zaak is opgehelderd

Openbare registratiebronnen

Politie.nl, Tros Vermist

Open bronnen (media)

Type, omvang, wat wordt omschreven

Sociale media

Wat is er te vinden op Facebook, Twitter en andere sociale media?

Inhoud berichtgeving

Tijdslijn van gebeurtenissen, omstandigheden, acties, resultaat

Opvallendheden

Opvallendheden in de openbare bronnen

4 Politiedossier (openbronnenonderzoek)

Registratie

Type, toegankelijkheid, omvang, datering en vindplaats

Documentatie

Type, toegankelijkheid, omvang, datering en vindplaats

5 Politie-informatie (dossier en interview)

Kenmerken vermiste

Leeftijd, geslacht, type, problemen

Kenmerken vermissing

Tijd, locatie, omstandigheden, betrokkenen

Kenmerken melding/aangifte

Tijd, locatie, wijze, inhoud, kenmerken melder / aangever

Ontvangst melding/aangifte

Registratie, betrokkenen

Initiële inschatting/reactie

Urgentie/zorgwekkendheid en ontwikkeling in de tijd

Proces na melding

Reactie, actie in de tijd

Wijze van monitoring

Dossiereigenaar, afspraken, overwegingen en besluitvorming over vervolg

Inzet

Tijd, mensen, expertise en ontwikkelingen in de tijd

Rol en visie OM

Ontwikkelingen in de tijd

Opsporing

Scenario's (inhoud en ontwikkelingen in de tijd)

Tactische opsporing (strategieën, overwegingen en opbrengsten)

Opsporingshandelingen (type, overwegingen en opbrengsten)

Technische opsporing ((BOB-)middelen, overwegingen en opbrengsten)

Forensische opsporing (middelen, overwegingen en opbrengsten)

Betrekken van specialisten (LBVP, gedragskundige)

Betrekken van externe partners/instanties (reddingshonden)

Knelpunten bij de opsporing (juridisch, capacitair, technisch, expertise)

Succesfactoren bij de opsporing

Communicatie

Communicatie en contact met achterblijvers (frequentie, inhoud)

Communicatie en contact met media (frequentie, inhoud)

Mediaberechtiging

Ervaringen (knelpunten en succesfactoren)

Resultaten en ervaringen opsporing

Effectieve en niet-effectieve strategieën, ook voor vermissingen in het algemeen

Lessen voor de researchpraktijk

Kennis en behoeften, ook voor vermissingen in het algemeen

Indien niet-opgehelderd: wijze van monitoring

Dossiereigenaar, afspraken, ook voor vermissingen in het algemeen

6 Achterblijvers (topiclijst interview)

Datum interview:

Interviewers:

Respondent(en):

Relatie met de vermiste

Ouder, kind, broer, zus, man, vrouw, enzovoort, omschrijving band

Kenmerken vermiste

Type, problemen

Kenmerken vermissing

Tijd, locatie, omstandigheden, betrokkenen

Inschatting

Urgentie/zorgwekkendheid, ontwikkeling in de tijd

Melding

Overweging, moment, locatie, betrokkenen

Bejegening door de politie na melding

Positieve en negatieve punten

Communicatie door de politie

Ontwikkelingen in de tijd

Verwachtingen en vertrouwen in de politie

Aan het begin van de zaak, ontwikkeling tijdens de zaak

Handelingen politie

Ontwikkeling tijdens de zaak

Eigen inbreng/acties/inspanningen

Op wiens initiatief, hulp bij gehad

Acties/inspanningen derden

Door wie, op wiens initiatief, effect

Resultaten en ervaringen

Opbrengsten, negatieve en positieve aspecten

Indien niet-opgehelderd: verwachtingen voor de toekomst

Verwachtingen ten aanzien van de politie, ten aanzien van het terugvinden van het slachtoffer

Afsluiting

Emotionele belasting

Behoeftte aan extra ondersteuning (SHN)

Vragen en opmerkingen

2 Respondenten case studies

Naam	Organisatie
Klaas Aalbers	Nationale Politie
Paul Baan	Nationale Politie
Dick van Berkum	Nationale Politie
Anco Bink	Nationale Politie
Eveline Bloem	Nationale Politie
Dirk van Buuren	Nationale Politie
Harry ten Dam	Nationale Politie
Johan Dekker	Nationale Politie
Jos Doorn	Nationale Politie
Ton Feer	Nationale Politie
Ton van Hees	Nationale Politie
Wily Helmond	Nationale Politie
Benno Hultzink	Nationale Politie
Eric de Jong	Nationale Politie
Arie Jongejan	Nationale Politie
Hans Kuijpers	Nationale Politie
Leo Lamberts	Nationale Politie
Gerrit Lammers	Nationale Politie
Ronald van der Meer	Nationale Politie
Rolf van der Moolen	Nationale Politie
Roland Nagtegaal	Nationale Politie
Alfred Peters	Nationale Politie
Joost van Poppel	Nationale Politie
Henk Riemeijer	Nationale Politie
Ronald Rijnbeek	Nationale Politie
Dirk Roest	Nationale Politie
Ger van der Salm	Nationale Politie
Guido van Schaick	Nationale Politie
Leo Simais	Nationale Politie
Jeroen Snellen	Nationale Politie
Els Sonepouse	Nationale Politie
Okko Tabois	Nationale Politie
Mandy Teernstra	Nationale Politie
Harry Tip	Nationale Politie
Ron Tukker	Nationale Politie

Peter Ubachs	Nationale Politie
Edward Veldman	Nationale Politie
Erik Visser	Openbaar Ministerie
Ad van Vliet	Nationale Politie
Jaap de Vos	Nationale Politie
Alex Wanders	Nationale Politie
Neeltje Wagenaar	Nationale Politie
Bob Willemsen	Nationale Politie
Henk van der Woude	Nationale Politie
Ger Zandstra	Nationale Politie

Ter anonimisering van de casus worden de geïnterviewde achterblijvers en nabestaanden niet met naam genoemd.

Leden Redactieraad Programma Politie & Wetenschap

Voorzitter	prof. dr. H.G. van de Bunt Hoogleraar Criminologie Erasmus Universiteit Rotterdam
Leden	mr. drs. C. Bangma Politieacademie, Hoofd School voor Hogere Politiekunde mr. W.M. de Jongste Projectbegeleider Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum Ministerie van Veiligheid en Justitie dr. P.P.H.M. Klerks Openbaar Ministerie, Parket Generaal prof. dr. P. van Reenen Van Reenen-Russel Consultancy b.v. Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM) Universiteit Utrecht drs. J.W. Swaan EMPM Politie, Eenheid Amsterdam drs. M. van Tankeren Operational auditor, onderzoeker Eenheid Den Haag
Secretariaat	Programmabureau Politie & Wetenschap Politieacademie Arnhemseweg 348 7334 AC Apeldoorn Postbus 834 7301 BB Apeldoorn www.politieenwetenschap.nl

Uitgaven in de reeks Politiekunde

1. **Criminaliteit in de virtuele ruimte**
P. van Amersfoort, L. Smit & M. Rietveld, DSP-groep, Amsterdam/
TNO-FEL, Den Haag, 2002
2. **Cameratoezicht. Goed bekeken?**
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke,
Arnhem, 2002
3. **De 10 stappen van Publiek-Private Samenwerking (PPS)**
J.C. Wever, A.A. van Pel & L. Smit, DSP-groep, Amsterdam/TNO-FEL,
Den Haag, 2002
4. **De opbrengst van projecten. Een verkennend onderzoek naar de bijdrage van
projecten aan diefstalbestrijding**
C.J.E. In 't Velt, e.a., NPA-Onderzoeksgroep, LSOP, Apeldoorn, 2003
5. **Cameratoezicht. De menselijke factor**
A. Weitenberg, E. Jansen, I. van Leiden, J. Kerstholt & H.B. Ferwerda,
Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/TNO, Soesterberg, 2003
6. **Jeugdgroepen in beeld. Stappenplan en randvoorwaarden voor de shortlist-
methodiek**
H.B. Ferwerda & A. Kloosterman, Advies- en Onderzoeksgroep Beke &
Politieregio Gelderland-Midden, Arnhem, 2004 (vierde druk 2006)
7. **Hooligans in beeld. Van informatie naar aanpak**
H.B. Ferwerda & O. Adang, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/
Onderzoeksgroep Politieacademie Apeldoorn, 2005
8. **Richtlijnen auditieve confrontatie**
J.H. Kerstholt, A.G. van Amelsfoort, E.J.M. Jansen & A.P.A. Broeders, TNO
Defensie en Veiligheid, Soesterberg/Politieacademie, Apeldoorn/NFI,
Den Haag, 2005
9. **Niet verschenen**
10. **De opsporingsfunctie binnen de gebiedsgebonden politiezorg**
O. Zoomer, IPIT, Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstuk-
ken, Universiteit Twente, 2006
11. **Inzoomen en uitzoomen op Zaandam**
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en onderzoeksgroep Beke,
Arnhem 2006
12. **Aansprakelijkheidsmanagement politie. Beschrijving, analyse en handreiking**
E.R. Muller, J.E.M. Polak, C.J.J.M. Stoker m.m.v. M.L. Diepenhorst &
S.H.E. Janssen, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement,
Den Haag/Faculteit der Rechtsgeleerdheid Universiteit Leiden, 2006

13. **Cold cases – een hot issue**
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2006
14. **Adrenaline en reflectie. Hoe leren politiemensen op de werkplek?**
A. Beerepoot & G. Walraven e.a., DSP-groep BV, Amsterdam/Walraven onderzoek en advies, 2007
15. **Tussen aangifte en zaak. Een referentiekader voor het aangifteproces**
W. Landman, L.A.J. Schoenmakers & F. van der Laan, Twynstra Gudde, adviseurs en managers, Amersfoort, 2007
16. **Baat bij de politie. Een onderzoek naar de opbrengsten voor burgers van het optreden van de politie**
M. Goderie & B. Tierolf, m.m.v. H. Boutellier & F. Dekker, Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2008
17. **Hoeveel wordt het vandaag? Een studie naar de kans op voetbalgeweld en het veiligheidsbeleid bij voetbalwedstrijden**
E.J. van der Torre, R.F.J. Spaaij & E.D. Cachet, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2008
18. **Overbelast? De administratieve belasting van politiemensen bij de afhandeling van jeugdzaken**
G. Brummelkamp & M. Linssen, EIM, Zoetermeer, 2008
19. **Geografische daderprofilering. Een inventarisatie van randvoorwaarden en succesfactoren**
G. te Brake & A. Eikelboom, TNO Defensie en Veiligheid, Soesterberg, 2008
20. **Solosurveillance. Kosten en baten**
S.H. Esselink, J. Broekhuizen & F.M.H.M. Driessen, Bureau Driessen, 2009
21. **Onderzoek naar de mogelijke meerwaarde van AWARE voor de politie. Ervaringen met een nieuwe aanpak van belaging door ex-partners**
M.Y. Bruinsma, J. van Haaf, R. Römken & L. Balogh, IVA Beleidsonderzoek en Advies, i.s.m. INTERVICT/Universiteit van Tilburg, 2008
22. **Gebiedsscan criminaliteit en overlast. Een methodiekbeschrijving**
B. Beke, E. Klein Hofmeijer & P. Versteegh, Bureau Beke, Arnhem, 2008
23. **Informatiemanagement binnen de politie. Van praktijk tot normatief kader**
V. Bekkers, M. Thaens, G. van Straten & P. Siep; m.m.v. A. Dijkshoorn, Center for Public Innovation, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2009
24. **Nodale praktijken. Empirisch onderzoek naar het nodale politieconcept**
H.B. Ferwerda, E.J. van der Torre & V. van Bolhuis, Bureau Beke, Arnhem/COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2009

25. **Rellen om te tellen. Een studie naar grootschalige openbare-ordeverstoringen en notoire ordeverstoorders**
I. van Leiden, N. Arts & H.B. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2009
- 26a. **Verbinden van politie- en veiligheidszorg. Politie en partners over signaleren & adviseren**
W. Landman, P. van Beers & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2009
- 26b. **Politiepolitiek. Een empirisch onderzoek naar politieke signalering & advisering**
E.J.A. Bervoets, E.J. van der Torre & J. Dobbelaar m.m.v. N. Koeman, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2009
27. **De politie aan zet: de aanpak van veelplegers in Deventer**
I. Bakker & M. Krommendijk, IPIT, Enschede, 2009
28. **Boven de pet? Een onderzoek naar grootschalige ordehandhaving in Nederland**
O.M.J. Adang (redactie), S.E. Bierman, K. Jagernath-Vermeulen, A. Melsen, M.C.J. Nogarede & W.A.J. van Oorschoot, Politieacademie, Apeldoorn, 2009
29. **Rellen in Ondiep. Ontstaan en afhandeling van grootschalige ordeverstoring in een Utrechtse achterstandswijk**
G.J.M. van den Brink, M.Y. Bruinsma (redactie), L.J. de Graaf, M.J. van Hulst, M.P.C.M. Jochims, M. van de Klomp, S.R.F. Mali, H. Quint, M. Siesling, G.H. Vogel, Politieacademie, Apeldoorn, 2010
30. **Burgerparticipatie in de opsporing. Een onderzoek naar aard, werkwijzen en opbrengsten**
A. Cornelissens & H. Ferwerda (redactie), met medewerking van I. van Leiden, N. Arts & T. van Ham, Bureau Beke, Arnhem, 2010
31. **Poortwachters van de politie. Meldkamers in dagelijks perspectief**
J. Kuppens, E.J.A. Bervoets & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem & COT, Den Haag, 2010
32. **Het integriteitsbeleid van de Nederlandse politie: wat er is en wat ertoe doet**
M.H.M. van Tankeren, Onderzoeksgroep Integriteit van Bestuur, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010
33. **Civiele politie op vredesmissie. Uitzendervaringen van Nederlandse politie-functionarissen**
H. Sollie, Universiteit Twente, Enschede, 2010
34. **Ten strijde tegen overlast. Jongerenoverlast op straat: is de Engelse aanpak geschikt voor Nederland?**
M.L. Koemans, Universiteit Leiden, 2010

35. **Het districtelijk opsporingsproces; de black box geopend**
R.M. Kouwenhoven, R.J. Morée & P. van Beers, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2010
36. **Balanceren tussen alert maken en onrust voorkomen. Publiekscommunicatie over seriële schokkende incidenten (casestudy Lelystad)**
A.J.E. van Hoek, m.m.v. P.F. van Soomeren, M.D. Abraham & J. de Kleuver, DSP-groep, Amsterdam, 2011
37. **Sturing van blauw. Een onderzoek naar operationele sturing in de basispolitiezorg**
W. Landman, m.m.v. M. Malipaard, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2011
38. **Onder het oppervlak. Een onderzoek naar ontwikkelingen en (a)select optreden rond preventief fouilleren**
J. Kuppens, B. Bremmers, E. van den Brink, K. Ammerlaan & H.B. Ferwerda, m.m.v. E.J. van der Torre, Bureau Beke, Arnhem/COT, Den Haag, 2011
39. **Naar eigen inzicht? Een onderzoek naar beoordelingsruimte van en grenzen aan de identiteitscontrole**
J. Kuppens, B. Bremmers, K. Ammerlaan & E. van den Brink, Bureau Beke, Arnhem/COT, Den Haag, 2011
40. **Toezicht op zedendelinquenten door de politie in samenwerking met de reclassering**
H.G. van de Bunt, N.L. Holvast & J. Plaisier, Erasmus Universiteit, Rotterdam/Impact R&D, Amsterdam, 2012
41. **Daders over cameratoezicht**
H.G.A. van Schijndel, A. Schreijenbergh, G.H.J. Homburg & S. Dekkers, Regioplan Beleidsonderzoek, Amsterdam, 2012
42. **Aanspreken op straat. Het werk van de straatcoach in al zijn verschijningsvormen**
L. Loef, K. Schaafsma & N. Hilhorst, DSP-groep, Amsterdam, 2012
43. **De organisatie van de opsporing van cybercrime door de Nederlandse politie**
N. Struiksma, C.N.J. de Vey Mestdagh & H.B. Winter, Pro Facto, Groningen/Kees de Vey Mestdagh, Groningen, 2012
44. **Politie in de netwerksamenleving. De opbrengst van de politieke netwerkfunctie voor de kerntaken opsporing en handhaving openbare orde en de sturing hierop in de gebiedsgebonden politiezorg**
I. Helsloot, J. Groenendaal & E.C. Warners, Crisislab, Renswoude, 2012
45. **Tegenspraak in de opsporing. Verslag van een onderzoek**
R. Salet & J.B. Terpstra, Radboud Universiteit Nijmegen, 2012

46. **Tunnelvisie op tunnelvisie? Een verkennend en experimenteel onderzoek naar de besluitvorming door VKL-teams met betrekking tot het onderkennen van tunnelvisie en andere procesaspecten**
I. Helsloot, J. Groenendaal & B. van 't Padje, Crisislab, Renswoude, 2012
47. **M.-waarde. Een onderzoek naar de bijdrage van Meld Misdaad Anoniem aan de politionele opsporing**
M.C. van Kuik, S. Boes, N. Kop, M. den Hengst-Bruggeling, T. van Ham & H. Ferwerda, Politieacademie, Apeldoorn/Bureau Beke, Arnhem, 2012
48. **Seriebrandstichters. Een verkennend onderzoek naar daderkenmerken en delictpatronen**
Y. Schoenmakers, A. van Wijk & T. van Ham, Bureau Beke, Arnhem, 2012
49. **Van wie is de straat? Methodiek en lessen voor de politie om ongrijpbare veiligheidsfenomenen grijpbaar te maken – op basis van vijf praktijkcasus**
H. Ferwerda, T. van Ham, B. Bremmers, K. Tijhof & M. Grotens, Bureau Beke, Arnhem, 2013
50. **Recherchesamenwerking in de Euregio Maas-Rijn. Knooppunten, knelpunten en kansen**
H. Nelen, M. Peters & M. Vanderhallen, Politieacademie, Apeldoorn/ Universiteit Maastricht, 2013
51. **De operationele politiebriefing onderzocht. Een onderzoek naar de effectiviteit van de operationele politiebriefing**
A. Scholtens, J. Groenendaal & I. Helsloot, Crisislab, Renswoude 2013
- 51a. **De operationele politiebriefing onderzocht (2). Een actie(vervolg)onderzoek om tot een effectievere politiebriefing te komen**
A. Scholtens, Crisislab, Renswoude 2015
52. **Sociale media: factor van invloed op onrustsituaties?**
R.H. Johannink, I. Gorissen & N.K. van As, Politieacademie Apeldoorn/ VDMMP, Houten, 2013
53. **De terugkeer van zedendelinquenten in de wijk**
C.E. Huls & J.G. Brouwer, Politieacademie, Apeldoorn/Rijksuniversiteit Groningen/Centrum voor Openbare Orde en Veiligheid, Groningen, 2013
54. **Van meld- naar aantoonplicht. Een onderzoek naar een systeem van digitale surveillance**
C. Veen & J.G. Brouwer, Politieacademie, Apeldoorn/Rijksuniversiteit Groningen, 2013

55. **Heterdaadkracht in twee Haagse pilotgebieden**
B. van Dijk, J.B. Terpstra & P. Hulshof, Politieacademie, Apeldoorn/DSP-groep, Amsterdam, 2013
56. **Inzet op Maat. Onderzoek naar kenmerken en mogelijkheden van duurzame inzetbaarheid van oudere medewerkers**
H. de Blouw, I.R. Kolkhuis Tanke & C.C. Sprenger, Politieacademie, Apeldoorn, 2013
57. **Interventies in de opsporing. Impulsen in kwaliteit en effectiviteit van het opsporingsproces**
R.M. Kouwenhoven, R.J. Morée & P. van Beers, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2013
58. **De plaats delict in beeld. Fotografie in de dagelijkse en gesimuleerde praktijk**
G. Vanderveen & J. Roosma, Instituut voor Strafrecht & Criminologie, Universiteit Leiden, 2013
59. **Jeugdgroepen van toen. Een casusonderzoek naar de leden van drie criminele jeugdgroepen uit het einde van de vorige eeuw**
H. Ferwerda, B. Beke & E. Bervoets, Bureau Beke, Arnhem/Beke Advies, Arnhem/LokaleZaken, Rotterdam, 2013
60. **Tussen hei en hoofdbureau. Leiderschapsontwikkeling bij de politie**
W. Landman, M. Brussen & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2013
61. **Gemeentelijk blauw. Het dagelijks werk van gemeentelijke handhavers in beeld**
E. Bervoets, J. Bik & M. de Groot, LokaleZaken, Rotterdam, 2013
62. **Excessief geweld op en om de voetbalvelden. Praktijkonderzoek naar omvang, ernst en aanpak van 'voetbalgeweld'**
P. Duijvestijn, B. van Dijk, P. van Egmond, M. de Groot, D. van Sommeren & A. Verwest, DSP-groep, Amsterdam, 2013
63. **Beeld van gezag bij de politie. Maatschappelijke verbeelding en de impact van gezagsbeelden op burgers**
H. de Mare, B. Mali, M. Bleecke & G. van den Brink, m.m.v. Motivac-tion, Tilburg University, Stichting IVMV, Leiden, 2014
64. **Informatiegestuurde dienders. Informatiesturing tussen theorie en praktijk**
A. van Sluis, P. Siep, V. Bekkers, m.m.v. M. Thaens & G. Straten, Center for Public Innovation, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2014
65. **Hard op weg. Onderzoek aanpak verkeersveelplegers**
B. Bieleman, M. Boendermaker, R. Mennes & J. Snippe, INTRAVAL, Groningen/Rotterdam, 2014

66. **Tussen hulp en hype. De inzet van opsporingsberichtgeving in ontvoeringszaken**
Y.M.M. Schoenmakers, J.V.O.R. Doekhie & J.C. Knotter, Yvette Schoenmakers Onderzoek en advies, Weesp, 2014
67. **Nachtdienst bij de politie en verkeersveiligheid. Onderzoek naar ervaringen van politieagenten met verkeersonveiligheid in woon-werkverkeer na de nachtdienst**
P. Boekhoorn, BBSO, Nijmegen, 2014
68. **Buit van woninginbraak. Onderzoek onder inbrekers en helers**
J. Snippe, M. Sijtsma, R. Mennes & B. Bieleman, INTRAVAL, Groningen/Rotterdam, 2014
69. **Privaat blauw. Portiers, evenementbeveiligers en voetbalstewards op risicovolle locaties en tijdens risicovolle momenten**
E. Bervoets & S. Eijgenraam, LokaleZaken, Rotterdam, 2014
70. **Met grof geschut. Reconstructie van een moordonderzoek binnen de criminele woonwagenwereld**
I. van Leiden, B. Bremmers & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2014
71. **Met fluwelen handschoenen? Politie en de omgang met verwarde personen in Amsterdam**
J. Kuppens, T. Appelman, T. van Ham & A. van Wijk, Bureau Beke, Arnhem, 2015
- 72a. **Vermisten op de kaart. Aard en omvang van langdurige vermissingen**
I. van Leiden & M. Hardeman, Bureau Beke, Arnhem, 2015
73. **Van intel tot operatie. De impact van veiligheidsanalisten bij de aanpak van misdaad**
M. den Hengst, M. Bruinsma, Y. Schoenmakers, W. Niepce, Bureau Bruinsma, Tilburg, 2015
74. **De bestuurlijke rapportage. Gezamenlijke inspanning in de aanpak van (georganiseerde) criminaliteit en overlast**
I. Gorissen, m.m.v. R.H. Johannink, PBLQ, Den Haag, 2015
75. **De aangifte van delicten bij de multichannelstrategie van de politie**
P. Boekhoorn & J. Tolsma, Bureau Boekhoorn/Radboud Universiteit, Nijmegen, 2016
76. **Die pakken we toch niet op? Afstemming tussen politie en Openbaar Ministerie in zaken van veelvoorkomende aangiftecriminaliteit**
R. Kouwenhoven & L. Kleijer-Kool, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2016

77. **Het real-time informeren van noodhulpeenheden. Een onderzoek naar de RTI-functie om frontlijnpolitiefunctionarissen snel te voorzien van relevante informatie**
A. Scholtens, M. den Hengst & R. Waterreus, Crisislab, Renswoude/ Politieacademie, Apeldoorn, 2016
78. **Hoe lang kun je 'schijt hebben'? Dertien desisters uit criminele jeugdgroepen aan het woord**
C.E. Hoogeveen, A.E. van Burik & B.J. de Jong, m.m.v. E.M. Klooster, Bureau Alpha, 's-Hertogenbosch/VanMontfoort, Woerden, 2016
79. **Onbenutte kansen. Een onderzoek naar het gebruik van restinformatie in de opsporing**
A. van Wijk & L. Scholten, m.m.v. B. Bremmers, Bureau Beke, Arnhem, 2016
80. **Verbale leugendetectie-wizards**
G. Bogaard & E.H. Meijer, Maastricht University, 2016
81. **Mensenhandel in de prostitutie opsporen zonder aangifte? Een vervolgonderzoek om de doorzettingsmacht van de politie te verduidelijken**
M. Goderie, m.m.v. Renée Kool, Goderie Onderzoek, Klarenbeek, 2016
82. **De onvindbaren. Op zoek naar voortvluchtige veroordeelden in Nederland**
Y. Schoenmakers, I. de Groot, J. van Zanten, A. van Rooyen & J. Baars, Yvette Schoenmakers onderzoek & advies, Amsterdam, te verschijnen
83. **Elke dump is een plaats delict. Dumping en lozing van synthetisch drugs-afval: verschijningsvormen en politieaanpak**
Y. Schoenmakers, S. Mehlbaum, M. Everartz & C. Poelarends, Yvette Schoenmakers onderzoek & advies, Amsterdam, 2016
84. **Naar handhaafbare noodbevelen en noodverordeningen. Een analyse van het gemeentelijke noodrecht**
A.J. Wierenga, C. Post & J. Koornstra, Rijksuniversiteit Groningen, Centrum voor Openbare Orde en Veiligheid, 2016

